

Ljubljanski ZVON

Leposloven in znanstven list.

Štev. 5. V Ljubljani, dné 1. velikega travna 1894. Leto XIV.

Glavàn.

Kriv; vse resnica, kar se mi očita;
Krivica moja vam je vsa odkrita.
Gospoda! Kaj bi nosil vódo v Savo?
Zapalil streho bratu sem nad glavo. —
Če tudi ne omikan in oglajen,
Tajiti in legati nisem vaju.
Pa tudi milosti Glavàn ne prosí,
Kar sam si naloží, molčé on nosí. —
Ne bom se zagovarjal; kar sem storil,
Storjeno je; in vendar bom govoril:
Gospodo hočem malo poučiti,
Kakó težkó je včasí pošten biti. — —
Gorjé mu, kdor spominja se mladosti
Težáv, trpljenja polne in bridkosti!
Če križe v dušo ti mladost zapiše,
Nobena moč jih več ji ne izbriše. —
— Kmetijo malo je imel naš oče,
Živeti s trudom bilo je mogoče,
Kakòr se sploh žíví po našem kraju.
Dva brata bila sva, jaz bil sem mlaji,
Kot noč in dan sva bila si podobna;
On, »Janezek«, šibak, glavica drobna,
Polt gladka, kri in mleko na obrazci,
Pa oni svedrasti, rumeni lasci!
Volní in gládki kakor mišja dlaka!
Lepó, prijazno ti je bilo spaka,
Prav kakor tisti angeljci v oltarji.
Dà, pravi angeljček vam bil je starji.
Grdin oduren jaz — lasje rujavi,
Strnišče pravo, rekel bi, po glavi;
Po licih pége gosto posejane:
Lepote vse so bile meni dane!

Dovolj, saj me tu vidíte pred sábo.
Godilo se mi je pa tudi slábo.
On »Janezek«! — »Matijec« le je reklo,
»Matijec« meni vse, to me je peklo.
Ko bi le enkrat slišal bil »Matijčec«,
»Matijčec«, kakor mati sina kliče! —
On hvaljen, pestovan in glajen,
Zmerjanja jaz in šibe bil sem vaju.
Ko sem odrasel, da sem nosil hlače,
Godilo se siroti ni drugače.
Obilo palice, pa malo kruha!
Vse dobro bilo je za potepuha.
Nihčé me ni trpeti mogel v vási,
Oj, to so bili hudi, bridki časi!
Če je kdo kaj pogrešal kar že koli,
Matijec bil je tat, pa hlače doli!
Kar se zgodilo je, da ni se smelo,
Domá in v vási, mene je bolelo.
Pa trmast bil sem, ker se nisem jokal,
In prosil, če je tudi križ mi pokal.
Ni živa duša me imela rada.
Ne, nehvaležnost moja ni navada:
Še to naj vam povem, da bo mi lože.
V sosednji vasi bil je neki Jože;
Šibák, mehák je bil, razvajen malo,
Da ni mu síle, se mu je poznalo.
Na Dunaji žíví zdaj, dosti služi,
Gospod z gospodo tam lehkó se druží.
Če se me še spominja, to bi gledal,
Ko bi prišel kedó in mu povedal,
Kaj je sedaj Matijec tisti z Griča!
Rad bi enkrat ga videl, Bog mi pričá!

Ko bi na dom prišel mu, lepa snaga!
 A ne pognal bi, upam, me od praga,
 Kakòr se klatež, potepuh požene. —
 Kakó sem rad imel ga, on pa mene!
 Ko v Brezji pasel krave sem in voli,
 Zahajal k meni je zvečer po šoli.
 Med praprotjo na mahu sva sedela
 Pa lépe sva pogovore imela.
 Jaz sem mu delal malinčke, piščali,
 Iz lésa, lubja rezal mu živali;
 On, dobra duša, mi je kruha nosil;
 Bog vé, da nisem nikedar ga prosil.
 Zvečer kurila in krompir sva pekla,
 In zraven marsikáko modro rekla.
 Nekdaj sedela sva v večernem hladi;
 V jesenskih grmih peli so strnadi —
 To so vam mili in otožni glasi!
 Žerjavica je gásnila počasi.
 Večernica pred nama je migljala,
 In zdajci me je žalost premagala.
 Odprè se mi, in vse sem mu potožil.
 On mi je roko krog vratú položil —
 O to je bila mehka, dobra roka!
 Nató zaihti in na glas zajoka.
 Jaz ne; prišla ni solza mi, ne ena! —
 K nam drugo jutro prisopihá žena,
 Njegova mati; materi srdita,
 Da sina pohujšujem ji, očita;
 In meni zopet šiba je zapéla.
 Od tega dúe več nisva vkup sedéla. —
 Še ena duša, vse povém, je bila,
 Ki ni me sovražila in grdila. —
 Čas pride, vzamejo me med vojake,
 Moj rod se veselil je sreče take.
 Ko sem od doma se, od svojih ločil,
 Vse tiho, solz nihče ni grenkih točil.
 Lehkó slovó, in vendar ne veselo,
 Dà, žalostno celó se mi je zdelo.
 Vendar tolažim se: Povsod bo bolje. —
 Ko pridem doli po stezi na polje —
 Na desno gleda iz grmovja skala —
 Tam pri studenci je Alenka stala. —
 Gospóda, ne smijajte se slabosti
 Človeka, ki je vžil dovolj bridkosti.
 Jaz nisem, da bi me ljubila ženska,
 To vem, ne nemška, laška, ne slovenska.

Ljubezen, vem, je takemu pregreha,
 Ne milovanja, on je vreden smeha!
 To pa se bode, menim, vendar smelo:
 Takó mi dobro je siroti delo,
 Da me je ena duša milovala! —
 Tam pri studenci, rekel sem, je stala;
 Zamišljen sem jaz doli šel po poti,
 Ko me ugleda, stopi mi naproti,
 Podá mi roko, »srečno hodi!« reče,
 »Pa pridi spet« — In solza ji priteče
 Na ono lepo lice iz očesa.
 Takó sem z doma šel, ne brez slovesa. —
 Začelo je življenje se vojaško,
 Nov križev pot. — Šli v vojsko smo na
 Laško.

Zadela me je pri Magenti krogla,
 Življenja vendar ni mi vzeti mogla.
 Pobrالی so me, skrpali za silo. — — —
 Sam Bog ti večni vedi, kaj je bilo,
 Tu notri ni mirú mi nekaj dalo,
 Domóv je sililo, domóv me gnalo:
 Ne straši pota se, ne boj se truda.
 Napotim se, bilá je zima huda.
 Pritaval sem domóv v viharni noči.
 Temà okrog, luč je gorela v koči. —
 Za mizo pri večerji sta sedela,
 Ko vstopim, on in — ona, ostrmela. —
 Srpó pogleda on berača brata,
 Pogleda mene in pogleda vrata! — — —
 Njegovo, vse njegovo, ona tudi! —
 In — polasté se me duhovi hudi,
 In notri me je zbdlo, zbolelo. —
 Grem; v veži na ognjišči je gorelo.
 Nesreča, hiša, tì, nesreča vama!
 Ne jaz, ogorek zgrabi roka sama,
 Vèn ž njim! in streha, hiša je gorela —
 Prostopa, kota zame ni imela! —
 V skednjú so zjutraj našli me na slami;
 In zdaj stojim, gospoda, tu pred vami.
 Krivica je velika, kar sem storil,
 Zató bom tudi v ječi se pokoril;
 Siroti pribežálišče bo ječa. —
 Če kdaj ugledam beli dan — nesreča! —
 Ob misli sami groza me obhaja —
 Trpljenje bo začelo se od kraja! — — —

J. Stritar.

V Zali.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

Drugo jutro je solnce zlato vzhajalo, ko so se Mrakovi odpravljali, da bi v gozdu sekali les in si pripravili kurjave za bližnjo zimo. Prav zgodaj je odšel oče s sinovi, in seveda ni imel nihče volje, da bi se z ženskami razgovarjal o nočnih dogodkih. Molčé so odšli, s sekiro ob rameni, in niti zajuterka se niso doteknili, katerega je bila gospodinja prav takó molčé prinesla na mizo.

»Dolgo itak ne bodemo sekali,« dejal je starec osorno. »in če pridejo loški biriči, poveste jim že ženske, kje smo, da nas tem preje polové!«

Pozneje so odšle v gozd tudi ženske, in le Katarina je ostala z bolnikom sama na domu. Zavladala je tihota okrog hiše, in kjer so ponoči razsajale strasti, tam je vladal sedaj mir. V izbi je spal kanonik, deklè pa je sedelo pri oknu, in naudajala jo je zadovoljnost čiste vesti in sosebno prijetna zavest, da je storila dobro in Bogú ljubo dejanje. Časih se je ozrla po bledem obrazu bolnega kanonika, in iz nje očesa so zasijali žarki sramežljive prve ljubezni, ki je bila nad vse čista, ali vender takó brezupna! Obraz bolnikov se ji je zdel danes še bledejši, prav kakor bi ne bilo kaplje krvi v njem. In v spanji se mu je sedaj in sedaj pretreslo teló, ker ga je izvestno bodlo po rameni. Ko se naposled vzbudi, pokliče s trudnim glasom dekleta k sebi in izpregovori.

»Pojdi, Katarina, stopi pred hišo in ozri se v dolino proti Lučinam!«

»In kaj naj storim potem?«

»Tvoje okó ugleda tolpo hlapcev! Težke muškete nosijo in na lancih vodijo s sabo lovske pse. Semkaj gredó! Stopi pred hišo in videla bodeš, da je takó!«

Katarina stopi pred hišo. In ko pogleda v dolino proti Lučinam, vleče se čez lučinske senožeti četa grajskih hlapcev. In res nosijo s seboj težke muškete, in tolpa lovskih psov jih spremlja. Bili so še globoko v dolini in imeli še mnogo hodá, sosebno ker jih je zadržavala pesjad, ki je hotela vsak hip udariti za sledom. Zašibé se deklenci kolena, in takó se prestraši, da ji mrzel znoj oblije čelo.

»Že umira!« vzdihnila je, »in njega duša se že seli na óni svet, ker bi sicer ne vedel, da prihajajo hlapci. Moj Bog, že umira!«

Strahoma stopi zopet v hišo. Mirno leži kanonik na postelji, a njega obraz že kaže tiste čudne poteze, ki se prikazujejo kot označevalke smrti nekaj časa pred usodnim zadnjim trenutkom.

»Ali si jih ugledala?« vpraša jo.

»Po stezi proti Lučinam gredó, vender takó hitro jih še ne bode!«

»In pse imajo s sabo, moje belopisane lovske pse?«

»Tudi te imajo s sabo!«

»Oj, še jedenkrat mi daj, ljubi Bog, da jih začujem goneče po zelenem logu in da tudi zaslišim zategle glasove iz zavitega lovskega rogú!«

Nató še izpregovori: »Sédi k meni, Katarina! Danes mi je takó dobro, in bolečine so mi odlegle! Vsemu svetu odpuščam in tudi tebi odpuščam, dasi nečes spokoriti zakrknega srca. Sédi k postelji in podaj mi roko, da mi tudi ti odpuščaš, če te je morda užalila trda moja beseda!«

Prinesla je stol in sedla tik postelje. Izpod odeje dvigne kanonik roko: drobna je kakor suha vejica na jesenskem drevesi. Deklè bi se najrajši razjokalo, ko je ugledalo to roko.

»Podaj mi roko!« povzame bolnik iz nova, »da mi odpuščaš, kakor odpuščam jaz tebi! Ne jokaj se! Danes mi je odleglo, in takó lahko se mi čuti teló, da bi kàr odplul ž njim pod visoko nebó pred prestol svojega in tvojega Bogá. In moje srce je danes prizanesljivo, in nikomur ne želim zlá, ni očetu ni bratom tvojim, ki so me hoteli umoriti. Nečem jih izdati in sodbo prepuščam našemu Jezusu, ki je umrl takó za pravovernike kakor za krivoverce. Saj smo z evangelijčani tudi mi ravnali trdo, dostikrat pretrdo, zakaj trdosti in krutosti ni učil naš Odrešenik. Torej odpuščam tvojcem in le želim, da bi jih dohitela božja milost na poti življenja!«

Rahlo je položil svojo roko na njeno, in ko se deklè ihté skloni k njemu, začuti Amand, kakó mu padajo nje gorke solze po prstih.

»Ali v vaši hiši,« nadaljeval je, »vender ne morem ostati. Izprašal sem vest, in ta mi pravi, da moram oditi, če naj ostanem zvest oltarju, kateremu sem se posvetil.«

»Saj vam ne bodo več stregli po življenji! In sedaj ne prebijete dolge te poti, ker ste takó bolni, takó slabotni! Pri nas se vam nič ne zgodi, in grajske hlapce si lahko obdržite za stražo!«

»Ni mi za življenje,« odgovorí ji on zamolklo, »ker vem, da me varuje božja roka.«

»In zakaj nečete ostati?« vpraša Katarina in se nehoté zardí, da je kakor roža cvetoča.

»Morda sem že grešil, in ker ni izpovednika, zakaj bi se ne izpovedal tebi? Greší se v dejanjih, toda še mnogo več se greší v mislih. In takó sem grešil tudi jaz, najsi sem brez moči ležal na tem ležišči. Mesó je bilo slabo, ali duh je bil še slabši.«

Umolknil je, in tudi deklè se ni upalo izpregovoriti.

»Prav ni bilo,« pričel je zopet, »ali grešila si nezavedno, ko si v prešli noči pritiskala svoje lice k mojemu obrazu. In čutilo se mi je tvoje lice kakor voljan in mehak žamet, in pregrešen ogenj mi je prepregel dušo, in premagala me je moč satanova, ki nam, božjim služabnikom, neprestano nastavlja mreže svoje. Ko ste me iz mraza prenesli v izbo, tedaj sem hitro zaspal in imel sem čudne sanje. Prišel je póme angelj božji in me vzel v visočino, iz katere sem gledal globoko pódse na veličastno cerkev Svetega Petra in na starodavno mesto, katero je okolo nje. Na migljaj angeljev se otvori kupola božjega hrama, in jaz ugledam na rdečem prestolu rimskega papeža, in kardinali v rdečih oblekah ga obkrožajo. In sveče goré pri oltarjih, in služijo se svete maše. V višini sem bil, ali vender sem lahko opazil vsako črtico na obrazih. Resnega obraza je bil sveti oče, in resne obraze so kazali tudi njega kardinali. Pred rimskim papežem sem videl klečočega mladega človeka, in proseče je dvigal roke proti prestolu, kjer je sedel cerkve poglavar in kazal s svojim vedenjem, da mu ni všeč prošnja mladeničeva. 'Česa prosi?' vprašam svojega spremljevalca. Odgovoril mi je: 'Načelnika svete cerkve, ki je prav sedaj v tolikih stiskah, prosi, da bi mu dovolil vzeti žensko v zakon.' In vprašal sem: 'Zakaj se mu to ne dovoli?' Tedaj mi je že težko prihajalo srce, in ko sem vprašal angelja, zakaj se prosilcu prošnja ne usliší, nisem si upal pogledati njega zornega nebeškega obličja. — 'Kakó naj se mu dovoli, ko je prošnjik pomaziljen z oljem Gospodovim in je že

sklenil zakon s sveto cerkvijo! — Utripalo mi je srce, da sem menil zdajci umreti, ko sem začul ta odgovor angeljev. „Kdo je?“ vprašam še; „dolgi, rumeni lasje mu prikrivajo obraz, da ga ne morem spoznati, tega brezvestnega mašnika, dasi mi je znana njega podoba in dasi sem ga moral že kje videti!“ — „Videl si ga že,“ odgovori angelj, „ali spustiva se niže, da spoznaš tistega, ki v teh bridkih dobah hoče pohujšanje dajati v cerkvi sami.“ — Plula sva nizdolu in obstala tikoma nad cerkvijo Svetega Petra. Na rdečem prestolu je še vedno sedel sveti oče, in obkrožali so ga njega rdeči kardinali. Pobožna množica je polnila sveti prostor, in sveče so gorele pri oltarjih, in svete maše so se opravljale. Pred rimskim papežem pa je klečal mladi mašnik in prosil, da bi se mu dovolilo vzeti žensko v zakon. In ko je dvignil obraz proti poglavarju svete cerkve, spoznal sem ta obraz! Ugledal sem kanonika Amanda, kakó je prosil rimskega papeža, da bi mu privolil skleniti zvezo, ki je prepovedana služabnikom Gospodovim! Obšla me je tolika groza, da sem se zdajci vzbudil. Vidiš, to so bile moje sanje!«

V nji pa je vzkipelo luteranstvo, in odločno mu je odgovorila: »Te sanje niso bile od Bogá, temveč od peklenškega zmaja! Nikjer v Pismu ne stoji, da bi si ne smel služabnik božji poiskati družice, kakor jo je Bog dal tudi Adamu v raji. Vsaj takó so govorili óni, ki so učeni in poznajo Sveto pismo od prve do zadnje besede!«

»Krivoverstvo govori iz tebe,« deje kanonik, »toda govorila bi drugače, da zajemaš iz čistega in neskaljenega vira prave vere. O moj Bog, krivoverstvo še globoko tiči v tebi, zato govoriš takó!«

»Pripovedovali so mi tudi« — deklica se ni hotela udati brez upora — »dostikrat so mi pripovedovali, da so se mašniki v prvih časih krščanstva tudi ženili. In sodil bi človek, da je bilo tedaj ustno poročilo svete vere živejše negoli sedaj, ko malone že vsak človek uči svojo vero. Ali takrat so se mašniki ženili, in tudi rimski papež jim tega ni branil.«

»Ti nosiš satana na jeziku, deklina!« razljuti se kanonik, »in drugega ti nečem odgovarjati nego: mulier taceat in ecclesia! To pa se pravi po naše: ženska mólči v cerkvi! Ali s tabo se ne prepiram več — pot mi je določena! Na stezi sem, ki drži do pregrehe. In prosil sem Bogá, naj mi pokaže vidno znamenje in naj mi na vse jutro pošlje moje hlapce, da me odnesó iz tega kraja. Zgodilo se je takó, in sam Bog je preprečil, da ne pride v nevarnost duša moja. Bila bi mi pač najbridkejša usoda, da bi se zaradi krivoverne ženske pogubilo večno moje vzveličanje!«

Zadnje besede je govoril sam sebi, malone šepetaje. Vender jih je začula Katarina, in vsa kri ji je zavrela k srcu, katero ji je takrat trepetalo v velikih mukah.

»Stopi zopet na plan pred hišo in poglej, ali že dohajajo! Dohajalo se mi je, da sem jedenkrat ali dvakrat že čul pasje lajanje!«

Stopila je pred hišo. Solnce je sijalo na visokem nebu, in iz bližnjega loga so se radostno oglašale ptice pevke. V nje duši pa je bila temà, in srce ji je omahovalo pod težo tega trenutka. Oni so dohajali po zeleni tratini vkreber. Živahno so se razgovarjali ter smejoč in s surovimi kletvami gonili pse s seboj. Bili so to belopisani lovski psi kanonika Amanda.

Katarina ni čakala njih prihoda. Splašila se je surovih hlapcev in je zatò pobegnila k bolniku. Tik vrat obstane, rekoč:

»Že dohajajo in tudi pse imajo s sabo.«

»Je li kaj rose po travi?« vpraša Amand z živim zanimanjem.

»V kapljah visí po zelenji, da se vse lesketá od solnca.«

»Sveta nebesa, ali bi bila to gonja danes! Pa kaj hočem, ko sem vender sam v gonji, in se bleda smrt kakor razljučen pes podí za menoj!«

Tedaj vstopi stari Konrad, kanonikov sluga.

»Na vse svetnike, Conrade!« zaječí bolnik, »kje vender tičíš toliko dnij? Kdaj sem te že pričakoval, pa te ni bilo, kakor da si do cela pozabil svojega gospodarja, sluga nezvesti!«

»Prej nisem utegnil priti,« odgovorí Konrad ponižno. »Loški ranar, ki vam je prvi obezal rano, govoril je čudno, da smo se vsi prestrašili in da se je prestrašil tudi gospod oskrbnik. Poslal me je v Ljubljano po boljšega zdravnika, ki se ne napije vina vsak dan, kakor se ga nalija loški ranocelnik. In danes sem vam privedel ranarja, ki sluje po vsi Ljubljani in je že lečil gospoda deželnega glavarja in gospoda vicedoma!«

»Če mi Bog ne pomaga, tedaj me ne ozdravi tudi tvoj ljubljanski ranar, Conrade!«

Zdajci stopi v hišo nekdo izmed došlih hlapcev. Bil je mlad človek lepega obraza. Prišel je bržkone po ukaze gospoda kanonika. Pri vratih v sosedni izbi opazi lepo domačo hčer, in takoj se mu razvname mlado srce. Ker pa je bilo v bolnikovi sobi precèj temačno, ni opazil niti bolnika niti sluge pred ležiščem. Videl je samó dekleta in kakor strela je bil pri nji, rekoč:

»Duša zlata, na tvojem obrazu vse cvetè, in takó si govorim, da bode nekaj tega cvetja tudi záme!«

Dal si je opraviiti z roko okrog nje lica, dasi je takoj vsa zbe-gana vzkliknila: »Pústi me! Pústi me!« Pa bi je ne bil pustil, da ji ni pomagal kanonik Ámandus. Ko je zapazil grešno in drzno početje svojega hlapca, pretresel ga je srd, da takoj niti ni mogel izprego-voriti. Kakor živo oglje se mu je zažarilo okó, potem pa je zakričal: »Roko z obraza, umazani hlapec!«

V tistem hipu je odskočil prestrašeni birič in si neutegoma po-iskal izhoda iz hiše.

»Ko bodemo v Loki, Conrade, spomni me te zverjadi! Dvanajst ur naj stoji na sramotnem odru, ta zverina! Ta zverina!«

Ko se umirí, zapové slugi, naj pokliče ranocelnika. Skoro nató vstopi droben, precěj telesnat možiček in se globoko pokloni pred bolnikovo posteljo. Niti ni čakal, da bi ga kdo nagovoril, kár sam je pričel govoriti in govoril je neprestano, takó da nikdo v sobi skoro ni mogel črhni besedice.

»Kakó je káj, reverendissime?« pričel je. »No, to rečem, takega pota nečejo več prevzeti moje kosti, in naj se na lovu ponesreči netjak samega rimskega papeža!«

Ne da bi čakal odgovora, nadaljeval je takoj: »Torej, poglejmo nekoliko, kje tiči tista rana? In po teh potih, amice, ste lazili in se plazili za divjo živalijo in po življenji ste ji stregli? Pa vas je vsekala — ali bi storil človek drugače, če mu hočejo vzeti življenje? Vse na svetu se brani, pa bi se medved ne!«

»Ali ste donesli moja orodja?« obrne se h Konradu. »Morda bode treba káj žgati, kar bi se bilo moralo storiti že iz pričetka! Jaz, Paulus Secundus, sem vedno za to, reverendissime, da se vsaka rana najprej nekoliko izžgi, da ne požene tisto nevarno divje mesó in da ne pritisne prisad, prijatelj, prisad. Kakó nas je učil v Padovi preslavni Hieronymus Mercurialis? »Prisad, to je smrt, prisad je gotova smrt!«, takó nam je govoril, in jaz Paulus Secundus, potrdim mu te besede do pičice!«

Ko mu prinesó orodja, stopi bliže in odvezuje rano. Pri tem nabere deželni fizik Paulus Secundus okrogli svoj obraz v resne gube in se vède, kakor bi iz svojega rokava zdajci lahko iztresel ali smrt ali življenje.

»Kdo pa je najprej obezal to rano?«

Tukaj se je kanoniku prvič ponudila prilika, da je izpregovoril besedo.

»Najprej« — in tu se je nesrečni kanonik plašno ozrl po tistem zdravniškem »orodji«, katero je bil Paulus Secundus razložil tik postelje

na stolu, »najprej mi je pomagala stara ženica, bivajoča v tej hiši. Spozná se nekoliko na rane in dobro me je obezala.«

»Dobro vas je obezala, haha! Povem vam, reverende, če obežete ranjenega vola takó, pa vam pogine kakor muha pozimi! Dobro vas je obezala! Takó govorite vsi, ki se vam niti ne sanja, kakó se v Padovi, ki je vendar mati vseh zdravniških šol, obezujejo rane! Pa je že kaka stara čarovnica, ki bi najbolje dognala svoje življenje, če bi jo vrgli na grmado, nató pa zapalili ogenj pod njo! Sedaj pa kličete mene, da bi pomagal, ko je vendar hudobna starka že vse pokvarila. Ali takšen je svet, povsod v mestu kakor na kmetih! Zakaj me niste précej poklicali?«

»Samó prvi trenutek mi je pomagala dobra ta ženska,« odgovorí kanonik, »in Bog ji povrni nje trud. Takoj drugi dan je prišel grajski ranocelnik iz mesta in mi obezal rano, kakor vidite.«

»Saj sem si mislil,« zakričí Paulus Secundus, »da je to delo mažačevo, ki ne umeje drugega, nego rožičke staviti, in še to slabo! Prav se vam godí, pa cepajte kakor muhe jeseni, če že nečete, da bi vas zdravili možjé, ki so bili po svetu in so se kaj naučili!«

Rekši je drobni mož takó brezčutno odvijal ovoje z rane, da je kanonik Amand časih nehoté zaječal.

»Kdo bi bil takó občuten, diavolo!« zatogotí se Paulus Secundus. »Rezali so mi že mesó z živega telesa, pa sem dejal: ‚Počasi režite, da bodem vsaj vedel, kakšna je ta bolečina‘. Vi, reverende, menite, da je bolečina podobna bolečini, kakor je slama podobna slami. Toda temu ni takó, in kdor hoče spoznati prirodo, priučí se tudi tukaj lahko mnogočemu! Santa Maria, santa Maria! Ta rana mi pa ni všeč; in sam vrag vas je vlekel sèm góri, da ste prišli medvedu pod šapo! Domá bi bili ostali, domá na gradu v Loki, in tisto dobro vino bi bili pili, katero ima vaš gospod strijc v grajskih kletih! O diavolo!«

»Obežite mi iz nova rame!« odgovorí kanonik trdo, »in nikar ne menite, da bodete žgali po meni. Če mi je že umreti, umrem naj v miru. Rano mi hitro obežite, mudí se mi, in čim prej sem na poti, tem bolje bode!«

»Na kakšnem poti?« vpraša zdravnik.

»Conrade,« obrne se bolnik proti slugi, »ali ste prinesli nosilnico s sabo?« In ko mu le-tá potrdí, da so jo prinesli, dostavi: »Pripravite jo, zakaj précej, ko gospod fizik opravi svoje delo, odrinemo. In po zeleni Zali nizdolu me ponesite in pse spustite po sledovih, in ti, Conrade, zatrobiš mi na rog, da bode lovsko-veselo odmevalo med hojami! Takó bodi!«

»Takó bodi! Lahko je to rečeno!« vtakne se v razgovor Paulus Secundus, »ali vprašam: čegava je odgovornost? S to rano,« izpregovoril je latinski, »s táko rano, reverende amice, ne bodeš lazil po hribovji kakor mezeg, ki prenaša tovore čez Apenine! In premilostivi knez in škof, ki mi bogato poplača denašnja pot, o tem sem prepričan, kaj poreče le-tá? Kaj drugega nego to, da je bil deželnih stanov fizik, Paulus Secundus, nevednik in neumnik, ki je znal o medicini — Bog blagoslovi to vednost — prav toliko kakor Bileamov osel o Svetem pismu, v katerem se pripoveduje o njem! Ha, amice, mi vemo, kakó se modro živi, in zató govorimo takó, da bodete pod to streho ostali še nekaj tednov in morda še dlje. To pa je tudi zadnja moja beseda! Basta!«

»Moja zadnja beseda pa je,« odgovorí kanonik, »da odrinem še danes. In če mi dodelé milost vsi svetniki, počival bodem še danes na mehki postelji, kakeršnih je obilo na loškem gradu. Svojemu Bogú sem to obljubil, in ljubša mi je smrt, nego da bi prelomil to resno obljubo!«

Zdravnik je v tem izpral in očistil rano ter jo pričel iz nova obezavati.

»Pa pojdite torej!« dejal je, »ma jaz si umijem roke, jaz sem nedolžen, in, Conrade, vi ste mi priča, kakó sem modro učil kanonika, naj s takšno rano — ta rana, ta rana, Conrade, mi ni všeč! — ne hodi na dolgo pot. Priča mi bodete, če se na dolgi poti kàj pripetí, ali moja krivda ne bode! Takó, sedaj je zopet dobro za nekaj časa! Če bi hoteli mirno tu ležati in bi vas jaz nekaj dni zaporedoma prevezaval, pa bi se skoro pokazali dobri uspehi moje učenosti. Prisad, Conrade, prisad, vi smrtni ljudje še ne veste, kaj je prisad!«

»Pripravite nosilnico!« ukaže kanonik.

»Torej je res, da odrinete?« vpraša Paulus Secundus.

»Kàr najhitreje mogoče!«

»Vsi so jednaki,« obrne se deželni fizik k slugi, »veliki gospodje kakor berači. Če jih kàj bolí, vzdihujejo kakor šibke ženske, žgati si ne dadó in trmoglavi so kakor vol na paši! Na pot tedaj, dobro, dobro! Jaz pa ti pravim, Conrade: ruit in perniciem! Spravi moje reči in skrbi, da se mi kàj skuha! Vrag naj vam s praznim želodcem lazi po tem gorovji!«

Nejevoljno odide iz sobice.

(Dalje prihodujič.)

Novi Rim in ostanki starega Rima.

Spisal S. Rutar.

(Konec.)

V.

Bojim se, da je to predobnostno razkladanje že utrudilo marsikaterega bralca in da mnogokdo že nestrpno vprašuje: »Kje pa je vender stari Rim?« — No, nekaj smo ga že videli na svojem potovanji po novem Rimu. Najprej se nam je pokazal steber Marka Avrelija na »piazza Colonna«, ki kaže na trakovih, poševno zavutih proti vrhu, vzbočene podobe iz boja Rimljanov z Markomani in Kvadi. Steber in podobe, vse je posneto po »Trajanovem stebru« (podobe iz daciške vojne), ki se dviga na trgu »Forum Trajanum« na levisi zadi za palačo »Venezia«. Tudi »panteon«, svetišče vseh bogov (sedaj cerkev M. B. posvečena), navedli smo že nekolikokrat. To poslopje in Jupitrov tempelj v Spletu sta jedini dve poslopji, ki sta ostali izza rimljanskih časov vedno pod tisto streho. Panteon je veličastna kupola, ki je na sredi od zgoraj odprta. Skozi to jedino odprtino dobiva vse poslopje zadostno razsvetljavo, vender tudi izpodnebna mokrota pada ravno v sredo cerkve ter se po luknjicah odceja pod zemljo. Po obliki tega svetišča so sezidali mnogo drugih poslopij v Rimu in po drugih mestih (n. pr. cerkev sv. Frančiška Pavlanskega v Napolji). V panteonu sta pokopana Raffael Sanzio in Viktor Emanuel II.

Tudi mimo Angelskega gradu smo hodili že večkrat. Kakor znano, bil je to prvotno nagrobni spomenik cesarja Hadrijana (»moles Hadriani«), a papeži so ga izpremenili v močno trdnjavo, obkolili ga s štirimi bastijami in oborožili s 100 topovi, iz katerih so streljali marmornate krogle raznega kalibra, kakeršne se vidijo še sedaj na nekem dvorišči, zložene v piramide. Zvezali so trdnjavo po utrjenem hodniku z Vatikanom ter naredili v Angelskem gradu sebi in kardinalom pripravna stanovanja. Vselej, ko so se Rimljani uprli, ali pa kadar so prihruli zunanji sovražniki v Rim, umeknili so se papeži s svojim spremstvom v to trdnjavo in tu prebili marsikatero oblego. Sedanje ime je dobila odtod, ker stoji vrhu nje bronast angelj (prejšnji je bil od marmorja) z velikanskim mečem, katerega vtika v nožnice. Legenda namreč pripoveduje, da je papež Gregor leta 590. priredil veliko procesijo iz Vatikana k cerkvi »Ara coeli«, da bi mestu

izprosil rešitev od strahovite kuge. Ko je prišla procesija na most, ugledal je papež angelja, kakó je vtikal meč v nožnice, in tedaj je kuga hipoma prestala. O grobu Hadrijanovem in njega rodovine (Antonina Pija) ni sedaj več sledú. Pač pa kažejo strahovite ječe, v katerih so vzdihali Cagliostro, Benvenuto Cellini, Giordano Bruno in Beatrice Cenci, kateri je dal papež Klement VIII. (Aldobrandini) dné 11. septembra 1599. leta na Angeljskem mostu glavo odsekati. — Od ličnega nagrobnega spomenika cesarja Avgusta se vidijo sedaj le še ubožni ostanki za cerkvico Sv. Jeronima, tam, kjer se dviga ponosna rotunda »Teatro Umberto».

Kdor pa hoče videti največ ostankov starega Rima, mora poiskati bolj skrite ulice v južnem delu sedanjega mesta. Tam na vzhodnem podnožji Kapitolina pridemo do Rimskega trga — Forum Romanum —, ki je sedaj popolnoma odkrit. Dvakrat takó je dolg kakor »piazza Colonna« in leži okolo 12 m pod sosednim površjem sedanjih ulic (le 10 m nad morsko gladino). Kdor pa misli dobiti tu kaj lepega, kaj staremu trgu podobnega, ta se bridko vara. Vse je polomljeno, vse razdejano, malone vse uničeno. Jediní slavalok Septimija Severa še stoji ves pokonci, dasi je tudi ta zeló zeló poškodovan. Poleg njega stoji še sedem korintskih stebrov Saturnovega svetišča, najstarejšega templja na foru. O poznejših svetiščih Konkordije (na čast sprave med patriciji in plebejci), Vespazijana in Tita ter dvanajstih kapitolskih bogov (»Deorum consentium«) iz dóbe, ko se je že paganstvo umikalo krščanstvu, vidimo le še nekaj posameznih stebrov. Od templjev Kastorja in Poluksa ter Veste ni ostalo drugega nego stavbišče, kjer sta stala, prav takó od Avgustovega svetišča. »Zlati milnik« je popolnoma izginil, in od govornice (»rostra«) stojé le še temelji. Blizu nje pa se dviga steber cesarja Foke (Phokas), katerega so postavili njemu na čast leta 608. Še najbolje se pozná kameniti tlak Julijske bazilike, tistega javnega poslopja, ki je rabilo za sodne obravnave in za prodajalnice. Na tlakovih ploščah so začrtane razne podobe ljudi in živalij, potem igrače (med njimi tudi »trija« ali »špana«), kar nam dokazuje, da je mnogo postopačev polegalo po njih. Prav dobro se vidi »cloaca maxima«, katero so na jednom mestu odkopali in omrežili. Še bolje je ohranjen »atrium Vestae« in bližnja stanovanja vestalk, katera so šele nedavno odgrebli izpod zemlje. Popolnoma pa so ohranjena poslopja na severni strani fora (Basilica Constantina, Carcer Mamertinus i. t. d.), ker so bila izpremenjena v cerkve ali pa so rabila za druge javne potrebe.

Od fora dalje proti vzhodu pridemo skozi Titov slavolok do Koloseja ali »Amfiteatrum Flavium«. To velikansko poslopje, ki je imelo prostora 75.000 gledalcem, bilo je takó trdno sezidano od samega rezanega kamenja, da še sedaj njega večji del stoji pokonci; le na južni strani je zeló porušeno. Kdor se popnè na vrh stopniških redov in pregleda od zgoraj dól vse poslopje, ta šele pojmi, kakó ogromno je bilo to igrališče, kjer so gorele Neronove plamenice in kjer so afričanske zverine raztrgale toliko navdušenih kristjanov. V spomin teh mučenikov je blizu vhoda postavljen kamenit križ s popolnimi odpustki. Pred Kolosejem se vidijo ostanki rimskega vodometa (»meta sudans«), ki je moral biti podoben ónim vodometom, kateri mečejo v odstavkih voden žarek v zrak, da pada kakor skakalec nizdolu. Blizu tega vodometu stoji Konstantinov slavolok, ki pa nima več svojega najlepšega nakrasa. Zadi za Kolosejem kažejo uborne ostanke Titovih term, ki pa se ne morejo meriti z Dijoklecijanovimi, kamoli s Karakalovimi.

Najžalostnejši vtisek pa napravljajo razvaline na Palatinu. Tam, kjer je vladala nekdanja slava in mogočnost, ki se je jednáčila bogovom; tam, kjer se je šopiril blišč, kras in sijaj, tam so sedaj zgolj brlogi in najpripravnejša ležišča za lisjake in jazbece, ko bi jih kaj bilo. Na jugozapadnem oglu še kažejo ostanke najstarejšega mestnega ozidja — Roma quadrata — in po dolini spodaj okolo griča, pravijo, da je potegnil Romul s plugom brazdo, ko je določeval obmirje večnemu mestu. Nekaj višje proti severu je stala Tiberijeva palača in na severozapadnem robu Kaligulova, ki je potrebovala za svoje temelje že prav močnih podzidij in obokov. Nekamo sredi Palatina je stala »domus Julia«, izvestno najelegantnejše poslopje na vsem griči. Še sedaj se čudimo njih lepim sobam s krasnimi slikami na stenah. Nekoliko bolj proti vzhodu je stalo svetišče Jupitra zmagovalca, od tega proti severu pa najstarejši tempelj Jupitra Statorja. Blizu teh dveh so bili razni trikliniji, tabliniji, ninfeji, bazilike, portiki i. t. d. Blizu vzhodnega roba se je dvigala ponosna »domus Augusta« in Neronova »zlata hiša«. Poleg nje se vleče od severa proti jugu »stadium«, katerega so šele lani popolnoma odkopali. Jugovzhodni rob je krasil »septizonium«, sedemnadstropno stolpu podobno poslopje, katero je dal sezidati Septimij Sever. Ob južnem obronku Palatina je stala »exedra« in nekoliko dalje »paedagogion« za moško mladino. Na zapadnem podnožji še vedno kažejo prirodno otlino, kjer je báje volčica dojila Romula in Rema.

In od vse te slave, vsega tega krasa, kaj je ostalo do današnjega dne? Nič drugega nego razvaline, podrti ali okrnjeni zidovi in nekaj podzemeljskih hodnikov (kriptoportici), ki so rabili nekaj za podzidje omenjenim palačam, nekaj kot hladna izprehajališča, ko je bilo zgoraj prevročje. Na mnogih krajih takih hodnikov so imeli tudi stražarji svoja stanovanja. Sedaj so odprli od zgoraj dōli preduhe v te hodnike, da dobivajo solnčno svetlobo in da lahko brez nevarnosti hodijo po njih. Takih ograjenih preduhov je na Palatinu vse polno. Drugje so pa le na pol zasuti ostanki takih kriptoportikov in popolnoma podobni so že omenjenim brlogom. Tam dōli spodaj na južni strani, kjer je bil nekdanj sloveči »circus maximus«, dvigajo se sedaj zgolj smrdeče tvornice, med katerimi sta skrita Janov slavolok in »forum Boarium«; a ónostran je židovsko pokopališče! Malokje najdeš še košček marmornate plošče, okrnjen kapitel ali odtrupljen del kipov. Jediná priča nekdanjega blišča so že omenjene freske v Julijini hiši. Pač hudo so se osvetile kartaginske razvaline rimskim mogotcem, in kakor Marij na ruševinah Kartagine, takó bi človek tudi na Palatinu lahko recitiral znani: »Ἐσσηται ἡμῶν!«

Na severni strani fora so se potem vrstili cesarski trgi — fora Caesarum — in sicer počenši od Konstantinove bazilike proti severozapadu najprej Vespazijanov, potem Nervov, Avgustov in naposled Trajanov trg. Od vseh teh pa se vidi dandanašnji le malo ostankov, ker so zazidani med raznimi hišami. Le ostanki svetišča Marta maščevalca (Martis Ultoris) na vzhodni strani Avgustovega trga se poznajo še precēj dobro, in »Basilica Ulpia« na Forum Traiani je odgrebena do tal, vsaj v svojem srednjem delu. Vsi ostali deli tega največjega cesarskega trga so nekaj skrite pod hišami, nekaj pa še pod zemljo. Nad njim se dviga srednjeveški stolp »Torre delle Milizie«, ki stoji baje prav ondu kakor Neronov stolp, s katerega je ta okrutnež gledal, kakó gorí Rim. Med tem stolpom in Kvirinalom so odkopali leta 1873. ostanek nekdanjega rimskega ozidja, ki je bilo izvedeno za Servija Tulija. In koncem Kvirinala so stale preimenitne Dijoklecijanove terme, ki so bile tolike, da stojé sedaj na njih stavbišči štiri cerkve, ločene druga od druge, in še mnogo drugih poslopij, v katerih so sedaj šole, sirotišnica, národní muzej i. t. d. Od starega poslopja pa je sedaj videti le malo, takó da lajik nikakor ne more spoznati prvotne oblike teh term. Nasprotno pa so Karakalove terme ob cesti Sv. Sebastijana ohranjene še precēj. V njih vidimo ne samó lepa mozajiška tla, nego tudi lahko razločujemo posamezne oddelke nekdanjega kopališča, n. pr. frigidarium, tepidarium, calidarium, sudarium i. t. d.

To je vse, kar se je večjega ohranilo od starega Rima. Omenili bi lahko še nekaj manjših spomenikov, n. pr. jedne strani Neptunovega svetišča blizu panteona (tam kjer je sedaj borsaj), Pompejevega in Marcelovega gledališča blizu palače Orsini, Fortuninega in Solnčevega svetišča blizu mosta »Ponte rotto« (stari »pons sublicius«) i. t. d. Ali vse to nam ne podaja nikakeršne celotne slike, in pri marsikaterih tukaj omenjenih poslopijih niti ni dognano, čemu so bila, odnosno komu so bila posvečena. Vse druge zgradbe nekdanjega Rima pa so ali popolnoma zazidane, ali pa takó porušene, da se njih ostanki ne dvigajo nad sedanja tla. Pač ogromna je morala biti moč in neopisna besnost sovražnikov, ki je razdejala takó trdna, skoro v skalo izpremenjena zidovja in razbila meter ali še bolj debele granitne stebre! Še žalostnejši pogled se ti pokaže na véliki cesti stare Italije, »Via Appia«, ki drži iz Rima mimo Sv. Sebastijana naravnost tja dóli proti Albanu. Ob tej cesti je stalo vse polno nagrobnih spomenikov, t. j. večjih ali manjših zgradb razne oblike in razne višine, kakeršne vidiš tudi sedaj na italijanskih pokopališčih. Večinoma so bile te zgradbe podobne majhnim svetiščem, štirioglatim in okroglim, ali pa piramidam. Najimenitnejši tak nagrobni spomenik je bil Cecilije Metele, majhna rotunda, ki se je ohranila še precèj dobro. Še imenitnejše pokopališče je bilo nekoliko dalje pri takó imenovanem »Torre Borgiana«, ker so tu pokopavali sežgane in cele mrličè, najprej pagane, potem pa kristjane na zasebnem zemljišči, ki se je izpremenilo pozneje v javno.

Da bode slika o nekdanjem Rimu popolnejša, naj dodam še nekaj malega o katakombah. Katakombe niso bile iz početka nič drugega nego peščene jame, »arenaria«, zakaj i stari i sedanji Rimljani so kopali pesek pod zemljo, in da se jim strop ni udril, pustili so časih pokončen steber za podporo. V te jame so pokopavali prvi kristjani svoje mrtvece od I.—V. stoletja. Skoro so začeli dolbsti tudi nove jame, napravljali so podzemeljske sobice (»ebicularia«), okolo katerih je bilo vse polno ponar, namenjenih za sarkofage. Dalje so izdolbli ozke hodnike (dve osebi gresta komaj vzpored po njih) in po teh so pokopavali svoje mrličè kakor plasti drugega vrhu drugega v desetih do dvanajstih vrstah. Ko že ni bilo prostora, kopali so še dalje hodnike, ali ker jim je bilo predaleč, da bi izkopano tvarino spravljali na dan, zasipavali so sproti stare hodnike, ko so kopali nove. Da se jim strop ni udril, napravili so tu pa tam zidane stebre, in sicer okolo mrtvaških krst, ki so takó ostale zazidane in skrite. Te zazidane grobe in óne po zasutih hodnikih sedaj raziskujejo in jedino v njih še dobé kaj izvirnega, ker so vse druge katacombe Gotje

popolnoma razdejali. Grobe so stari kristjani zapirali spredaj z marmornatimi ploščami, katerim so vdolbli ime in stan dotičnega pokojnika, sosebo pa monogram Kristov ali drug simboliški znak krščanski. Te plošče so sedaj večinoma pobrali iz katakomb in jih prenesli v Lateranski muzej, takó da se ni treba nikomur truditi po tesnih katakombah. Vse sobice pa so bile slikane, in sicer kažó te podobe razne svetopisemske dogodke, n. pr. čisto Suzano, daritev Abrahamovo, tri mladeniče v zakurjeni peči, M. B. z detetom in preroke i. t. d. Mnogokrat se vidi tudi vsa družina pokojnikova, in nad njo plava podoba, ki moli proti nebesom (imenujejo jo »orans«), t. j. duša rajnikova, ki prosi vzveličanja ostalim rodovincem.

Rim ima torej žalostno minuloost in neveselo sedanjost. Pri vsakem koraku skozi »večno mesto« smo bolj iznenadejani, razčarani. O nekdanjih Rimljanih z njih neukrotno voljo in neizprosnostjo ni sedaj ni duha ni sluha. Tudi staroslavni Tiber ni nič drugega nego leno tekoča kaluža, ki ne more navdušiti nikogar. Po vseh mnogobrojnih zbirkah ne opaziš ni jedne cele, nepoškodovane sohe (izimši kapitolsko Venero, katero so našli zazidano nekje v vrtni pregradi) in skoro niti jednega izvirnega kipa starih mojstrov (izimši Laokoonovo skupino, ki pa je močno prenovljena, in dva, tri v narodnem muzeji), vse drugo so le kopije poznejših, kolikor toliko vrednih kiparjev. Vse je popravljeno in zakrpano ter navadno prav slabo obnovljeno. Vender napravljajo te skrpane stvari še vedno boljši vtisek nego strašno okrnjeni in odtrupljeni kipi, kakeršne ima »Museo nazionale«, kjer načeloma nečejo ničesar popravljati in nadomeščati.

Že Goetheju je bilo žal, da ni videl Rima v mladosti in da ga ni vodil noben razumnik po njem. In prav to priznava malone vsakdo, kdor pride v zrelih letih v večno mesto; do malega vsakomur je skoro žal, da je videl Rim in ga spoznal, zakaj ta »bridki sad spoznanja« mu uniči vse jasne podobe, vse idejale, katere si je morda še ohranil izza mladosti! —

Svatba na Selih.

Povest. Spisal Podgoričan.

(Dalje.)

X.

Prihodnje nedelje sta bila Lenica in Rakar prvič oklicana. Ženin je bil vesel, nevesta pa se je kar stresla, ko je raz leco zaslišala svoje ime. Zazdelo se ji je, kakor bi ji bil kdo potisnil mrzel, oster nož v srce. Prosila je bila očeta, naj počaka vsaj še teden dnij, toda oče je bil neizprosni; šel je k župniku, in v nedeljo je bil prvi oklic. In zapretel ji je oče, naj se več ne upira, zakaj kujala se je dovolj dolgo, sedaj pa je čas, da je pametna, sicer bi napel drugačne strune. In udati se je morala, zakaj vedela je, da je oče svojeglav kakor malo-kdo. Upala pa je še vender, da se vse predružači, ako se vrne Egidij, ali pa če vsaj piše. Čudno se ji je zdelo, da ni bilo nobenega pisma, in večkrat je na nje prošnjo gazil Matija na laško pošto, toda vselej zaman, zakaj pismo je bilo le predobro shranjeno, drugega pa bilo ni. Upanje se ji je vzbujalo čimdalje bolj, da pride namesto pisma Egidij sam, kar bi bilo tem bolje.

K Dragarju so prišli šivilja, krojač in čevljar. Šivalo in razbijalo se je podnevi in ponoči. Blagá je nakupila mati sama, ker Lenica ni hotela iti v Lašiče. Bilo je mnogo šale in smeha pri Dragarji zlasti zvečer, ko je bilo polno vasovalcev; za Lenico pa so bili žalostni dnevi in bridke noči brez spanja. Vest ji je očitala, da se je izneverila svoji obljudi. Često je hotela vse povedati Rakarju in ga naprositi, naj ustopi od ženitve. Vender se ni mogla odločiti do tega. Jedina mati je bila, kateri je mogla povedati, kaj jo teži, toda kaj, ko je vedela, da mati na očetovo delo in nedelo nima nikakeršnega vpliva, ker dela oče po svoji volji in ne dopusti, da bi ženske sezale v njega gospodarstvo!

Ljudje pa so govorili, da zakon ne bode srečen, ker nevesta ne pokaže veselega lica, celó ne tedaj, ko so ženske najbolj vesele. In ugibali so, zakaj je taka. Oče in mati sta se delala, kakor bi ne videla ničesar, in pazila sta, da so se hitro izvrševale vse priprave. Oba sta bila jednih mislij, da boljšega možá za Lenico ni, nego je Rakar.

Bilo je teden dnij pred svatbo. Mati in Lenica sta sedeli sami v sobici.

»Lenica, ta teden še si deklica, potem pa nikdar več,« méni mati. Lenica ne odgovori, ampak zaihtí na glas.

»Ej, ne jokaj se zató! Tudi jaz sem se jokala, pa ni takó hudo; še nikdar se mi ni tožilo po deklíških letih.«

Lenici pa se zdí sedaj najugodnejša prilika izpregovoriti z materjo in ji povedati, da ne more vzeti Rakarja, dokler žíví Egidij.

»Mati, ljuba mati!« pravi brezupno ter pogleda mater ljubeče in proseče.

»Kaj je, kaj hočeš?«

»Oh, saj veste, obljubila sem se Egidiju!«

»Egidij je vender mrtev, kaj te sedaj skrbi?«

»Mati, to ni res!«

»Takó govoré vsi, in slišala si že pač sama.«

»Slišala že, toda res venderle ni. Mati, pomagajte mi in pregovorite očeta, naj me odpovedó Rakarju!«

»Saj ne blazniš menda? Pomisli, ali je mogoče kàj takega? Kaj bi dejal Rakar? Kaj ljudje? Oh, sramote! S prstom bi kazali za tabo, za mano, za očetom — saj jih poznaš!«

Toda materino govorjenje ni prepričalo hčere prav nič.

»Mati, obljuba mi je več nego vsa sramota! Prosite očeta, če hočete, da sem kdaj srečna!« Proseče dvigne sklenjene roke.

Materi se hči malone zasmili; pomagala bi ji, če bi se le dalo.

»Lenica, poslušaj in ne jokaj se! Ne misli sedaj na nikogar drugega nego na Rakarja.«

»Mati, njega že ne vzamem! Ako mi nečete pomagati vi, pomorem si sama, bodisi kar hoče. Egidij žíví, in njegova bodem! Rakar naj si poišče druge neveste!«

Materi se zaiskré solze v očéh, solze usmiljenosti, ljubezni in strahú. Ljubila je svojo hčer in bala se je zánjo, če bi bila primorana vzeti neljubega ženina. Bala se je svojega možá in tudi tega, da bi si Lenica v brezupnosti česa ne storila.

Premišlja, kaj bi ukrenila, da bi se izšlo vse srečno. Možá pregovoriti je vedela, da ne more; naposled se vender domisli nečesa, kar se ji zdí najboljše.

Zvečer, ko sta z možem samá, razloží mu vse natančno, kaj misli in pravi Lenica ter mu izrazi bojazen, da Lenica ne bode hotela z Rakarjem v cerkev ali pa da si kàj storí.

Toda ženino govorjenje ne vzbudí v moževem srci ljubezni, ampak srd in jezo. Misel, da mu utegne hči narediti v cerkvi sramoto, zdí se mu najstrašnejša. Kàj takega bi ne prebil!

»Ha, to naj mi stori, in potem jo zapodim z bičem po svetu! Pa ne, tega že ne bode! Pretepem jo in ji izbijem tisto kletvo misel na lovca iz glave! Ha, nalašč ji povem, da sem dobil tisto pismo v roko!«

»Ne stori tega in slušaj mene!«

»Ti ne veš ničesar. Potuho ji daješ!«

»Poslušaj me in potem bodeš videl, ali je takó prav, kakor pravim, ali ne!«

»Torej govôri; pa saj vem, da ne veš ničesar pametnega!«

»Lenica se je Egidiju obljubila in kakor trdi, more jo le njega smrt odvezati obljube. Lenica pa ne verjame, da bi bil lovec mrtev. Naprósi župana Zvonca, naj pride k nam in naj pové, da je umrl lovec Egidij; potem bode menda verjela in se ne bode več branila Kakarja.«

»Eh, kaj je treba tega in razkladati drugim ljudem, da se bodo smijali! Saj mora itak storiti, kar jaz hočem.«

»Prav, le stori vse po svoji trmi, toda če Lenica potem kaj stori, pripiši sam sebi! Sedaj te je sram povedati jednemu človeku, potem bodo vedeli vsi ljudje.«

»Mólči!«

»Molčala sem ti dvajset let in niti tega me ne slušaš, kar ti svetujem danes. Ako hočeš dobro sebi in hčeri, stori to!«

Dragar ne reče ničesar, za dva dni pa res pride župan Zvonec na Sela, naravnost k Dragarju.

»Kaj pa ti tod, Zvonec, v tem snegu in tej zimi?« nagovori ga Dragarica nekamo razveseljena.

»Eh, opravki, zgolj opravki. V Osredku sem bil in sem se gredé zglasil pri vas, da vidim, kaj ste vse napravili za svatbo, in da se kaj pomeniva s starim. Kje je?«

»Le počakaj! Précej pride; bržkone je kje v hlevu. No, kaj novega?«

»Snegá in mraza dosti, pa ženijo se takó, da bi se človek malone na starost še jedenkrat začel, ako bi ga katera marala. Kaj pa vaša Lenica, ali se smeje ali joka? Kaj imaš rada Kakarja?« vpraša Lenico.

Deklè povesi glavo, da bi ne videl solz, ki ji igrajo v očéh.

»Nekaj hudo se ji zdí, ker pojde z doma in ker ne bode več deklè,« odgovorí mati.

Nató pa stopi Dragar v hišo, ker je zvedel, da je prišel Zvonec.

»O, o, Zvonec, ti tukaj?«

»Ponujat sem se prišel na svatbo, ker me 'samí nečete.«

»Kàr pridi, da bodeva midva trčila in se zasukala; mladi svet bode vsaj videl, kakó smo se mi sukali nekdam.«

»Lahko si dobre volje, ker oddaš hčer takó dobro.«

»Ali je še kàj vojske, ali bereš kàj?«

»Turka so že ukrotili.«

»Ali je še kàj vojakov tam iz našega kraja?« vpraša Dragarica.

»Vsi so prišli, samó tista dva ne, ki sta ubita, to sta Čopov hlapec in graščinski lovec, ki je bil tukaj-le na Podmolu.« Zadnje besede dobro poudari.

»Kaj? Lovec je ubit?« vpraša Dragarica začudena. »Torej je venderle res, kar govoré? Glejte, glejte, takó mlad in čvrst, pa ga ni več!«

»Ali bode pa tisti vesel, ki pride na njega mesto!« méni Dragar.

»Kje pa je sedaj njegova mati?«

»Na Čušperku. Kakor bi vedela, da ne pride sin več nazaj; prej je šla s Podmola,« pové Dragarica.

»Torej ubit, mrtev!« šepne Lenica, in bridek vzdih se ji izvije. Pogleda mater, kakor bi hotela reči: »Kàj ne, to je za vas!« In takrat vidi na materinem obrazu nekovo zadovoljnost, katera jo užalosti še bolj. Res je bila sedaj prosta, da je lahko storila, kar sta hotela oče in mati, ali za to dvojbeno prostost je izgubila človeka, katerega je ljubila od vsega srca. Mirna je bila sedaj nje vest, ali srce ji je tožilo. Županovim besedam je verjela in vedela je, zakaj je zaman čakala odgovora.

»Vidiš, Lenica, ali ti nisem pravila? Ali sedaj verjameš, da je mrtev?« izpregovori mati, ko odideta Zvonec in oče.

»Moram verjeti.«

»No, ali se bodeš še branila Rakarja?«

»Sedaj itak nič ne pomaga. Vzamem ga, pa nikar ne mislite, da rada ali celó iz ljubezni.«

»Eh, kaj je treba ljubezni k temu! Ko bodeta skupaj, privadiš se mu in rada ga bodeš imela, morda še bolj nego Egidija.«

»To bodete videli! Sedaj me pa ne mučite več! Obljubila sem vam vzeti Rakarja, in toliko je menda dosti.«

»Dosti! Nama z očetom ne moreš bolj ustreči, nego če vzameš Rakarja. Še nekaj dnij, in gospodinja bodeš, potem pa skoro pozabiš lovca, ki ti je prizadejal toliko skrbi in žalosti.«

Lenica ne odgovori ničesar, ampak obriše si solze in gré iz hiše.

Takó sta prepričala oče in mati Lenico, da je nje ljubi Egidij mrtev. Sedaj je bila voljna vzeti Rakarja.

(Konec prihodnjič.)

Herondovi mimiambi.

Spisal R. Perušek.

(Dalje.)

menili smo že, da je drugi mimiamb nekakšen pendant prvi sliki. Batar (Battaros) je cined in se nič ne sramuje tega nečastnega posla. Bogat pomorski trgovec je najbrže pijan prilomastil v njegov zavod (kakor so še dandanes pomorščaki surovi posetniki takih zavodov), storil nekaj škode in vrhu tega grdo ravnal z jedno njegovih hranjenic. Batar kaj zgovorno toži Taléta (Thales) pred sodiščem kojskim, kar je v čudni opreki z njega imenom. Battaros namreč znači jec-ljavca, a njemu se besede vsipljejo iz ust kakor grah iz vreče. Najprej pozivlje sodnike, naj strogo čuvajo jednako pravo in naj se ne ozirajo na to, da je njegov nasprotnik bogat, on pa siromak. Tujca sta pač oba, ali mornar si je nadel ime slavnega Taléta, premda se je prej zval Artimes, kar je nesramno od njega; drugo pa je to, da si upa teptati zakone mestne in da nosi on, barbar, glavo bolj pokonci nego mestni poglavarji, ki so se izkazali vselej prijazne njemu, tožniku, premda je tujec. Potem prosi, da se prečita zakon. »To je zapisal Haronda,« pravi in ne Batar, da bi Taleta kaznoval. Ali on je živel v mestu, (t. j. Haronda je vedel, kakó se je vésti v dobro urejenem mestu) ti pa ne veš, kaj je mesto in kakó se mesto vlada, nego danes si v Brikinderi . . . jutri odjadraš v Fazelido, ako ti kdo plača prevoznino.« Potem navaja škodo in nadaljuje: »Stopi semkaj, Mirtala (to je ime njega hranjenici), in pokaži sebe vsem; nič se ne sramuj, misli, da so ti možjé, ki sodijo, tvoji očetje in bratje!« Nasprotnik njegov se mu smeje, in Batar se zadere nanj; skoro pa se premisli in pravi: »Morda ti je pa všeč Mirtala? To ni nič hudega . . . Stisni ceno v roko Batarovo in vzemi jo v svojo last in mrcvari jo, kakor ti drago.« Ker nasprotnik po vsi priliki ne vzprejme tega predloga, nego zahteva, naj se izprašajo priče, ponuja Batar tudi samega sebe, ako bi prišlo do tega, da se sôžnji postavijo na tezalnico. Končno pozivlje sodnike, naj ne sodijo stvari podvodnikove, nego stvar tujčevo, in kliče vse bogove in heroje na pomoč. Njih naj se spominjajo sodniki in naj izrekó sodbo, ki bode na čast mestu, slovečemu zaradi gostoprimstva. Ves njegov govor je izpreprežen s pregovori, kar je tem smešnejše, ker večkrat ponavlja, da neče nadlegovati sodnikov s

pregovori in frazami. Tudi inace je njegov govor poln bombasta, n. pr. ko trdi, da Tales razdobi kojsko samovladje, ako sme nekaženjen počenjati take stvari, kakeršne je storil. V velike slavi in hvali mesto, meščane in njih poglavarje, da bi si pridobil njih naklonjenost. Takisto nesramno pa, kakor priznava umazani svoj posel, upotreblja časih tudi besede, ki pristujejo samo ustom takega brezstidnika. —

V jednom odlomku toži neka mati o hudobnosti svojega sinú. »Ali igra bronasto muho (= slepo miš lovi) ali pa bije lonec, ali pa veže od prediva motvoze za hrošče ter mi grdo kvari preslico«. Podobne vsebine je tretji mimiamb. Metrotima privede svojega sinú k učitelju, da bi ga dobro našeškal. Človek se nehoté spominja polpreteklega časa, ko je v šoli igrala palica veliko ulogo, morebiti ne brezuspešno. Tudi dandanes še zahtevajo mnogi roditelji od učitelja, naj njih dečka dobro oklesti, ker se spominjajo pregovorov: »Šiba novo mašo poje«. — Nikar da bi se dečko učil, pečá se z nosači in ubežnimi robi, ljudmi najnižje vrste. Siromašne roditelje globi igraje za denar in pri tem še terorizuje roditelje, da se mu ne upajo ničesar reči, ker tedaj ostavi hišo in nadleguje babico ali pa kvari hišo, splezavši na streho. Kdaj pa so prazniki, vé bolje od zvezdogledov. Učiteljevi pomočniki zgrabijo zanikarnika ter ga pretepó, da je pisan kakor gad. Mati pa pohiti domov, da prinese verige, in v te zapét naj se pokori Muzam, katere takó zanemarja. Prizor se vrši v šolski sobi. Na stenah so pričvrščeni kipi Muz. Metrotima stopi s sinom pred učitelja Lampriska, ki sedi na katedri in predava učencem, med katere gre šteti Eutija, Kokala in Fila. — Za poskušnjo sem prevel ta mimiamb v pesniški meri matičini.

III.

Šolnik.

Metrotima. Takó, Lampriske, naj vdelé ti siást vsáko
 Predrage Muze ter življenja dólg vžítek:
 A zmlati temu hrbet, dokler zlá dúša
 Zanikarnika ne prispè na vrh ústen.¹⁾
 5 Igraje »mož in cifra« razdejál dóm je
 Ubogi meni; saj mu niso zdáj nič več
 Zadosti kocke,²⁾ o Lampriske! ón dére

¹⁾ V smrtnem strahu se vzdigne duša po ljudski domišljavi v glavo ter s poslednjim dihom zbeži skozi ustnice ali pa skozi nosnice.

²⁾ S kockami so se igrali otroci. Te kocke so bile podolgasti koščeni paralelopedi od sklepnih kostij raznih živalij, ki so se metali v jamice, ali pa v vis. γελκίνδα je igra, pri kateri se je vrgel novc v vis in ko je padal, ujel. Dobitek je odločevala stran novčeva. V Ljubljani imenujejo to igro „fucanje“.

- Še v večjo bédó. Kje stanuje móž šólnik
In išče bridki trideseti dán mèzde,¹⁾
- 10 Pa naj prelijem, kakor Nának,²⁾ sólz réko,
Tegà bi pač ne vedel; pač pa zná dóbro
I drugim kazat' pot k igrišču, kjér rój se
Ubežnih sôžnjev in nosačev rád shája.
Nesrečna tablica pa, katero jáz z múko
- 15 Prevoščim³⁾ sléharn mesec, tá slóni sáma
Ob postelji pri nogi, ktera v zíd gléda.
A če pogleda, kakor v Hád,⁴⁾ kedáj nánjo,
Grdó črčkari ter izbriše vsé zópet.
V mehurjih ino v mrežah pak ležé kócke
- 20 Veliko bolj bliščeče, nô naš vřč z óljem,
Ki nam o vsaki priliki lepó slúži.
Al on ne vé ločiti niti á-čřke,
Če iste ne zatrobiš petkrat vsáj v úhelj.
Ko prekovčeraš zlogoval je ž njím ótec
- 25 Besedo »Maron«,⁵⁾ skazil jo je tá prídni
Dečák v »Simóna«. ⁶⁾ Rekla sem tedáj v sébi,
Da nisem umna, ker ga ne učím rájši
Goniti osle in ker mním, da črk znánje
Mi bode v starih letih na pomóč príšlo.⁷⁾
- 30 Če jaz ukažem, al' pa če velí ótec,
Ki móž na pol oslepel in na pól glúh je,
Da deklamuj nam, kakor dečki, rék kákšen,

1) 30. dné v meseci je bilo treba plačati šólnino.

2) Nannakos, kralj Frižanov, je živel pred dōbo Deukalionovo in vedoč, da bode nastopil potop, je z mnogimi solzami zaman prosil prizanašanja. Rečenica je bila pri Kojcih navaden pregovor.

3) Grki so pisali z železnimi pisáli na tablice, z voskom prevlečene. Kadar je bila tablica popisana, zgladili so vosek s topim koncem pisalovim. Po večkratnem zglajenju je trebalo tablice na novo prevoščiti.

4) Gleda tablo také mrko kakor pekel.

5) Maron je bilo ime jednemu onih junakov, ki so poginili pri Termopilah.

6) Ime „Simon“ je bilo pri starih na slabem glasu. Ž njim so zaznamenovali v pregovorih zločeste ljudi. Poleg tega pa znači ta beseda nekov mēt pri igri s kockami, kar je na našem mestu jako značilno, ker dečko také rad igra.

7) Mati je upala, da bode iz sina kdaj učenjak in da' jo bode podpiral v starih letih. Pri Atenjanih otroci, ki niso uživali osnovnih nauk, niso bili zavezani skrbeti za roditelje v starosti.

- Precéja kakor skozi luknjav vřč góvor: ¹⁾
 »Apolon zorec« ²⁾ — Tó zna, dem, celó bába,
 35 Nesrečnik, tvoja, ki še ne pozná čřke,
 In zna vsak Frižec. ³⁾ — Če pa še kaj več čřhnem,
 Ne najde tri dni več domóv na prág híše,
 Temvéč izbere babico si v plén, stáro
 Ženíco, ktera sama nima káj jésti;
 40 Al pák na streho sede ter razpné nóge
 In kakor skrčén majmun ⁴⁾ dol' na tlá gléda.
 Kaj misliš, kak' mi jadniči srcé póka,
 Kedar to glédam? Vender ni mi žal njéga
 Takó kot strehe, ki se kakor mlín'c dráblja.
 45 Ko pride zima, moram pak poldrúg óbol ⁵⁾
 Odšteti s solzami v očeh za vsák stréšnik,
 Ker vsi gostači v jeden glas trdé: »Gléjte!
 »To Kótalos je, Metrotimin sín stóril;«
 In jaz še ziniti ne smem, ker vsé rés je.
 50 Poglej, kakó je strgal suknjo vsó v gózdu
 Potikajoč se, kakor mož ribár délski ⁶⁾
 Po morji se ubija ter živí bédno.
 Kdaj sedmi dan in dvajseti je dán v més'ci ⁷⁾
 Vé bolje nó zvezdarji; več mu ní spáti,
 55 Ko čuti, da se dnij počitnih čas blíža.
 Al če naj té-le, ⁸⁾ o Lamprisk, dadé sréčno
 Življenje tebi ino vséh dobrót délež,
 Ne dáj jih menj mu —

Lamprisk (ji seže v besedo).

Ne zaklinjaj! Nič ménj jih

Ne bode dóbil, Metrotima! Fíl, kjé si?

¹⁾ Nikar da bi mu govor gladko tekél, kakor da izliješ iz polnega vrča, curé mu besede počasi kakor iz luknjičastega lonca. Mati oponaša sinu, kakó deklamuje „Apolon zorec“, katere besede so po vsi priliki začetek kake tedaj znane pesmi

²⁾ Zorec = bog zore.

³⁾ Frižani so bili na glasu zaradi svoje neizobraženosti.

⁴⁾ Že Grki so imeli opice v hišah, da so se zabavali z njimi.

⁵⁾ Jeden obol = 13 krajcarjev.

⁶⁾ Pri Grkih, torej tudi posebe pri Kojcih, bili so prebivalci otoka Dela vzor siromašnih ribarjev.

⁷⁾ Sedmi in dvajseti dan vsakega meseca sta bila posvečena Apolonu in šolska praznika.

⁸⁾ Namreč Muze, katerih podobe so bile nameščene v učilnici.

- 60 Kje Kokal, kje je Evtij? ¹⁾ Dáste brž téga
Na ráme? ²⁾ Čakate li, da prispé mésec
Akésov? ³⁾ (Kotalu.) Déla tvoja, Kotal, rés hválím!
Metáti kocke bliskoma, kot tí déčki, ⁴⁾
Ti ní več dosti, nõ ti potepúh hódíš
- 65 V igrišče med nosače ter denár méčeš. ⁵⁾
A jaz storim, da bolj, no vsak deklíč, krótek
Ne makneš slamke, ⁶⁾ kedar bi nar bólj žéel.
Kje rézki jermen, kje je bikov rép, s ktérim
Vkováne in odmenjene krotím? Dáj mi
- 70 Ga v róke kdo, da ne izkášljam préj jéze.
Kotal. Nikar, Lampriske, ako so ti már Múze,
Če brada, če ti Kotidin? ⁷⁾ živót drág je,
Ne tēpi mene z ostrim, nego bíj z ónim!
- Lamprisk.* Ti, Kotal, si hudobnež in nobén tržec
- 75 Bi tebi hvale pač níkjér ne htél péti,
Še tam ne, kjer celó železo žró míši. ⁸⁾ (Začné ga izprebijati).
- Kotal.* Lampriske! kol'ko, prosim, kol'ko, hčéš méni
Jih naložiti?
- Lamprisk.* Mène nõ, le njó vprašaj!
(bije). Čof, čof.
- Kotal.* Kaj mi jih dásta? če naj živ bódem —
- Metrotima.* 80 Kar jih prenesti more tvoja zlá kóža.
- Kotal.* Lampriske, dosti, néhaj!
- Lamprisk.* Néhaj tí túdi
Zla déla činit'.
- Kotal.* Nič več ne storím, nič več,
Lamprisk, prisezam, kakor meni Múz drágih!

¹⁾ Phillos, Euthies, Kokkalos so imena dijakov. Prvi dve imeni sta hypocoristica, t. j. pomanjševalni imeni; kakor pri nas Grega m. Gregorij, France m. Frančišek, také je morebiti Phillos m. Philodemos, Euthies m. Euthippos.

²⁾ Jeden ga je zgrabil za roke in na hrbet položil, drugi so ga držali za noge, také da je bilo učitelju lahko udrihati po njega hrbtu.

³⁾ Akesej, krmar Nelejev, dejal je, da hoče počakati, dokler bode vedno vščep, da se bode možno voziti ob vedni mesečini. Reklo se je torej, da čaka Akesejevega meseca óni, ki se je obotavljal zvršiti kak ukaz. „Ob Akesejevem meseci“ bi se dalo po naše izraziti „o svetem nikoli“.

⁴⁾ Sošolci Kotalovi, ki so bili tedaj pri učitelji.

⁵⁾ Glej 5. vrsto tega mimiamba.

⁶⁾ Glej I. opazko 4 na strani 221.

⁷⁾ Kotida je morebiti žena ali hči Lampriskova.

⁸⁾ Pregovor »Tam, kjer míši železo žró«, pomeni tisto, kar pri nas »deveta dežela«.

Lamprisk. In pa kakó se, zlobnik, na ves glás déreš;
85 Če še kaj zineš, vtaknem koj ti miš¹⁾ v ústa.

Kotal. Saj že molčím. Nikár me ne ubij, prósim.

Lamprisk. Pustite, Kokal, zdaj ga!

Metrotima. Še ne sméš néhat',
Lampriske! Udri, dókler ni zašló sólnce.

Lamprisk. Al' bolj je pisan, nego gad, njegóv hrbet.²⁾

90 Saj mora vender i nad ličjem,³⁾ vsáj dvájset

Dobiti drúgih batin, malo stvár, náj bi

I bolje, nó Klijona⁴⁾ sama znál bráti.

Ê – ê! Le splakni skrivaj jezik svójs v médu.⁵⁾

Metrotima. Povédát grem, Lampriske, to domóv stárcu

95 Zonavlašč ter prinesem spet sebójs spóne,

Da tem gospojam,⁶⁾ ktere je dozdáj črtíl,

Pokaže dečko, kak' v okove spét pléše.

(Dalje prihodnjíč.)

¹⁾ »Miš v usta vtekniti« je rečenica, ki pomeni »komu usta zamašiti«.

²⁾ Namreč od tepenja.

³⁾ T. j., ko boče slonel nad knjigami, (ki so bile narejene od ličja papirovega grna), in čital iz njih, ali pa pisal na ličje.

⁴⁾ Klijona, Muza zgodopisja in oznanjevalka slave, upodabljala se je s papirovim zavitkom v roki.

⁵⁾ »Jezik v médu splakniti« pomeni »napraviti sladek ali prijazen obraz«.

⁶⁾ Namreč Muzam.

Bolnik in cvetje.

Slonel bolnik je na oknu,
Gledal v široki je svet,
V čaši ob njem se namakal
Šopek razvezan, razdet.

»Cvetje, podobno si meni:
Hitro osuješ se ti,
Meni takisto prerano
Ginejo mlade moči.

Prazno motrila bo okno
Deklica mimogredoč —
Cvetje osula se midva
Bodeva skoro — čez noč . . .«

J. Š.

Obljuba.

Povest iz národnega življenja. Spisala Pavlina Pajkova.

(Dalje)

III.

o oče za nekaj časa potrdi preplašeni in jokajoči Cilki, da mati ni mrtva, temveč samó nezavestna, odide deklè od materinega vzglavja, da pogleda k otrokom v kuhinji. Vsi so bili zaspali : Andrejček, naslonjen na svojo knjigo, mokro od solz, Katrica, kakor klopčič zvita, pod mizo, Mihec na klopi z glavico naslonjen na starega velikega mačka, držeč kosec krompirja v roki. Cilka spravi vsakega otroka v posteljo in potem séde k zibelki najmanjše sestrice, da bi bila pri roki, kadar se vzbudí. Sama nocoj ne čuti spanca. Življenje s svojimi borbami in težavami ji je stopilo danes prvikrat v vsi strašni podobi pred dušo. Kakó srečna je bila še pred nekaterimi dnevi! Živela je malomarno, veselè se najmanjše stvarce, ne znajoč niti po imeni resne misli ali celó skrbi. Toda kakó ji je nocoj! Spomin zadnjih dnij, ko je videla, kakó se je mati borila za slednjo skorjico kruha, naudaja jo z boleštjo, sedanost se ji vidi grozna, na bodočnost pa si niti ne upa misliti, takó strašna se ji zdí : mater vidi bolno, očeta brezupnega, otroke sestradane! — Saj so detinska leta baš zató najsrečnejša dóba življenja, ker človek ne pozná minulosti, nego uživa samó sedanost in ne misli na bodočnost. Počasi nas sicer privede dobrotna previdnost iz otroške brezskrbnosti v trpko istinitost življensko; Cilki pa se je nenadoma vzdignilo zagrinjalo otroške nezavesti. Zavzeta gleda sedaj v življenje, katero vidi zaraslo s trnjem na vse strani. Kaj bode jutri, ko se otroci vzbudé in bodo zahtevali kruha? Ali bode materi bolje? In oče, kaj bode počel? S čim bode pomagal rodbini? — Dolgo pre-mišlja v temi, kje in odkod bi bilo dobiti pomoči; naposled jo premore spanec. Mladost terja svojo pravico; utrujena duša in život zahtevata počitka, in skrb in žalost se morata umekniti blagodejnemu snù.

Ko se vzbudí, ravno se daní. Prvi trenutek se začudí, da sedí na stolu, skoro pa se zavé, in pred oči ji živo stopijo žalostni dogodki včerajšnjega dné.

Dete v zibelki še trdno spí, drugi otroci prav takó. Vidi se ji, da tudi mati, sicer težko sopeča, samó dremlje. Oče sloní ob vzožji

materine postelje in ker ne odgovori nje vprašanju: ali bedí, sodí Cilka, da je tudi zaspal, utrujen in zmučen od včerajšnje hoje. Nató se obleče ter gré varno in tiho iz hiše, da bi nikogar ne vzbudila.

Iz stolpa se glasi juternica. »Maša ne bode še, a cerkev bode že odprta,« misli si. Mrazí jo, zakaj jutro je mrzlo, ona pa se je v hitrici pozabila zaviti v kàj toplega. Zajedno jo obhaja strah, ko stopa v somraku po samotni cesti. Cerkev je stala sredi vasi, blizu četrte ure od njih stanovanja.

V cerkvi je bila še popolnoma temà; samó večna luč je brlela v nji. V somraku se ji vidi cerkev takó skrivnostna, takó strašna! Ondu na stranskem oltarji so upodobljene vice; zdí se ji, da óne verne duše, ki tičé do sredi života v plamenih, iztezajo roke proti nji, kakor bi jo klicale k sebi. In — ali se ji ne roga óna brezzoba mrtvaška glava, upodobljena na spomeniški plošči? — Najrajši bi se obrnila in pobegnila, toda spomni se domačega gorjá, zavé se, čemú je pribežala semkaj, in prazni strah jo mine vzpričo važnih nagibov.

Podviza se, da skoro dospè do oltarja žalostne Matere božje, stoječe v stranski kapeli. Ondu iskreno poklekne pred sveto podobo in se ji potoži pobožno in živo, kakor le more nepopačena duša njena. V cerkev prihajajo posamični ljudje, končno zapoje zvon k sv. maši. Cilka se vzdrami. »Čas bode, da se vrnem domov; potrebovali me bodo,« deje sama v sebi. Prekriža in pokloni se: »Milostna Mati božja, preskrbi nam zajuterka!« Pri srci ji je nenadoma lože; prepričana je, da je nje goreča molitev uslišana.

Ko gré takó mimo imovite prodajalke, ta ravno odpira svojo prodajalnico. Cilka se trenutek zamisli, potem pa stopi odločno v prodajalnico.

»Ljuba, draga soseda,« povzame s prosečim, toda od bojazni trepetajočim glasom, »samó danes še nam dajte hlebec kruha in nekaj moke na upanje! Mati so bolni, oče so se po desetdnevnem poti zmučeni in sestradani vrnili domov; dobili niso nič zaslužka, a za danes nimamo domá nì betve živeža. Usmilite se nas; ljubi Bog vam dva krat povrne, kar storite za nas. Brž pa, ko bodo oče kàj zaslužili, poplačamo vam dolg. V tem pa, soseda, jaz lahko kàj storim za vas. Lepo znam ključkati in plesti nogavice; lahko me tudi porabite za drugo delo pri hiši, saj nisem več otrok in tudi slabotna nisem!« Pri teh besedah se samosvestno in ponosno vzravna ter pristavi: »Pomagam vam lahko pri pranju, nanosim vode — le poskusite z menoj, gotovo boste zadovoljni. Ali samó ne dajte nam umreti od gládú!«

Cilka je govorila v jednoher, da bi čim prej omečila srce ne ravno blagočutni ženski. Govoreč pa si je ne upa niti pogledati. Prodajalčine oči so časih pogledale takó hudo; bala se jih je. Gotovo se bode hudovala nánjo; saj je bila že včeraj takó neprijazna, češ, da ne dá ničesar več na posodo.

Ali kakó ostrmí, ko ji prodajalka s prijaznim ogovorom napolni zastor s hlebom kruha, s krompirjem, moko in zabelo, kolikor gré vanj. »Nesi domov, Cilka, in ako ste jutri še potrebni, le zopet pridi,« pravi mehko. »Poplačali bodete, kadar utegnete. V zahvalo, Cilka, pa moli, da mi Bog ohrani mojo Anico! Ali veš, da mi jo je nocoj hotela zadušiti davica? — Koliko je trpelo ubogo dete, in koliko sem prebila jaz! Moje jedino dete, da bi moralo umreti! Dosedaj še nisem poznala trpljenja; nocoj sem prvič zvedela, kaj je strah. — In kaj si rekla, Cilka, da je vaša mati zbolela? — Kakó te milujem; tudi ta nesreča v hiši!«

Prevzetna prodajalka se nikdar ni menila za ubožno ženo tvorniškega delavca, za Cilčino mater; toda kakó je sedaj sočutna ž njo!

V bolesti so si vsi ljudje bratje. Kakor jih stan ali bogastvo razločuje, ali kakor jih razdvaja sovraštvo, takó jih združuje nesreča.

Cilka ne vé, kaj bi odgovorila, takó je osupla in zajedno ganjena. Ali je mogoče, da trpljenje jedne same noči takó izpremeni človeka? Kakó neusmiljena, trdosrčna, skopa je bila prodajalka, a kakó je sedaj ponižna, mehkočutna in radodarna! — Res: da je človek blag, zadeti ga mora nesreča; blaginja mu malokdaj dopušča biti milosrčnemu.

»Kakó vas milujem!« pravi Cilka sočutno. »Jaz sem tudi nocoj prebila strašno noč; zató si lahko mislim vaše trpljenje. Moliti hočem, oh, in še kakó rada, za vašo Anico in za vas, našo dobrotnico!«

»Moli, gotovo moli za moje dete! Bog ne posluša nobene molitve takó rad kakor óno, ki prihaja iz nedolžnega srca.« —

Cilka radostno pohití domov, kakor bi nesla zaklad v hišo. Ko odloži breme, vesela spozná, da je rodbina za tri dni preskrbena z živežem. V tem gotovo tudi oče dobí zaslužka, saj Bog nikoli ne zapušča siromakov.

Materi óni dan ni bilo nič bolje. Imela je vročino v glavi, in boleli so jo vsi udje, da se skoro ni mogla geniti. Oče se ni premešnil od njene postelje, kakor da ne misli ničesar drugega nego na bolno ženo svojo.

Ko mu Cilka pové, kakšen čudež je doživela pri prodajalki, za-blisne se sicer veselja žar v njega očéh, ali čelo se mu vender ne

razjasni. »Ti si pametno in dobro deklè,« pohvali jo; takó dobra, kakor je tvoja mati. Boljših dnij ste vredni, nego vam jih pripravljam,« pristavi zamolklo.

»Godilo se nam je doslej vedno dobro, očka,« tolaži ga Cilka, »in upajmo, da se nam vrnejo prejšnji srečni dnevi.«

Oče zmaje z glavo. »Bojim se, da jih ne bode več! Dokler so mati bolni, ne morem se geniti, da bi si poiskal dela, v hišo mi ga pa tudi nihče ne prinese. Zagazili bodemo čimdalje bolj v siromaštvo, iz katerega ne bode možno več nazaj.«

Cilka obledí. Očetove besede so ji kakor nož predrle srce. Takó zaupno se je vrnila iz cerkve, a očetova pobitost in brezupnost ji je novič napolnila dušo z bridkostjo!

»Oče, ko bi se vender oglasili pri žagarji — prositi ni greh — menda vender ni Gašper takó hudoben, kakor menite!« pravi boječe in počasi. Že sinoči je oče odbil nje nasvet, bala se je, da ga razdraži, če ga ponoví.

»Rekel sem ti že včera, da iz te moke ne bode kruha,« vzklíkne oče nejevoljen. »Dejal nisem, da bi bil Gašper hudoben, toda pre-dobro ga poznam in vem, da bi mi pokazal vrata, če bi prišel k njemu prosit pomoči. Trpim pa še dovolj, da bi prebil še to ponižanje.«

»Ali, očka, ko bi vas vender vzel, ne bi mu odrekli, kaj ne da ne?« vpraša Cilka.

»Za vas otroke bi vzprejel tudi najhujše delo, in ko bi moral kuriti pekel, nikar še dober zaslužek, kakor ga ima Gašperjev žagar. Ali kakor sem rekel, škoda praznih upov; Gašper me ne bode nikoli podpiral.«

Ko to izusti, obrne se, kakor da neče več govoriti o stvari, ki je toliko kakor nemogoča. Cilka pa je sedaj vedela, da bi se oče, najsi je iz neznanega vzroka neprijazen imovitemu žagarju, venderle ne branil vzprejeti njega pomoči. In v bistri glavici se ji takoj porodí sklep, katerega zvršiti se ne plaši nje pogumno srce.

(Dalje prihodnjtè.)

Tri dni ob Sprevi.

Spisal Jos. Mantuani.

(Dalje)

rugi dan je bila nedelja in záme preprijetna prilika opazovati i ljudi i njih nošnja. Ljudje so čvrste in visoke rasti, ženstvo je posebne svetle polti, dočim tega pri moških ni. Národno nošo so ohranile zgolj ženske; moški hodijo malone brez izjeme v moderni noši. Moški imajo čevlje (škornje), dolge hlače (kolowy), srajce (košla) in to z razporcem na prsih kakor pri nas, ali pa na hrbtu, kakeršne so n. pr. pri nas otroške srajčice, telovnik (lac) in suktnjo (suknja). Pozimi nadomešča suktnjo kožuh (kožuch), pri delu krajša suknja (pikeša [jaquet]). Na glavi nosijo večinoma klobuke (klobuk) od zajčevine, okrogle in z zavihanimi, precěj širokimi kraji.

Ženstvo nosi na nogah čevlje (črije, stupnje) in nogavice (štrympy, nohajcy), ki so večinoma temne ali vsaj polnobarvne; največ sem videl višnjevih, vijoličastih in temnordečih (bordeaux), sèm in tam tudi temnosive; svetlordečih nisem opazil, pač pa pri starejših ženicah bele. Krilo (suknja) je precěj kratko in seza do pod meč; ob pasu se začinja telovnik ali jopič (štalt), nalik našemu nedrecu. Tu se ločijo dekleta od žen; deklè ima nedrije zadržnjeno, žena le rahlo stisnjeno in je pokriva z ovratno ruto. Pri starejših ženah še opazamo nedrec od žameta; mlajše so opustile to nošo. Ruta, s katero je zakrito nedrije, vidi se v vseh barvah, vendar je tudi tukaj odtehtna večina temnobojna. Srajce imajo kratke rokave, kakor jih nosijo Hanakinje; ti rokavi so takisto nabrani in vezeni ob dolenjem robu ali pa imajo prišite čipke (canki). Večina ima i ob vratu i na rokavih vezene (tykane) proge. Spredi imajo predpasnik (šorcuch), na glavi pa veliko, na poseben način pritrjeno ruto, ki se potem imenuje »kapa«, »mjeca« ali »hawba«. Rute so večinoma prtene, lahko skrobljene in zložene v trikotnik; jeden ogel visi prosto čez zatilnik na ramena, druga dva ogla sta zvezana pod prosto visečim, in konci večkrat molé izpod njega. To so pèntlje, ali kakor jih zovejo Lužičanke, »sèklje«. Dekleta imajo na glavi samó to ruto, ki pa je tudi lahko drugače zavezana; žene imajo pod ruto še čipkano čepico, katero je videti izpod velike rute, vsaj z malim robcem. Ruta daje glavi čudno, vihrovito podobo; zanimljivo je gledati od daleč te postave, kakó se gugljejo in kimajo.

Otroci so oblečeni podobno; te razlike ni med otroško in drugo obleko, kakeršne smo vajeni po mestih. — Pri delu so Lužičani napravljene preprosteje.

Občevalni jezik med Lužičani je slovanski; v šoli se poučuje kot obligaten predmet lužiški jezik, in služba božja je slovanska še danes. Vsa propoved je v domačem jeziku, in tudi pesmi so v materinščini. Tujca navažno ogovarjajo le nemški; mislim, da bi bilo težko najti Lužičana, ki bi ne znal i nemščine. Pastor Korenek mi je pravil, da v novejšem času slovanska zavest s slovanskim jezikom hitro razpada. Ljudje da se že sramujejo svojih navad in svojega jezika, češ, da je slabši od nemškega. Temu pa so krivi »berlinski postopači in pritepenci«, prihajajoči sèm, da uganjajo med preprostim in nepokvarjenim ljudstvom svoje burke in bedastoče, da izvajajo pošena domača dekleta kot posle v stolno mesto; te pa prihajajo nazaj oblečene v moderno obleko in nasičene modernih, protinárodnostnih pojmov, s katerimi okužavajo, kar je domá še zdravega in prostega. Takisto slabo vpliva na ondotno razmerje vojaščina. Lužiški vojaki so od nekdanj čislani kot posebno srčni in izredno porabni za parade; v cesarski ali kraljevi palači je pri životni straži največ krepkih in leporaslih Lužičanov, in v zadnji nemško-francoski vojski so si zaslužili vrli Lužičani značilni francoski priimek: »Saxons bouchers« (saški klavci).

Opoldne sem bil povabljen pri pastorji, ki mi je povedal več zanimljivih posamičnosti, a po obedu je šel z menoj po vasi. Ker je bilo vreme še vedno oblačno, vlažno in mrzlotno, ni bilo veliko ljudi zunaj; ináče pa je, kakor mi je zatrjeval zvedeni spremljevalec, ob nedeljah popoldne i pod milim nebom, osobito pa v pivnicah (korčma ali kjořčma) zelo živahno. Da bi kdo v nedeljo delal, tega ni misliti — razven v najskrajnejši sili. Pri tem obhodu po vasi sem imel priliko opazovati, kaj je pri poslopji pristno slovansko in kaj se načelno loči od drugih stavb. Zanimljivo je res, da imamo iste oblike in isto tehniko i na jugu i na severu, kjer stanujejo Slovani. Hiše so večinoma do cela lesene (bolowani); delane so natanko takó kakor pri nas na slovenskem jugu, in tudi prostori niso razdeljeni mnogo drugače. Ob štirih oglih se zabijó močni in visoki koli v kote krepkega okvira, v zemljo pritrjenega. Ob te kole se polagajo na zunanji strani tramovi po dolzem, vodoravno ležeči, in to takó, da se ogel sklene na zunanji strani navpičnega kola, torej da objemlje ta navpično stoječi kol. Vodoravno ležeči tramovi pa delajo ogel s tem, da se ob svojih koncéh križajo, in sicer so — kakor povsod pri pristnih slo-

vanskih stavbah — zajezeni (überplattet). Nasproti temu ima germanska tehnika drug način; tam so tramovi spahnjeni ali zatak-njeni (eingepfalzt). Kjer je dovolj trdnih tal, sedaj navadno podzidavajo, da se zemlja takó hitro ne odruši, če pride povodenj. Stene so na notranji strani čedno obite z deskami, deske so lično ostružene; malokdaj so hiše znotraj pobeljene. Zunanja hišina stran je proti dežju in snegu oskodlana. Slemenov trikotnik je jednostavno obit in zadelan z deskami, vedno obrnjen proti cesti in slóve v Lužicah »swislje«. Na dolgi hišini stranici, obrnjeni na dvor, vidi se velik podstrešek, takó da pokriva tudi lesen hodnik, kateri je do malega pri vsaki hiši. Strehe, zeló visoke in strme, pokrite so največ s slamo, pa tudi s skodlami in le malokdaj z opeko. Veža (kježa) deli poslopje na dva dela; na jedni strani je stanica (stwa), kateri pri nas na Kranjskem pravijo »hišterna«, potem mala izba (stwica ali komorka). Navadno je pri starejših hišah veža tudi kuhinja; tu stoji ognjišče (wóhnišćo) pod »klobukom« (wucheń), kateri lovi dim z ognjišča in iz peči ter ga odvaža v dimnik. So pa tudi novejše hiše, katere imajo posebe odgrajen prostor za kuhinjo. Tu naj précej pripomnim, da je kuhinja, če je le količkaj podobna, tudi stanovanje za gospodarja in gospodinjo, kadar so oddali gospodarstvo mlademu narastaju. To imenujejo »wumeńk« ali »wymeńk«. Bogatejše hiše imajo za ta slučaj posebno hišico, družinski hiši nasproti postavljeno. V stanici je za vrati velika slepičasta peč (kachlje), v kotu nasproti miza (blido), okolo nje več stolov (stoł, stolec) in okolo obeh, okolo peči in okolo mize ob steni so klopi (lawa, lawka). Ob miznih stenah je polica (polca) in žličnik (lžičef); na polici stoji domača posoda (domjaca nadoba): ploščki (taler), katere imajo menda pri vsaki hiši, sklede (škla), lonci (hornyk ali hornec), vrči (karan) in steklenice (škleńca). Zraven stanice ali hišterne je navadno spalnica, v kateri vidiš posteljo (ložo) in omare ali skrinje (kšina).

Iz veže pridemo po stopnicah v prvo nadstropje, kjer je imajo, če ne, pod streho. Nadstropje imenujejo »horni stoł«, podstrešje »hubja«. Pod in strop (werch) sta lesena tudi v ónih hišah, katere so sicer zidane. V prvem nadstropji so razpostavljene ob lesnih stenah skrinje od trdega lesá, časih celó z rezbami; sosebnó je jedna soba pripravljena za poset — pri imovitih ljudeh seveda. — Postelja je razkošno opravljena. V tem se Lužičan zeló razlikuje od Jugoslovana. Ta je zadovoljen z ubožnim in trdim ležiščem, pri ónih so povsod mehke postelje v posebnih spalnicah, in povsod so v rabi zavese (nedželje). Ime kaže, da so bile te zavese nekđaj le praznične pritikline; dandanes

se nahajajo pravilno povsod; tudi v najnavadnejši kmetski hišici (v Kanowu) sem videl lepe posteljnake z dobro posteljo in platnenimi zavesami. Te so bile tudi vezene z rdečo nitjo, kakor je najbolj navadno. Nekakšen — skoro bi rekel — čuden vtisek naredé take zavese, če so od domačega debelega platna; v imovitejših hišah so te zavese od tanke tvorniške tkanine in vezene so tudi s svilo. — To je torej na jedni strani vežini. Nasproti vhodu v hišterno pa je vhod v hlev (hródž), ki je pod jedno streho s človeškim stanovanjem.

Blizu hiše stoji skedenj (brožeň), in pod isto streho je tudi pòd (huno) in rezarnica (rzejarnja), kjer delajo rezanico, s katero zeló krmijo. — Sušilnice (pječ) nima vsaka hiša. Tam, kjer ni skednjev, imajo shrambe, bodisi v prvem nadstropji ali pa pod streho, kjer so tudi izbice za posle.

Sená pridelavajo navadno jako veliko, da ga domá ne morejo pokrmiti. Spravljajo ga ob klinastih drogéh v kopice, časih nenavadno velike za naše pojme — zakaj travniškega svetá je tukaj več, nego smo ga vajeni mi po svojem razmerji. Kadar je spomladi dobro vreme za travo, ima Lužičan ob Sprevi bogat pridelek: senó je njegovo bogastvo. Bilo je precèj pozno jeseni, dné 11., 12. in 13. vinotoka, ko sem bil ondu, toda stalo je še čuda veliko kopic, dasi so mi trdili, da je otava že prodana in da je je bilo štirikrat toliko. Jedna sama kopica ima 5—7 m v premeru in je 6—8 m visoka.

Razven sená pridelavajo tudi ječmen, malo pšenice, rž, prosó, precèj ovsá, podzemljico, malone vse vrste repe (belo repo, peso, rumeno peso) in zeló pridno lan. Vsaka gospodinja strogo gleda na staro navado, da se pridelani lan i domá poprede. Koncem meseca vinotoka se začnè preja in traja nekamo do Božiča. Potem prinesó statve s podstrešja in tkó do svečana — seveda je to le postransko delo.

Za vsakdanjo domačo porabo in za prodajo sadé po vrtilih mnogo zelenjádi, kumare, čebulo, hren, in kjer pripušča svet, tudi sadje. Še dandanes slóve jeden del »Straupicki vinograd«, kjer baje sadje rase prav dobro; ta del svetá je bil nekdaj res zasajen s trtami — če je pa ta trta rodila in če je bilo mogoče piti nje vino, to je druga stvar; meni se zdí neverjetno. —

Toda ne le poljedelstvo, tudi lov prinaša ljudem i živeža i dobička. Zeló razširjena je ribja lov. Za ta posel imajo pri vsaki hiši mreževino in druge priprave, vsaka hiša ima svoje pristanišče in vsaj po dva čolna; zakaj ob vodi vzrase Lužičan ob Sprevi, po vodi premeri največ pota v življenji. Zató pa so tudi ljudje sploh že od nežne

mladosti tolikanj vajeni tega mokrega elementa, da so na vodi takisto varni in domači kakor na kopnini. Bilo je že precèj pozno, kakor sem bil omenil, ko sem hodil tod; bilo je tudi hladno, in zebsti me je hotelo navzlic vrhnji suknji; saj je bilo v tem letnem času še na jugu mrzlikasto, osobito ob meglenih dnevih po dežji. Vender pa sem videl mladi zarod, Slovančke, kakó so se v samih srajčicah igrali ob vodi in v vodi. Vprašal sem, ali se ne pripetè često nesreče? Otroci sami ob vodi brezskrbno pri igri; to bi se vender kàj lahko pripetilo, da bi kdo utonil. Ali brodar je začudeno odmajal, kakor bi ga bil vprašal za nemožno in ob sebi umevno stvar ter odvrnil, da se ne vé spominjati tega, vsaj za svojo vas in nje okolico ne. Pač pa se je to že večkrat pripetilo odraslim ljudem, vračajočim se iz krčme, kjer je bilo preveč piva (piwo) in žganja (palenc).

V prejšnji dóbi je dajala ribja lov Lužičanom mnogo zaslužka. V Lubnowu je bilo rib na stotine centov na prodajo; odtod so se tudi izvažale na vse strani v okolici. Dandanes ni ta lov več takó bogata kakor nekdanj, dober zaslužek pa daje vender še vedno. Popolnoma so izginili raki iz te vode, nasprotno pa so se baje ohranile črepahe; jaz nisem videl nobene.

Iz tega, kar sem povedal o bogastvu sená, dá se sklepati, da mora procvitati živinarstvo; temu je tudi takó. Živino imajo lepo in mnogobrojno, seosebno dobre molzne krave. Najnezatnejše hiše imajo po pet do šest krav. Mleko se izvaža v mesta po okolici, največ v Berlin, kjer pijó večinoma dobro in mastno mleko iz teh krajev, kakor n. pr. na Dunaji štajersko mleko.

Dobro se obnaša tudi perutnistvo; osobito gosí in race so tukaj prav v svojem življi. Pri vsaki hiši jih je dovolj, in za dobro kosilo ni lužiška gospodinja nikdar v zadregi; zakaj mesó je večinoma od perutnine, drugo, kar so vajeni v ónih krajih uživati za prikuho, ima vse domá. Tudi »menu« teh krajev bi bil zanimljiv; zaradi prekratkega časa, seosebno pa zaradi svoje radikalne nevednosti o vsem, kar se tiče kuhinjske kraljevine, nisem natančneje proučeval te stroke.

Vina in piva ne delajo domá; pijačo dobivajo iz bližnjih mest. Kdor se more privaditi berlinskemu pivu in drugim severonemškim pivskim vrstam v Lužicah ob Sprevi, lahko izhaja jako cenó. Boljših vrst, n. pr. bavarskega piva, nisem dobil drugje nego v Chošebuzu in v Ljubnowu; Lužičani pijó berlinski »Weissbier« in »Dünnbier«. Vино od trte imajo samó v buteljah, in drago je; v sodih imajo samó tokovec.

(Dalje prihodnjič.)

Sodba.

Kakó blišči se nad goró,
Kot stalo solnce bi nad njó!
Nikdár to svetlo solnce ní:
Na góri kralj Matjáž stóji
S prelepo zlato krono.

Oj, dolgo je pod goro spal,
Danès je svojo vojsko zbral;
In brž so šli do vseh dežel,
Do vseh dežel, vasij in sel
Matjaževi poslanci.

Vso širo zemljo preleté,
Hité k Matjažu vsi ljudjé;
Oj, to je bil vam hrum in šum
Nešteti ljudstev, gostih trum
Tam pod zeleno goro!

In govóri mogočni kralj:
Prišl ste sém iz daljnih dalj,
Pravico da dobí tlačán,
Za greh se spokóri tirán —
Povejte, kaj vas tare!

In tja k prestolu vsak dreví,
In kmalu teče gorka krí;
Povsod se mečí dvigajo,
Roké po zraku švigajo —
Vsak hoče biti prvi.

Pred kralja stavec prihití;
Kot sneg se brada mu blišči,
Obraz mu trd, okó mrtvó,
Matjažu govóri takó:
»Visoko veličastvo!

»Kakó bi vladal mir krasán!
In v raji kakor prvi dan,
Lepó bi živel človek vsak,
Ko bi razvidel siromak,
Kaj Bog mu je odločil.

»Duhá mu begajo ljudjé,
Ki blazni mu v uhó kričé:
,Kdor prej tirán, poslej tlačán,
Kdor prej tlačán, poslej tirán! —
Kralj, reši nas bedakov!«

»O ne verjemi, kralj Matjáž,
Besede so mu gnjusna laž!« —
»»Resnico pravi!«« — »»Ne, ni res!««
Takó odmeva do nebes
Tam pod zeleno goro.

Mlad mož pred kralja prihití,
Z rudečim plaščem od krvi;
Obraz mu véli, okó mrtvó,
Matjažu govóri takó:
»Visoko veličastvo!

»Res srečen bi bil zemski rod —
Ko níkdo bi ne bil gospod,
Ko sebe le bi vladal vsak,
In bogataš in siromak
Izginil bi za vedno.

»Slobode si nesrečni svet
Želi že mnogo tisoč let,
A dih prostejši brž ljudjé
Brezčutni njemu zadušé. —
Kralj, reši nas trinogov!«

Še bolj med ljudstvi zahrúmi,
Pod goro teče gorka krí . . .
Tedaj pa vstane silni kralj,
In čuje se do daljnih dalj
Matjažev glas mogočni:

»Ne boj se, ti nesrečni svet,
Trpél boš le še malo let . . .!
Uničíte se med sebó,
In kadar boste pod zemljó,
Takrát bo vsakdo srečen!«

Tedaj vsa ljudstva ostrmé,
Ko razdelí se vrh goré!
In silni kralj Matjaž z vojskó
Izgine kakor sèn pod njó,
Da spí vso dolgo večnost.

Slovanska ornamentika in nje uporaba v umetnem obrtu.

Studija, spisal K. Hoffmeister; nariske zvršil C. Mis.

I.

Vsem našem stoletju je mōči zasledovati poskuse, kakō bi se z neizčrpnimi narodnoumetnimi proizvodi in narodnimi motivi obogatila resnična umetnost. Največji umetniki se niso mogli izogniti temu stremljenju: pomislimo le v poeziji na zbirko Herderjevo »Stimmen der Völker in Liedern«, na Lermontova pesem o carji Ivanu Vasiljeviči, na Čelakovskega zbirki »Ohlas písní ruských« in »Ohlas písní českých«, dalje na delovanje Kolcovega in Ševščenka. Takisto se v glasbi še spominjamo Dvořáka, Smetane, Glinke, Čajkovskega in Moniuszka. Novodobna realistiška obrazujoča umetnost se mora vendar v svojih sujetih sosebno opirati na življenje narodov in zatō jim je zopet dosti bližja. — Dekorativna umetnost je dospela morda poslednja — jako čudno, da poslednja — do tega studenca, ki teče baš nji najbogateje in najizdatneje. Ornament, torej prva sestavina dekoracije, s katero krasí narod svoje proizvode, svoj dom, to je prava zakladnica, iz katere utegne umetnost še dolgo in dolgo zajemati svoje motive. Baviti se hočemo v svojem sestavku samō z jako omejeno stroko, s slovansko, zlasti češkomoravsko in slovaško ornamentno umetnostjo, da pokažemo, kakšna bogastva so skrita v takō tesnem obsegu.

Bilo je že dôkaj hvalnih poskusov, da bi si prisvojili ta bogastva. Sosebno pridno so se zbirali proizvodi ženskega domačega obrta; upodobili so jih ter priobčili v nekaterih zbirkah. Źal, da nam je mōči za to studijo poleg menj važnega gradiva uporabiti samō dve znameniti deli; to sta »Vzory slovenského vyšívání národního«, sesbíral, kreslil a vydal P. B. Sochán (Praga, v svojem založništvu, komisijska zaloga Valečka) za moravskočeški in slovaški ornament, in »Ornamenti jugoslovenske domače i umjetne obrtnosti,« sabrao i izdao Srećko Lay u Zagrebu, za jugoslovanski ornament. Mimo tega omenjam dragocenih nariskov strokovnega učitelja na tukajšnji obrtni šoli, gospoda C. Misa, ki pač sicer večinoma spadajo v drugi oddelek te razprave, kjer izpregovorimo nekoliko o tem, kakō se uporabljajo narodni motivi v umetnem obrtu. Tudi drugače mi je istega prijatelja zahvaliti za dôkaj uporabnih nasvetov.

Izmed drugih del, meni, žal, tukaj nedostopnih, naj imenujemo zbirke: *Ž. Koule* (profesorja na češki tehniški visoki šoli v Pragi) »Vyběr národního vyšívání z českého průmyslového musea Náprstkovy«, *Ž. Šime* (učitelja na splošni rokodelski šoli v Jaroměru na Češkem) »Sbírka národního vyšívání ze Slovákka a Moravy«; dalje »Národní vyšívání« od *Antonije Valtrové* a *Hermíny Tiché* (učiteljici na ženskem učiteljski v Brnu). »Národní vyšívání lidu moravského a slovákého« od *Berty Sojkové* (učiteljice na ženskem učiteljski v Olo-muci). To so zgolj dela, ki so izšla šele nedavno ali pa celó še niso dovršena — najboljši dokaz, kakó pozno se je vzbudilo širše zanimanje za to narodnoumetno stroko. Kar obsezajo doslej izdani zvezki teh zbirk, to je pravi, praktični del; natančnejšo teoretiško razpravo slovanskih vzorin obeta Sochaň za poslednji zvezek svojega dela, takó da v tem oziru tudi ni izdatnejše opore. Sploh pa za naš namen: za pojasnitev slovanske, rekše češkomoravske ornamentike, ne gledé na določeno tehniko, zadošča tudi to, kar imamo.

Najprej si oglejmo bistvene firme, ki tvorijo ta ornament, potem določimo, kakó se uporabljajo in družijo, naposled, kakó in kje se ta ornamentika uspešno uporablja v umetnem obrtu in kakó bi se dala morda uporabljati še obsežneje.

Vezenine nam nudijo vsakeršne oblike narodne ornamentike, dasi so časih tehniki prikrojene, stilizirane. Tipe bi se dale razdeliti v poglavite in nebistvene oblike; toda vsi motivi imajo to skupno svojstvo, da so vzeti iz prirode, osobito iz rastlinstva, in tehniki primerno močno stilizirani. Kot večje, torej poglavite oblike, iz katerih navadno izhajajo vse druge ali pa se družijo z njimi, vidijo se največkrat: srce (pod. 1.), jabolko (pod. 2.), klinček (pod. 3.), rožaste oblike (pod. 4.), tulipani v vseh možnih varijantah (pod. 5, 6., 9., 10.), stilizirani pavji rep (pod. 7.), mačehin cvet (pod. 11.), deteljica (pod. 12., navadno kot manjša oblika), dalje premnogo rozet (pod. 13.—16.), naposled stilizirani golob (pod. 17.), metulj (pod. 18.) ali petelin (pod. 19.). Ker imajo vsi imenovani motivi navadno večje dimenzije, zató so tisti, katerim bi bila v večji meri izvedenim, ploskev prevelika (n. pr. srce, jabolko, rozete in pavji rep) jako pogostoma predrti z manjšimi vzporednimi figurami ali pa s krogi in podobnimi geometriškimi oblikami. Tem predrtim delom se pušča barva njih dnà, torej snoví, na kateri je kaj vezeno ali naslikano, ali pa se jim izvoli druga barva — prav pogostoma se ploskev, že jedenkrat predrta, iz nova predrè in potem šele pobarva. Takšne kombinacije so neizčrpne, zlasti ker se imenovanim poglavitim oblikam pridružujejo najrazličnejše manjše oblike

in raznovrstni okraski. Takó se srce (kakor pri pod. 1.) krasí s predrtimi polkrogí in listki, tudi z manjšimi srčki; prav takó se krasí pavji rep (pod. 7.). Jabolko se uporablja navadno z dvema perescema zgoraj in z dvema spodaj; gorenji in spodnji dve sta različno pobarvani. Podoba 2. kaže predrto ploskev, še izpolnjeno z jabolčnimi zrni. Goloba ali petelina vidimo malone vselej sedečega na vejici, kakó pika nje peresca ali pa kakó drži mladiko v kljunu. Kar je drugih okraskov s peresci, polkrogí, spiralami, pojasnjuje jih najbolje priloga sama. Takisto se zlasti na listu II. vidijo manjše postranske oblike, izmed katerih so poleg že omenjenih jako priljubljene triperesna ali štiriperesna deteljica in vse navedene vélike oblike zmanjšane in do cela preproste brez okraskov. —

Kar se dostaje uporabljanja in vezanja teh prvin, moramo se časih res čuditi, kakó ukusno jih je národ zlagal v resnični ornament. Brez namena in utrudno bi bilo naštevati vse varijante, kakó se izvajata obe največji nalogi ornamentike: izpolnjevanje ploskev vsakovrstne oblike in izprevajanje bordure, zlasti ker smo morali pri narskih podati samó to, kar je neizogibno potrebnega. Zató naj priobčimo samó nekakšen navod, kakó bi se ploskve in bordure izpolnjevale v duhu národne umetnosti.

Ploskev se razdelí in izpolni ali simetriški ob jedni ósi, ali pa centralno s središčem in v tem slučaju z dvema pravokotnima, časih diagonalnima oséma. Tukaj sta obična dva, oziroma trije načini. Časih izhaja vse od središča (list II., pod *c* in *d*), in sicer ob dveh oséh, kakor kaže vzgled *c* — osí sta tukaj diagonalni — časih pa ob horizontalni ali vertikalni ósi, kakor baš leží ploskev; obično je to pri ozkih ploskvah (pod. *d*). V teh slučajih stoji v središči malone vselej roža, rozeta, sploh oblika, ki ne kaže določene meri, ki je torej okrogla. Ali pa izhaja vse od druge točke k središču, takó rekoč centripetalno, in tedaj se na sredi tudi pogostoma namesto rozete vidi golob, petelin ali metulj. Na naši podobi se pač k rozeti, kot središču, primikata dva popolnoma samostojna simetriška ornamenta, ki sicer neposredno nista v zvezi ž njo; v našem slučaju imata po dvoje diagonalnih in horizontalnih osíj (pod. *b*). Ta jednostavno simetriški ornament, torej samó z jedno osjó, je jako razširjen kot polnilo ter izhaja v kár najbogateje okrašenih oblikah večinoma iz srca (primeri pod. *a* in oglišči pri *b*). Kakor iz vaze, rase iz srca vertikalno v ósini meri stebelce, ki nosi na vrhu jabolko, rozeto ali podobno večjo obliko. Na obeh stranéh se na spiralno zavutih stebelcih simetriško vidijo rozete, tulipani, klinčki, pavji repi in podobne figure. Stebelca, ki vse to vežejo,

krasé se z najmanjšimi oblikami, seosebno s podolgastimi peresci ali pa tudi samó s spiralamí.

Bordura kaže nekamo tri poglavite oblike. Motivi so časih razvrščeni ob ósi, potegnjeni skozi sredo, torej zopet simetriški kakor pri podobi *g*, časih ob valoviti črti (pod. *e*) in časih palmičasto ob primično zavutih spiralah ali valih (pod. *f*). V prvem primeru gré ós po sredi skozi večje motive, manjši pa so simetriški razvrščeni ob obeh nje stranéh. Tedaj se obično izmenjavajo jabolko, dva manjša cvetova, tulipan, zopet dve drugi peresci, pavji rep i. t. d. Če je vse razpostavljeno okolo valovite črte, tedaj se posamični vali, posamični loki zapored krasé z večjimi motivi, črta sama pa z manjšimi, pogostoma samó s peresi. Prav takó se menjavajo motivi pri tretjem načinu (pod. *f*): roža, tulipan i. t. d., črta sama pa je zopet okrašena z jabolčki in peresci.

Za omejitvev bordure se pogostoma uporabljajo čisto geometriške oblike. Za to rabi zobčasta črta z nasajenimi majhnimi trikotniki, srčki, stebelci s tremi kroglicami; časih je videti samó dve ali več diagonalnih črt (pod. *e*). Sicer pa se čisto geometriške oblike rabijo le malokdaj. Ali so seosebno oglate oblike dopustne ali ne, o tem vedno odločuje tehnika, v kateri se je zvršil proizvod. Ploščati vbod, v obče belo vezenje, ne dopušča oglatih oblik, nasprotno pa pri križastem vbodu niso umestne okrogle oblike, takisto ne pri Holbeinovi tehniki, najsi se le-tá lahko precěj približa oblim oblikam. Zató seveda nahajamo pri delih, ki so izvedena v poslednjih dveh tehnikah, poleg prvotno okroglih in tukaj v oglate oblike stiliziranih motivov belega vezenja tudi motive, ki so ji popolnoma tuji, seosebno meandraste oblike. Pri Holbeinovi tehniki je zopet zaradi nje drobnih kontur mo-goče uporabljati motive, ki so obema drugima tehnikama nedostopni, ker so ali prefini, kakor n. pr. tukaj tolikokrat uporabljane vejice šiljastega drevja, ali pa, ker bi bili ti motivi, izpolnjeni in pobarvani, preokorni, kakor tukaj prav takó pogoste skupine grozdov s svojimi velikimi peresi, dve váse sezajoči roki i. dr. Seveda je vse, zlasti tukaj, močno stilizirano.

Govoriti bi nam bilo še o barvah ornamentov. Čehi, kakor Slovani sploh, ljubijo jasne barve. Na delih, zvršenih v križastem vbodu, prevladujeta živordeča in modra barva, in sicer sta polni, le malokdaj lomljeni. Glavni motivi se ondu, kjer je celota pisana, izvajajo v jasnih, svetečih barvah, da se tem bolj uveljavljajo: srce malone vselej rdeče, takisto jabolko, njega okraski modro, klinček rdeče ali modro, pavji rep jako pisano, temnomodro, ókrasto, zeleno, rdeče. Manjše postranske oblike se tedaj, kadar bi ne bile lepe zaradi jednake barve vélikih motivov, obravnavajo v mirnejših globočjih tonih. Peresca so

seveda iz večine zelena, pri jabolku časih gôri zelena, spodaj rdeča. Načeloma je torej ustanovljeno pravilo: jasne sveteče temeljne barve in skoro nikoli manjših intervalov. Tudi če bi snov sama, katera se okraši, imela takšne intervale, kakor n. pr. pri intarziji z različnimi lesovi, dela se z barvami ali pa se vsaj pomaga ž njimi.

O jugoslovanski ornamentiki si upam izreči samó nekoliko besed, zakaj prilike mi je bilo takó malo spoznavati izdelke jugoslovanske domače umetnosti, da ne morem določno in jasno označiti njih ornamentike. Bistvena razlika je pač ta, da so južni Slovani seosebno obravnavali čisto geometriške oblike, ki se kár nič ne dotikajo organske celote. Časih res čudovito so umeli kvadraste oblike — meni je znana samó zbirka ročnih del v križastem vbodu — vezati in spajati v najrazličnejše figure in kombinacije. Seveda tudi nahajamo motive, prvotno vzete iz prirode, ali pa takšne, ki so sorodni češkomoravskim motivom; takó me je na ornamentu, če se ne motim, slavonskega izvira, presenetil óni stilizirani petelin, ki je tipiški za Češko. — Barvena krasota, takisto najjasnejše, najintenzivnejše barve kakor najtemnejše do zamolklo črne barve, katera se rabi kàj pogostoma, časih izborno nadomeščajo jednolične oblike. Čudovito spretno in ukusno se izbirajo razmerja barvanih ploskev; časih se celó kàj uspešno neposrednje družijo barve, kakeršne imamo navadno za sploh nezdružne. Zgoraj navedena zbirka Layeva obseza v tem oziru najlepša pojasnila.

Za proučevanje slovenske ornamentike leží dôkaj tvarine pri kranjskem deželnem odboru; mnogokaj imajo tudi zbirke ljubljanske c. kr. strokovne šole za umetno vezenje. Poučni bi bili tudi okraski na kmetskih kožuhih, ženskih pečah in tudi na piruhih. Toda o vsem tem morda kdaj pozneje.

II.

Ravnokar opisana ornamentika bi se dala takšna, kakeršna je, seosebno dalje gojiti ondu, odkoder izvira: pri vezeninah in podobnih ženskih delih. Za národno vezenje skrbé dovolj strokovne šole; národne vezenine so dandanes med češkimi damami takó rekoč moderne; kar je izšlo doslej del v tej stroki, izdala so se prav za prav nalašč kot vzorci za vezenje, torej je dosti poskrbeno za daljši razvoj te umetnosti. Toda tukaj gré še za drugačno uporabo.

Motivi so vzeti iz prirode, torej ne izhajajo naravnost iz vezne tehnike; tudi so taki, da jih dopušča malone vsaka drugačna tehnika. Zakaj bi se torej ž njimi ne bogatila dekorativna umetnost pri drugih tehnikah, ko se vender tolikanj bogati? Zakaj bi jih osobito ne izkoriščal umetni obrt? Nekoliko se je pač že storilo v tem pogledu. —

Slovanski ornament je seosebno plosk, mnogobarven in ima manjše dimenzije, ker bi bilo, vendar težko za dekoracijo rabiti nadprirodno velika, najsi stilizirana jabolka ali nadprirodno velike tulipane, klinčke i. t. d. Zató je tako rekoč sama po sebi nastala misel, da bi se ti motivi rabili za polnilo drugih, nepremičnih ploskev, osobito za krašenje sten. Dejanski jo je zvršil arhitekt *Šima*, učitelj na strokovni šoli jaroméřski, na svoji hiši v Jaroméřu, kjer je v sgrafittu uporabil motive slovanskih vezenin. Več se že rabijo slovanski motivi za krašenje notranjih sten pri stanovanji, seosebno tam, kjer se je rabil za gradivo les (lesen strop, obite sobe i. t. d.). Prav močno pa je razširjena njih raba, celó med národom, za krasilo pohištvenih sestavin. Seveda nastaja precéj težko vprašanje, kakšna bodi arhitektura takega pohištva. Ne da bi se spuščali v estetiške refleksije, vprašajmo prakso sámó. Praktiki so vzeli ali to, kar je najbližje, torej originalne oblike kmetske sobe, ali pa národní ornament z najrazteznejšimi, najprožnejšimi umetnimi oblikami, t. j. z ónimi renesančnega zloga. Na Češkem se dandanes seosebno gojí takó zvana češka renesanca, kakor jo je prav za prav ustanovil prof. Miroslav Tyrš. — Ljubljanski interesentje se izvestno še spominjajo ónih izdelkov, katere je nekoč razstavil strokovni učitelj *Cel. Mís* pri firmi A. Obreza (pozneje si jih je pridobil tehnološki obrtni muzej na Dunaji). Bile so to jako lične manjše stvari, takó kasete, držala za brisače, dekorativni krožniki, stenske mape, obročki za servijete i. t. d.; tudi je bilo nekaj stolov, podobnih navadnim kmetiskim stolom, toda bogato okrašenih s slovanskimi ornamentí. — Národne motive združene z arhitekturo Schwarzenbergove palače v Pragi, katera se sploh zmatra za prototip češke renesance, uporabil je *Fr. Boes*, strokovni učitelj na obrtni šoli v Chrudimu, na pohištvu, ki je ob deželni razstavi v Pragi vzbujalo največjo pozornost; imela je barvene intarzije v javorovem in jesenovem lesu.

Lesni obrt, kjer se je v tem oziru že delalo kolikor toliko uspešno, je dandanes po jedni svojih novejših pridobitev seosebno dostopen slovanski ornamentiki. Ta pridobitev je žgalna tehnika. Ota igla, kamor se stiskajo zgoščene benzinove pare, ki se užgó, rabi se za črtalo, s katerim se lahko prelepo vértavajo konture na les. Zaradi globokočrnih, nekoliko vglobljenih kontur in lahkotnega senčenja je potem takšen proizvod dókaj soroden vezenini, in vendar je celotno delo primerno tehniki, kakeršne terja les. Poleg tega les kár nekamo zahteva polihromije ali vsaj intarzije, in zató se nam vidi, da mora žgalna tehnika doseči izborne uspehe.

Prav takó mnogostranski, najsi ne toli obširno, dal bi se slovanski ornament uporabljati v steklarski industriji in keramiki. Ornament, s katerim se krasé steklarski izdelki, je sam po sebi plosk; prav takšen je največ ornament v keramiki, ali pa so vsaj tu, kjer se uporablja plastika, venderle nekatere ploskve, ki se dadó okrasiti s ploskim ornamentom. Mimo tega okrogle oblike takih izdelkov kaj dobro ustrezajo oblim oblikam slovanske ornamentike. Zakaj bi se torej ne družilo, kar si je tolikanj sorodno? Kar je bilo doslej poskusov v tej stroki, niso se sicer kdo vé kakó omilili občinstvu, to pa zato ne, ker dotična dela niso bila umetniško izvedena. Ljubljanski muzej ima nekoliko takih steklarskih izdelkov, ki jih je podarila gospá Neureiterjeva v Pragi; dasi niso vsi umetniško dovršeni, vender pa so lepa priča, da imajo takšne oblike dôkaj življenske moči.

Usnjene izdelke, osobito óne, katere rabi kmet pri poljskem delu, torej jermene, sedla i. t. d., krasili so že od nekdaj največ z národnim ornamentom. Prišivati pisane usnjene kosce, predirati jih, takó da se pokaže osnovna barva — torej nekakšna aplikacija — to je lahko mogoče pri tej tvarini in je naši ornamentiki zopet jako ugodno. Seveda naj se stvari, ki se narejajo za národ, tudi krasé takó, kakor národ sam lepša svoje izdelke, torej z domačo ornamentiko.

Gravirana in jedkana kovinska dela se izdelujejo precèj takó kakor lesna dela v žgalni tehniki, zato ni treba še posebnih opomenj. V tiskarstvu gré mnogokdaj trda za lepe, tekstu prikladne inicijale in obrobke. »Zlatá Praha« je dve leti zajemala iz zakladnice národne ornamentike; jeden najmarljivejših razširjevalcev te umetniške vrste, akademiški slikar Sochaň ji je izdelaval vse inicijale, začetne okraske in zavitek po slovanskih motivih. In vse je bilo kaj ukusno in lepo! Ali si je sploh pri povesti iz národnega življenja môči misliti prikladnejšo tipografsko opravo? —

Da sklenemo. Tiste vrste, ki smo jih hoteli napisati, narasle so itak v obsežnejšo studijo. Veselilo bi nas, če bi le-tá vzpodbudila strokovnjaka, da bi proučeval takšno domačo umetnost; veselilo bi nas pa tudi, če bi pokazala pot tistim prijateljem slovanske umetnosti, ki se bavijo z umetnim obrtom. Koliko bi se dalo pri nas storiti v tej stroki — treba je samó nekoliko ljubezni, dobre volje in zanimanja! ¹⁾

¹⁾ To studijo, prvi večji slovenski spis o slovanski ornamentiki, priobčujemo z iskreno željo, da bi napotila tega in ónega do dejanske uporabe lepih slovanskih motivov tudi med Slovenci. Morda bi ne bilo neumestno, če bj se n. pr. jedna soba bodočega »Narodnega Doma« v Ljubljani dekorirala do cela le s slovanskimi ornamentí. Naj bi odločilni krogi razmišljali o tej stvári!

Sketove čitanke I. — IV.

(Konec.)

Že v lanski razpravi o čitankarskih teorijah smo dognali, kakó se i naše instrukcije i najiminitnejši čitankarski teoretiki ujemajo v tem, da se nemškimi čitankam v obče in sicer tudi za nižje gimnazije izbiraj snov samó iz nemškega slovstva (glej »Zvona« lanski letnik str. 501.). Videti je, da se načeloma s tem poglobitim postulatoma strinja tudi prof. Sket. Zakaj v predgovoru prvemu zvezku piše: »Slovenska čitanka bodi naši srednješolski mladini ona knjiga, iz ktere se uči ceniti svoj materin jezik in spoznavati cvet domačega slovstva«. In nekoliko dalje veli: »Slovenska čitanka naj razširja učencem obzor njihovega znanja, kaže jim milino in lepoto materinega jezika ter odpira zaklad njegovega slovstva«.

Temu načelnemu priznanju pa nasprotuje dobršno število prevodov, vzprejetih v čitanke. Da se nam ne bode očitalo dosledničarstvo (pedantovstvo), naj takoj opomnimo, da semkaj ne vštevamo Levstikove legende »Živopisec in Marija« (Čit. II. str. 17. in 18.); dasi je vzrasla iz Platonove »Legende«, vendar jo radi priznamo kakor Levec kot samostojno delo Levstikovo; niti nam ni tukaj na misli Levstikov »Srčen deček« (Čit. I. str. 5. in 6.), dasi spominja Fr. L. Stolberga pesmi »Lied eines deutschen Knaben« in ga prof. Levec v Levstikove zbrane spise ni vzprejel. Tudi Holzapfljevi pesmi »Na posipu hudega grada« (Čit. III. str. 179.) ne bi zabranili poti v čitanke zató, ker jo je bržkone provzročila Matthissonova »Elegie, in den Ruinen eines alten Bergschlosses geschrieben«, ako bi le sicer bila vredna, da se vzprejme v čitanški repertoar. Takisto se popolnoma strinjamo s tem, da se je priobčila v drugem zvezku na str. 49. in sl. vsebina »Odiseje« po Starétovi »Občni zgodovini«; saj je le-tá sama gotovo ne malo delo našega národnega slovstva, saj so se Homerja polastile vseh omikanih národov literature ter si ga prisvojile, bodisi v prevodih, bodisi v posnetkih. Niti se ne upiramo, da se je prof. Sket oziral v čitankah na národno slovstvo srbsko; saj je le-tó najSORodnejše našemu, in kar je prva reč, pristnejše in menj pokvarjeno nego naše. Samó ni pozabljati, da nam je srajca bližja negoli suknja; naj se torej srbske inačice priobčujejo samó tedaj (zlasti je to umestno v »poetiki«), kjer s svojo starodavnostjo in izvirstnostjo gledé vsebine in oblike uspešno pojasnjujejo in spopolnjujejo že oslabelo in medlo tradicijo slovensko. — Tudi ne ugovarjam »Babici«, ki je po Cegnarjevem ljubkem prevodu skoro že národen umotvor, katerega še premalo izkoriščamo.

Na vso moč pa se moramo upreti v čitankah golim prevodom, zlasti prozajiskim, tedaj, kadar se nam podajajo kot izvirniki, podpisani kakor le-ti z imenom tobožnjega pisatelja. Kakšne misli se menda usiljujejo slovenskemu dijaku v poznejših letih o ceni našega slovstva in o verodostojnosti naših pisateljev (?), ko se, čitajoč pozneje dotičnih slovenskih prevodov grške, nemške in druge izvornike, uveri, da so ga hotoma ali nehotoma vodili pri slovenskem pouku za nos. Človek bi dejal, da so vendar že prešli tisti časi, ko so našega očeta »Triglavana« (glej Stritarja »Zbrane spise«, zv. VI., str. 1. in sl., zlasti str. 31.) duševnim potrebam ustrezali Baltazar in drugi nepošteni Triglavanovi sinovi z literarnim tatinstvom, čegar sledovi se še dandanes polagoma spravljajo na dan. Toda varal bi se, kdor bi gojil takó preprosto vero; še dandanes se nahajajo Baltazarji. In kar še sosebno zlobno dela njih početje, je to: ko si Triglavana samega, kateremu so se v tem venderle že odprle oči, ne upajo več slepiti s svojimi »Popotniki« in nemškimi »Rožicami« in drugimi nauzmanimi cvetičicami,¹⁾ usiljujejo svoje ukradeno blagó najmlajšim in najnežnejšim sinovom Triglavanovim. Govorimo naravnost! Drugih velikih narodov najboljši vzgojeslovci so uverjeni, da je to, kar je v slovstvu najboljše, za mladino komaj dobro dovolj; pri nas pa so nekaterniki te misli, da je za mladino vse dovolj dobro: kamen namesto kruha, kača namesto ribe, vsaj menijo, da se nevedni mladini lahko ponudi prevod kot izvirik.

Iz zabavnika za mladino je vzprejetih v čitanke nekaj prevodov, ne da bi bili zaznamenovani kot taki, in sicer takih prevodov, katerih izvornike pisatelj teh vrstic dobro pozná, in katerih je nekaj vzprejetih celó v nemške čitanke, ki so uvedene po naših srednjih šolah; n. pr. »Rudolf Habsburški in pekarica« (I., str. 67.); »Cesar Jožef II. in uradnik njegov« (I., str. 77.); »Cesar Jožef II. pri plugu« (I., str. 137.); »O smrti Ivana Stojkoviča« (I., str. 164.). — Ker pa nahajam baš iz tistega slovenskega zabavnika priobčenih toliko sramežljivih prevodov, drznem si posumnjati tudio izvirnosti vseh drugih prozajiskih beril, vzprejetih iz istega zabavnika, zlasti n. pr. o »Liščku« (II., str. 65.), ki sicer ni napačen, in o »Plemenitem delu uboge sužnje« (II., str. 140.), v katerem je — bodi to mimogredé opomnjeno — vsekakor kriva transkripcija »Kinkon« za španski »Chinchon«. — Kot prevedene bi se morale označiti, ako se že vzprejmó radi lepega jezika, vse óne ezopske basni, ki so res

¹⁾ Odkod so »moje rožice« ?

Na Nemškem tam so se razcvéle!

Še druge take vbóžice

Pri nas iz tuje so dežele!

zgolj prevodi; tu vse zakrivanje itak nič ne pomaga, ko učenci za nekaj let čitajo nemške (Lessingove) in grške izvornike (n. pr. »Popotnika in medved«, I., str. 94.; »Oslova senca«, I., str. 112.; »Sraka in pavovo perje«, II., str. 19.; »Kmet in njegova sinova«, III., str. 12.; »Lev in lisica«, III., str. 131.; »Krokar in lisica«, IV., str. 37.).

Svojo oceno čitank I.—IV. smo doslej skoro iz večine podpirali z zgledi iz prvega in drugega zvezka. Že zgoraj smo priznali, da je viden napredek od prvega proti naslednjim. To nam že kaže na prvi pogled »kazalo« tretjega in četrtega zvezka, v katerem je zastopanih veliko menj »arhajstov«, a nekaj več naših najboljših pisateljskih imen. Res je sicer, da sem si v zadnjih dveh zvezkih imel zabeležiti z »obeliskom« menj beril in poezij kot brezpogojno nesposobnih za čitanke nego v prvih dveh; res pa je tudi, da je i v teh dveh zvezkih silno malo najti takega blagá, ki je absolutno, brez ugovora, pripravno za čitanke te dóbe, recimo naravnost klasiškega blagá, ki bi moglo biti jedro, okolo katerega bi se dal kristalizovati naš bodoči kanon.

Poleg mnogih nedostatkov, katere nam je bilo očitati v tej splošni oceni čitank I.—IV., pa ne smemo zamolčati, da so nam prilično močno ugajale bogate zbirke pregovorov, nanizanih pod različnimi gesli; tu je nabrajane res obilo klenega zrna, izmed katerega bi trebalo le tu pa tam izpihati kake pleve; vrhovate kopice se s tem ne bi znatno izmanjšale, izdatno pa bi se povečala njih notranja vrednota. Tudi izbiralcu tega drobiža ni smeti pozabiti vrhovnega vodila: »Plemenita vsebina v plemeniti obliki.« —

Dovolj tega prereševanja; prav resnično nam je žal, da smo nasuli takó bore malo fino sipe, porabne za zidanje, za bodočo zgradbo boljših čitank, a večja množina nam je ostala kot predebel grušč in gramoz na kritiških rešetih ali sitih. Vest bi me na vso moč pekla pri tem početji, na prvi pogled herostratovskem, ako ne bi bil živo uverjen, da so bila moja rešeta skrbno izbrana, njih vitre pravšne in v pravšni meri vsaksebi položene, njih luknjice niti preširoke niti preozke.

Sklenimo! Saj smo itak že čuli očitanje, da smo predolgo peli jedno in isto »vižo« (o čitankarskih aksijomih v lanskem »Zvonu«), in to od strokovnjaške stranke, katera sicer tudi ni nikakor zadovoljna s prof. Sketa čitankami ter me je celó povabila, naj v zadrugi ž njo pomagam sestaviti nove čitanke, najprej za višjo gimnazijo. Toda pomisli naj tista stranka, da mi je bilo treba, ustvariti si najprej kolikor možno objektivno trdno stališče, iz toliko in takó različnih in protivnih si čitankarskih nazorov in načel izbrati óna, ki so vzvišena nad vsako dvojbo ter ja vzpostaviti kot

nepremične aksijome. Ocena, ki sloni ob teh, že ni več subjektivna kritika, ampak je iz njih abstrahovana kakor matematiški stavki.

In uprav z matematiško strogostjo naj izvedem iz teh aksijomov še jedenkrat čitankarski program, z matematiško kratkočo naj ga stisnem v dva, tri stavke in naj ga tu pribijem slovenskim čitankarjem v porabo.

1) Pri preosnovitvi čitank bode treba še jedenkrat pregledati prav v ta namen vse slovensko slovstvo od Vodnika do današnjega dne ter izbirati iz njega, poleg pedagoških ozirov nepremično se držeč gesla, da čitanke smejo obsezati samó plemenito vsebino v plemeniti obliki.

Že više smo izrekli utemeljeno prepričanje, da bode bira iz starejših pisateljev, izimši Prešérna, silno uborna; celó naravno je in ob sebi umevno, da se pretežna večina gradiva nabere iz naših zaprešérnovih klasikov: iz Levstika, Stritarja, Jurčiča, Erjavca, Gregorčiča in Aškerca. Takó bodo naše čitanke tudi, kar je čisto prav, pristni odsevky naših slovstvenih odnošajev in verna zrcala — mikrokozmi — našega slovstva. Klasiška dela tujih literatur, katerih se smemo po izvrstnih udomačenih prevodih lastiti prav takó kakor se Nemci Shakespearea (gl. „Instrukcije“ str. 99. spodaj), načeloma niso izključeni (Cegnarjev - Levstikov „Valenštajn“!) Prevelike jedrnolčnosti se ni bati, tudi tedaj ne, ako bi se sestavile vse čitanke iz samih najnovejših klasikov, recimo cel zvezek iz samega Erjavca in Gregorčiča; saj bi se močno približali s tem J. Schmidta idejalni jednoviti čitanki (glej lanski „Zvon“, str. 502.). — Ako bi se po teh načelih nabralo štiva menj, nego ga je v Sketovih čitankah, to nič ne dé; bolje da čitajo učenci malo, toda klasiških del desetkrat, nego desetkrat večjo množico srednjih izdelkov po jedenkrat. — Ako se preosnovatelju čitank posreči, pridobiti naše še živeče klasike za to, da spišejo ali zložijo kaj nalašč za čitanke, smejo to zmatrati za največjo pridobitev. Naših pisateljev in pesnikov pa ne bodi sram, pisati in pevati „in usum delphini“; prepričani naj bodo, da to, karkoli storé naši mladini v prid, storé v prid národu. Nenavadna je sicer ta pot, da bi prehajali umotvori iz čitank v slovstvo, namesto narobe, pa nič ne dé; a nikakor se ne bi smelo ustopiti od načela, da se tista ad hoc pisana berila in takšne poezije sodijo z istim strogim merilom, katero se je uporabljalo pri izbiranju drugega štiva.

2) Takó nabrano gradivo — najboljše blagó, kar ga vzmoremo — razdéli se potem po obče priznanih pedagoških ozirih na skupine, prikladne starostnim dóbam učeče se mladine.

S tema dvema točkama je najtežji del čitankarjevega posla zvršen; zakaj kakó se razvrsti štivo v vsaki posa-

mezni skupini, s tem se čitankarju ne treba mnogo glave beliti, ako se ravna po Neumannovem načelu. Ako pa s glavo ubija z umetnimi razdelitvami, osnovanimi na sezonskih, etiških ozirih in ozirih na druge učne predmete, slobodno mu; ali jaz vsaj mu ne vem za to ni najmanjše hvale, temveč mu kličem s Svetim pismom: „Marta, Marta, mnogotere skrbi si delaš; samó jedno je potrebno: Plemenita vsebina v plemeniti obliki!“

To so čitankarski aksijomi, in na te aksijome se bode ozirati odslej sleharnemu izdajatelju ali popravljalcu slovenskih čitank za nižje srednje šole, tudi ónemu gospodu slovenistu, ki me je povabil na skupno izdelovanje novih čitank, bodisi, da bode sam ali pa s kom drugim hotel izdajati konkurenčne čitanke; prezirati jih tudi g. prof. Sket ne bode smel pri novih natiskih dosedanjih čitank. Da bodo le-óni také imeli celó drugačno lice, in da bodo cele nove knjige, to naj ga nikar ne plaši. On si je že doslej pridobil za slovensko šolsko knjištvo obilo zaslug, katere smo poudarili že v začetku te razprave, omenivši velik napredek od „Cvetnikov“ do „Čitank“; in njega zopet po našem oskromnem mnenju dose danje izkušnje izmed vseh slovenskih šolnikov najbolj usposablja, da zadosti tudi novim terjatvam, katere smo dvignili mi. Da so se pa dvignile od druge strani, da se mu skoro usiljujejo, to se mu bode morda zdelo za malo. Ali g. izdajatelj naj pomisli, da več očij več vidi; prepričan bodi, da bi i mi radi sveto služili domovini sveti; in — izvestno nam oprostí od srca!

V. Bežek.

K tretjemu sešitku Wolfovega slovarja.

(Dalje.)

fāutnik m. der Rācher, Krajačević. — *fantovanje* n. = fančenje. Habd. ad. 1002. — *fārkaš* m. ime psu (iz madj. volk.). — *fegati* objurgare Habd. ad. 1022 potlam začmu se fegati i karati; i v slovarji. — *feletár* m. subauriga Habd. slov., ad. 845 imaš lovase, kočise, feletare, katančiče, hrani je. — *fertuh* m. iz nemšk. Vortuch Škvorec. — *fertun* m. = fertuh, Švigel 1.50. — *festinga* f. die Festung. Zagrebec, Švigel. — *ficko* m. ime konju. — *ficlati* schnitzeln. — *fijučkati*, kamen také zagnati, da brči; také brčati je fijučkati. — *fikati* govoriti *fi*, pfui. Habd. ad. 673 začel se je burkati, phikati i govoriti, da ne sram bilo onoga ki . . . — *fileki* m. pl. neko jelo, iz nemšk. — *filér* m. ein Heller (novec). Krajačević, Habdelič i. t. d. tudi ogr. Kūžmič Mikl. 65 dokeč ne plačas slejdnjega filejra mat. 5.26. —

filjarka f. = branjevka, Škvorec. — *fincember* — *bra* m. der Hausrock. dolga suknja, ki se navadno nosi le doma. — *finta* f. svinjski gobec (toplice varaždinske) — *fintek* m. grdo ime človeku. — *firule* f. pl, orgljice na zobe. — *fličkati*, z bičem pokati. — *fléten* adj. je kajk. hurtig schnell, na fletnom bald, geschwind. *flētni* je ime psu. — *flétnost* f. die Geschwindigkeit. Kocijančič fil. 3.169 (185). — *flōktati* flōkčem, nekako jesti. *flōjsati* in *flōjzdrati* mazati si lase. — *flūdati se*, zamazati se z rosó, hodé po visoki travi. *fōckati se*, mazati si preveč lase z oljem. — *fajtláš* m. tisto, v kar se prah (smodnik) omota, kadar se zabija v puško. — *fōrdamet* m. velik kos p. kruha. — *fōrfiči fōrfliči* m. pl. neko jelo. — *frās* m. der Fraisen. Zagrebec 1.355 zakaj ravno ovum kaštigum je ju g. bog kaštigal? zakaj nikakovem drugom betegom kakti z vulogmi, frazom velikem betegom, nego ravno z gubum? — *frāta* f. ime psici. — *frēmūriri* mūriri, kadar jed dolgo stoji pri ognji, da izgubi ukus, veli se, da se frēmuri: kaj se tak dolgo frēmuri, da vezda né žmatno? — *frfānt* -*ānta* m. betrügerischer Handel, Habd. ad. 391 čudnem zakonom bog negda takove frfānte kaštiga. — *frfantarija* f. = čalarna praktika, Habd. ad. 389 druga krivičnih tršcev frfantarija je, da se zgovore, da stanovitoga trštva rekši rib, sukna, svile i. t. d. ni draže ne plačajo ako . . . 391 tretja tršcev frfantarija je, da marhu ili trštvo, ko prodavaju, zločesto z dobrem mešaju. — *frfrák* m. brbljavec, i *frfrek*. — *frfūliti* fūlim = brbljati: Kaj tuliko frfūliš? — *frfūriri* fūriri = frfūliti. Kocijančič fil. 3.169 govornivomu biti i podjedno frfūriri prez oduška . . . dosta neprilik v sebi zadržava. — *frčkati* = potepati se. — *frka* der Furz. — *frleti* frlím hervorstehen: vustnica mu frl. — *frlūžiti* = brlizgati, piskati v lončenega ptiča. — *frljúk*, m. Habd. ad. 864 ki priprosteše vu frljúk mogu obračiti, osmehavati i. t. d. — *frljúkati se*: Habd. ad. 952 žena, ka je vnogo let v dobrom ž njim veselo živela, rada ga ostavlja, rada ga kakti psa dráži, rada se jadovita nad njim frljúka. — *frntáča* f. in *frntec* m. svinjski gobec. — *frntast* adj. v vis ali pa na kraj zavít, kakor je pri nekaterih nos. — *frntek* m. kdor ima frntast nos. — *frntálj* m. ein Viertel Krajačević. Habledič i. t. d. — *frntáljic* m. dem. frntalj. Habd. mar. 321. — *frunjčáti* -*čím* = brenčáti; kamen frunjči, kadar ga privežeš na bič in zalučíš. — *frntast* adj., kar ima frunte. — *fūcanje* n. das Schnauben. Zagrebec. 1.453 ne slobodno karati bližnjega prez velike srditosti, svade, fucanja i hlepenja na fančenje. — *fūcati* schnauben, konj fuca. Habd. ad. 308 ako e je gdo i nešteč žalnu reč rekel, fucala je na njega. 384 zato se na spovednike fucaju. 1019 gda se na koga fucaju. — Tudi ogr. Trplak pslm. 10.5 fūče na vse protivnike, svoje.

(Dalje prihodnjič.)

M. Valjavec.

Stari zemljevidi dežele kranjske v národní knjižnici pariški.

Priobčíl P. pl. Radics.

(Konec.)

Pridržujé si strokovni opis teh starejših zemljevidov dežele Kranjske za večje strokovno delo, naj navedem tukaj samó natančne naslove teh 15 zemljevidov; nekoliko podrobneje pa hočem izpregovoriti o najstarejšem izmed njih, o Zalterijevem zemljevidu iz leta 1558., kot najstarejšem delu, kar nam jih je znanih pred samostalnimi zemljevidnimi izdajami.

1. Ducatus Carnioliae vna cum Marchia Windorum . . . Bologninus Zalterius Venetys MDLVIII. (Dolžina 57 *cm*, višina 43 $\frac{1}{2}$ *cm*).

2. detto. 1568.

3. in 4. 1574.

5. Goritiae, Karftii, Chaczeolae, Carniolae¹⁾ Hiftriae, et Windorum Descrip. Hec tabula concinnata est ex corographiis Wolfg. Lazii, cui infima Histriae pars ex alterius descriptione addita est. (dolžina 23 *cm*, višina 33 $\frac{2}{3}$ *cm*).

6. Forum Julium, Karftia, Carniola, Hiftria et Windorum Marchia²⁾ (dolžina 47 *cm*, višina 34 $\frac{1}{2}$ *cm*).

7. Carniola (nad naslovom rog s sadjem) — (dolžina 15 $\frac{1}{3}$ *cm*, višina 10 $\frac{3}{4}$ *cm*).

8. La Carte de l'Archiduché d'Autriche des Duchés de Stirie, de Carinthie et de Carniole, de Comtes de Cilley et de Goritz, carte tirée de la Geographie du Fr. Audiffret Tom III. page 118 (torej zemljevid, vzet iz atlanta Audiffretovega; dolžina 36 *cm*, višina 23 *cm*).

9. Partie du Cercle d'Autriche ou sont les Duchés du Stirie, de Carinthie, de Carniole et autres Estats Hereditaires a la maison d'Autriche. Par le Sr. Sanson,³⁾ Geographe ordinaire du Roy A. Paris chez H. Jaillot, joignants les grands Augustins aux deux Globes, Avec Privileges du Roy pour vingt ans, 1677; dressés sur les memoires les plus nouveaux (torej, kakor trdi izdatelj, narejen je zemljevid po najnovejših novicah o teh deželah — dva zemljevida, razdeljena, vsak dolg 44 *cm*, visok 56 *cm*).

¹⁾ Isti naslov kakor na listu 40. v Ortelijevem atlantu. Cf. moj spis: „Zemljepisec Ortelij in dežela kranjska v XVI. veku.“ „Zvon“, 1886, štev. 3, str. 161.

²⁾ Ibid., list 42., str. 162.

³⁾ Do srede 17. stoletja so Nizozemci izdelavali malone vse zemljevide, kar jih je bilo treba. Od leta 1627. je Nicolas Sanson ta posel preložil na Francosko in ob smrti (leta 1667.) ostavil svojima sinovoma Guillaumeu in Adrienu 400 plošč (za tisek zemljevidov). — Takó piše Peschel v svoji knjigi „Geschichte der Erdkunde“, 2. izdaja, (priredil dr. S. Ruge, Monakovo, 1877, str. 670. i. sl.).

10. Herzogthumber Steyer, Karnten, Krain etc. Duchés de Styrie, Carinthie et Carniole, Comté de Cilley, Marq(ui)sat des Windes (windische March) et autres Estats Unis et hereditaires aux Archiducs d'Autriche. Par N. Sanson d'Abbeville Geographe ordinaire du Roy A Paris chez l'Auteur Avec Privilege pour vingt ans 1679 (dolžina 59 *cm*, višina 43 *cm*).

11., 12., 13., 14. isti zemljevid, samó da so na bakrorezu meje posamičnih dežel pobarvane, in sicer meja štajerska zeleno, koroška rumeno, kranjska bledordeče, celjska in goriška modro.

15. Li ducati di Stiria, Carinthia e Carniola et altri Stati Ereditarij che compongono Parte del Circolo d'Auftria descritti da Giacomo Cantelli da Vignola Geografo é sudito del Serenissimo Duca di Modena e dati in luce da Gio. Giacomo de Rossi dalle sue Stampe in Roma alla Pace con Priuilegio del S. Pontefice l'Anno 1686 Franc. Donia Mefsanensis sculpt. (Arabeske kažejo dvoglavega orla s krono in avstrijski rodbinski grb, potem vojne trofeje in uklenjenega premaganega Turka). — (Dolžina 44 *cm*, višina 54¹/₂ *cm*).

Sedaj si natančneje oglejmo številko 1. zemljevida Zalterijevega!

Zedlerjev „Universallexikon“ zvezek LX. z leta 1749.¹⁾ piše o tem kartografu takó-le: „Zaltherius (Bologninus) hat zu Venedig eine Karte von Böhmen, Malta und dem gelobten Lande verfertigt“.

To je vse, kar nam je bilo móči drugje pozvedeti o izvršitelji tega zemljevida dežele kranjske z leta 1558.; vsi drugi zapiski molče o tem kartografu.

Bakrorez, ki leži pred nami: „Ducatus Carniola vna cum Marchia Windorum“ je 151. list v zborniku bakrorezov, ki je bil očitno sestavljen za nekovega mecena. Naslov temu zborniku je: „Das Sechste Buch der Kupferstucken. Von Landkarten oder Landtafeln. Mit bestem Fleiß möglichst in hernach volgender Ordnung zusammengebracht und gestellt durch Caspar Schlumpff zur Sonnen. Im Jahr Christi 1665.“ Ta naslov je z velikimi frakturnimi črkami zapisan v lep bakrorezen okvir, ki predstavlja arabeske sadja in cvetic; spodaj pri okviru se čita v jasni lepo geslo: „Jamais Parrefse Ne fist Prouefse“ (Nikoli lenoba ne zvrši junaškega dejanja). Ves zbornik šteje 187 listov in je vezan v rjavo usnje.

Zemljevid dežele kranjske in Slovenske krajine, ki nas torej najprej zanimlje v njem, dolg je 57 *cm* in visok 43¹/₂ *cm*. V desnem kotu zgoraj ima lepo izveden grb Slovenske krajine, v obeh kotih spodaj na desni in na levi strani pa se čitajo v renesančno izvedenih ploščicah razjasnjujoči tekstni vpiski. V levi ploščici je napisano: Lectori! Quia Illyricum in diversis regiones partitur in Carniolam, Marcham Windorum, Liburniam, Cro-

¹⁾ Str. 1435

atiam, et Dalmatiam quorum cum ueriores fines ignorentur, omnes sub Sclauonia nomine accipiuntur, in hac tabula omni cura diligenter adhibita Carniolae et uerioris Sclauoniae terminos tibi describendos curavi, quae omnes prouinciae licet angustiis finibus contineantur nobiles tamen et maximis naturae denique optimi beneficiis cumulatae videntur. Vale. — V ploščici spodaj na desni strani se čita v italijanskem jeziku isti tekst, ki dalje pripoveduje, da ta zemljevid ustanavlja, kakšna je prav za prav dežela kranjska in prava „Sklavonija“ (Slovenska krajina).

Ako si ogledamo podrobnosti na zemljevidu, vidimo ondu, kjer se Ljubljana izliva v Savo, natisnjeno v ovinku poleg označenil „Lubiana“, „Labach“ besede: „Hic Argonatae ex Sauo in Nauportum Naiugarunt.“ Ljubljana se imenuje „Nauportus fl.“, Gradaščica: „Bylly fl.“, ki teče izpod gradú „Bylligracz“. Severozapadno od Bylligracza je kraj (grad?) „Bylly“. Poleg Škofje Loke stoji „Latobici“, nad Vipavo se čita: „fodina argenti vivi“ (Idrija ni imenovana), poleg njih kraj „Lorz“ (Loitsch?). Pod krajem „Hasparg“ čitamo „eruptionibus pontium“ (narisan je hrib, iz katerega kipé trije kačasti znaki, pomenjajoči iztek vodá); pod tem hribom (Javornikom?) se razteza označeno „Lvgevm palus“ (Cerkniško jezero) hodie „Czyrkna-czerfee“, quae quotannis piscationem inuenere, fementem in aestate et uenationem in autumnno exhibet (razjasnilo vodnega dotoka in odtoka, često opisane ribje lovf, lova in setve v istem letu). Proti kraju „Alben“ (Planina) teče voda „Fusinfluss“; južnovzhodno od Hrušice („Burnpamer-Wald“) se vidi v gozdatem okviru kotlinasta jasa, in na nji se čita „Hortus Diaboli“; južnovzhodno od njega je zaznamenovan kraj „Gerschani“ že na Hrvaškem „pars Dalmatiae“. Pri Novem Mestu čitamo „Rudolfuue“ (Rudolfove?) id „poganelick“ in tikoma zraven „Marchia Windorum“; pri Krškem, Raki vidimo „Vallis Vtricae“. Za kočevsko mesto ni označena, dasi je mesto označeno poleg „Fridrichftey(n)“; mimo tega čitamo na Kočevskem kraje: „Lienfeld, Kaczenfeld, Krapfenfeld, Nefels.“ Pri Postojni je rimsko označeno „Awendone“. Suha Krajina se imenuje „Carniola sicca.“ Na Gorenjskem (Carniola superior) se čita „fons Savi“ (izvir Save), „Odra mons“, dalje so označeni kraji „Wurzen, Lengenfeld, vels (Bled); pod „Odra mons“ je zapisano „Confinia Carinthiae, Carniolae et Goritiae“ in še dalje spodi „fons lisontii (Isonzo) quondam Ana.“ Vidi se torej, da so označena do malega začrtana kaj preprosto. Sosebno zanimljivo pa je označeno „Byllifluss“ in (grad) „Bylli (stari grad Polhov Gradec?); ti besedi naj razsodijo jezikoslovci, če bi se utegnili misliti, da je poleg imena „Gradaščafluss“ kdaj živel ime „Byllifluss“, katero je kartograf Zalterij prevzel v svoje zemljevide dežele kranjske!

L I S T E K.

† **Ivan Tomšič.** Dué 17. m. m. je umrl po daljši mučni bolezni *Ivan Tomšič*, c. kr. vadniški učitelj in c. kr. okrajni nadzornik, urednik „Vrtčev“ in znani pisatelj slovenski. Pokojnik je bil porojen dné 4. grudnia 1838. leta na Vinici, kjer je služboval njega oče Bernard (tudi plodovit pisatelj, umrl dné 24. velikega travna 1856. leta) za učitelja Osnovne šole je dovršil domá na Vinici, leta 1855. pa je prestopil na ljubljansko gimnazijo, kjer je bil vedno jeden prvih odličnjakov. Zaradi skrajno neugodnega gmotnega razmerja je ostavil gimnazijo in leta 1859. šel na učiteljšče, kjer je leta 1860. dovršil svoje nauke. Osem let je nató učiteljeval v Tržiči, odtod pa je prišel za učitelja na tedanjo normalko ali sedanjó vadnico v Ljubljani, kjer je deloval vestno in vztrajno, dokler ni moral naprositi lani zaradi hude bolezni dopusta — Ime Tomšičevo je tesno združeno s književno zgodovino slovensko. Spisal ali izdal je vsega skupaj do 30 knjig, sosebno za mladino, in pisal v različne liste slovenske, takó v „Šolskega Prijatla“, kjer so natisnjeni njega prvenci (leta 1853), v „Danico“, v „Učiteljskega Tovariša“, v „Slovenski Glasnik“, „Novice“, „Besednik“ i. t. d. Največja zasluga Tomšičeva pa je, da je leta 1871. ustanovil „Vrtec“, katerega je skrbno in modro vodil do zadnjega diha svojega. Predalec bi nas zavedlo, ako bi naštevali vse, kar je spisal in priobčil Ivan Tomšič; zató svoje čitatelje samó opozarjamo na spis pokojnega prof. Marna v „Jezičniku“ leta 1891., kjer so natančno naštetí plodovi Tomšičevega neutrudnega peresa. Omenjamo samó še, da je Tomšič dolgo let sestavljal „Bibliografijo slovensko“ v „Letopisu Matice Slovenske“ in da je prvi poslovenil Močnikove računice. Tudi prevod novih računíc, predelanih na kronsko veljavo, ki izidejo letos, oskrbel je Ivan Tomšič. — Naš národ bode težko pogrešal vzornega rodoljuba, ki tudi v najbridkejših časih ni zatajil svojega odločno národnega mišljenja; takisto težko bode naša mladina pogrešala plemenitega svojega učitelja in pisatelja, slovenska književnost pa žaluje po zvestem sodelavci svojem. Blag mu spomin in mir njega duši!

Slovenska zemlja. Opis slovenskih pokrajin v prirodznanskem, statističkem, kulturnem in zgodovinskem oziru. I. del. *Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska*. Zgodovinski opis (12 podob). Spisal S. Rutar, c. kr. gimn. profesor. Izdala »Matica Slovenska«, 132 strani. — Že v lanskem letniku »Ljublj. Zvona« smo imeli priliko opozarjati na vrline, katere ima tistega pisatelja »prirodznanski, statistički in kulturni opis poknežene grofije Goriške in Gradiščanske«, in smelo trdimo, da bode tudi ta knjiga Slovencem zelo ugajala. Prav razveselilo nas je torej nadaljevanje tako lepo započete dela z zgodovinskim opisom prej imenovane slovenske pokrajine. Vsa zgodovinska tvarina je razdeljena na pet poglavij, in sicer so to: 1. Goriško do leta 1000. po Kristu. 2. Goriško pod akvilejskimi patrijarhi. 3. Goriško pod lastnimi grofi. 4. Narodna izobraženost v srednjem veku. 5. Goriško pod Avstrijo. — V prvem poglavju nam g. pisatelj prav umevno razlaga prazgodovinsko dóbo, kakšna je bila pred 2000 leti dežela in nje prvotni naselniki, sledove prazgodovinskih prebivalcev, različna gradišča in trgovinsko razmerje v tej deželi. Opisujé rimsko dóbó, bavi se, kakor umevno, mnogo z Akvilejo ter nam kaže, koliko so Rimljani v kulturnem oziru storili za Goriško, koliko je trpela dežela za preseljevanja narodov in kakó so se končno početkom srednjega veka v deželi naselili Slovenci, dokler jih ni podjarmil Karol Vélíki in se je Goriška združila s Koroško. — Drugo poglavje razpravlja zgodovino od akvilejskih patrijarhov do pridobitve Goriške po Maksimilijanu I. leta 1500. Tu vidimo, kakó so si prisvojili deželo akvilejski patrijarhi in kakó so se uveljavili samí in njih kapitelj, broječ 50 kanonikov. Opisuje se vladanje najimenitnejših

akvilejskih vladarjev. Naslednje poglavje nas seznanja s prvimi bistriško-goriškimi grofi, kateri so bili nekaj časa podložniki nemških cesarjev, toda so leta 1231. neomejeno zavladali sami. Goriški grofje so razširili svoja obširna posestva po Primorskem, Krauskem, Štajerskem, Koroškem in Tirolskem. Do vrhunca svoje slave je dospela rodovina za grofa Henrika III. (1304.—1323.). A tudi Turki niso prizanašali deželi, nego so koncem 15. stoletja divjali in plenili po Goriškem — Koncem zgodovine srednjega veka opisuje g. profesor kulturno stanje prebivalstva in nam slika, kakó se je izomikalo in povzdignilo od prvotnega stanja. Na strani 50. je majhna tiskovna pomota; čitaj se »patrijarh (m. papež) Gottfried leta 1184. i. t. d.« Pristno sliko tedanjega časa dobimo, ko beremo opis različnih nesreč in elementarnih nezgod, o boleznih, kugi in počenjanji flagelantov. Kobarijsko malikovanje nam priča, kako surovi so še bili časi. Ljudstvo je bilo sešobno udano igri in pijančevanju. Nadalje se naštevajo najstarejše fare na Goriškem, opisujejo se z bogoslužjem obredi, šege in navade pri pogrebih, stanovsko razmerje, sodstvo in gmotno stanje v srednjem veku. — Zadnje poglavje nam predočuje vojske z Benečani, turške napade na Goriškem in razširjanje luteranstva, katero se pa tu ni moglo vkoreniti. Nevaren je bil leta 1713. tolminski upor, kateri se je razširil skoro po vsem Goriškem. Dalje se opisuje Marije Terezije in Jožefa II. skrb za blaginjo goriške dežele. Zelo zanimljivo in živahno popisuje g. Rutar notranji razvitek od leta 1500. do leta 1800., in sicer najprej versko gibanje do končne ustanovitve goriške nadškofije leta 1751., potem pa ustanovitev semenišča, novih farâ, samostanov in bratovščin. Uvrstil je tudi opis vojaštva, duševne ljudstvene omike, gmotnega stanja in elementarnih nezgod. — V zgodovinskem pregledu 19. stoletja govori najprej o francoskih napadih in krepkem uporu Avstrijancev. Za tem prihaja politična in cerkvena razdelitev, solstvo in delovanje zasluženega slovenskega slovstvenika in hribo lazca Valentina Staniča. Dežela je tudi trpela po hudi lakoti, zimi, trtni bolezni, koleri in drugih nezgodah. Precëj mirno je bilo za Goriško leto 1848., toda javno življenje se je venderle zelo izpremenilo. Od tedaj pa gmotno stanje vidno napreduje. »Dodatki« ina konci knjige navajajo mnogo zanimljivih in važnih zemljepisnih, zgodovinskih in kulturnih podatkov o Goriški, nje posameznih krajih in mestih. — Knjigo diči dvanajst lično izdelanih podob, kažo čih devinski grad, akvilejsko baziliko, Gorico v različnih časih, razne pečate, grbe in dr. Iz te knjige zajemljemo tudi lahko več znamenitih podatkov za zgodovino drugih slovenskih pokrajin. Zvedeno in spretno, kakor zna baš sam, zbral je prof. Rutar mnogo domoznanskega gradiva ter ga razvrstil prav pregledno. Pokazal pa je tudi pot in način, po katerem se nadaljnj po njem pričeti in za nas Slovence velevažni opis slovenske zemlje. Opisu »poknežene grofje Goriške in Gradišanske« gré gotovo jedno prvih mest v slovenskem znanstvenem slovstvu. — Knjigo priporočamo najtopleje vsem slovenskim razumnikom, zlasti še gg. učiteljem na Goriškem, katerim bode izvrsten pomoček pri domoznanskem pouku.

Fr. Orožen.

Igre in pesmi za otroška zabavišča in ljudske šole. Uredil *Ivan Mercina*, učitelj na c. kr. deški vadnici v Gorici. V Ljubljani. Izdala in založila „Družba sv. Cirila in Metoda“ 1893. Str. 141. Cena 60 kr. — Kal te cvetke domačega slovstva je poglala prve listke že leta 1887., ko je „Narodna šola priobčila drobno knjižico: „Zabavišče slovenskim otrokom“, spisal *Anton Funtek*. Prvotni poganjki sicer zdrave in čvrste rastike pa se niso mogli razvijati in prinašati pričakovane sadu, ker debelece — rekli bi — ni bilo požlahtnjeno. Pesence niso bile uglašbene. Skoro sedem let je bilo treba, predno je bila mladika presajena na rodovita tla. Sedaj je krasno uspela in se nam kaže v najlepšem cvetu. Nadejati se je, da tudi sad ne izostane. Pri tej požlahtnitvi imata največjo zaslug g. Ivan Mercina in naša požrtvovalna družba sv. Cirila in Metoda.

Prvi je na podlagi svojih mnogoletnih izkušenj pri vzgoji in kot član c. kr. izpraševalne komisije za otroška zabavišča v Gorici besedilo prvotnega Funtkovega „Zabavišča“ s tem spopolnil in dovršil, da je na čelo spisal prav poučno navodilo zabaviteljicam ter 126 pesencam ali sam zložil ali poiskal prikladne napeve. Uvrščenih je tudi nekaj takih, ki so se v zabaviščih ali že udomačili, ali pa so bili potrebni, da zabaviteljicam ne bode iskati učne tvarine po drugih virih. Druga pa je z znatnimi troški oskrbela natesek otroške te pesmarice, ko se po mnogem trudu in pogajanji ureditelju ni posrečilo, da bil na svetlo spravil skrbno in vsestransko dobro premišljeno delo, katerega smo dosedaj jako pogrešali.

Ako vzamemo v poštev urediteljeve in družbine nagibe k izdavi, moramo le izreči željo, da se Slovenci izkažimo obema podjetnikoma prav od srca hvaležni z obilim naročevanjem. Knjižica ima sedaj dovršeno obliko, samo da bi jo prav pridno izkoriščali vsi, katerim je namenjena! Nje obseg je razdeljen v dva oddelka; prvi — pisatelj ga imenuje „Uvod“ — je temeljita pedagoška razprava o petji in otroških igrah, drugi je pesmarica, v kateri je poleg drugih napevov ureditelj zbral 89 svojih napevov. Uvod je najprej namenjen otroškim zabaviteljicam našim. Strinjamo se s tem popolnoma in še dostavljamo, naj bi ne ostala knjižica samo namenjena, temveč naj bi se tudi marljivo rabila. V „uvodu“ je polno lepih nasvetov in vodil tudi drugim, ki se bavijo z vzgojo. Celo izobraženim materam bi hasnilo, da ga prečitajo in premislijo, je li koristno otroka pošiljati v zabavišče. Zato govori ureditelj popolnoma prav, če naglašja na konci svojega „uvoda“, da bi se slovensko razumništvo in sosebno ljudsko učiteljstvo nekoliko več zanimalo za veliko vzgojno idejo otroškega zabavišča. Vse premalo se priznava važnost tega vzgajališča za narodno vzgojo, a še mnogo menj se priznava težavna naloga otroške zabaviteljice, katera poleg matere prva vpliva na dušo onih, ki bodo nekdanj znameniti možje in odlične matere — Navodilo je veskozi zanimljivo sestavljeno v lepi, gladki slovenščini. Pisatelj opozarja zabaviteljice na vse važne vzgojne momente, katere jim nudi modro urejena igra in lepo umerjeno petje kot najzlahotnejša pomočka za blaženje človeških čustev. Zlasti nam ugaja, da je merilo določeno za metodiško ravnanje pri pouku; zato treba, da se gojita igra in petje zmerno, redno in točno; tedaj uspeh izvestno ne izostane. Igra in pesem — obe vzbujata estetiško in etično čustvo. S petjem se vadi zlasti sluh, lika glas, ostri glasbeno občutnost in meročutje, požlahtnuje vedenje, krepčajo pluća i. t. d. In igra — pametno ravnana — koliko vpliva na rodoljubnost, olikano gibanje, telesni razvoj in ojačitev dobre volje! Da se dosežajo ti zmotri, seveda treba zabaviteljicam marljivega pripravljanja pred poukom, ki mora biti vsekdar primeren času. Vsa ta načela so v navodilu obravnavana prav temeljito, da jih bode za svoj poziv vneti vzgojiteljica rada čitala in zvesto po njih izvrševala vzvišeno svojo nalogo.

V drugem delu je 126 napevov po vsebini razvrščenih v 13 skupin: I. Nabožne pesmi (12), katerih v Funtkovem „Zabavišču“ ni, in sicer zato ne, ker je bilo takih pre mnogo na izbiri; pogrešale so se najbolj pesence za otroške igre; II. Uvodne pesmi (4); III. Koračne pesmi in igre (9); IV. Igre s hojo, skakljanjem, tekanjem in skakanjem (9); V. Igre v krogu (18); VI. Nazorne igre (8); VII. Igre s prsti in rokami (9); VIII. Igre z žogo (11); IX. Igre s kroglo (7); X. Pesmi za stavljenje (9); XI. Sklepne pesmi (8); XII. Raznotere pesmi (12); XIII. Dodatek (9). — Vsi napevi so kaj lahki, preprosti, vendar pa ljubki in prikladni otroškemu grlu in obsežnosti glasu; zaradi tega se jih vsaka zabaviteljica takoj priuči, ako le količkaj poje po notah.

Knjižica je bogat zaklad učne tvarine za slovenska zabavišča, a tudi za ljudsko šolo. Naj gre torej to delo med slovenski svet in vnema naš mali rod k iskrenemu domoljubju ter nam vzgôji mnogobrojno vrlih pevčkov v zabaviščih in ljudskih šolah. Želeč, da

bi dobil ureditelj za izredno svojo marljivost zaslužen priznanje v brzi razširitvi in da bi bilo slavni družbi vsaj toliko vračila za dragoceno izdavo, kar je rodoljubno potrosila za natisek, izrekamo še posebno svojo zadovoljnost na tej slovstveni pridobitvi, ki je vredna ne samo dobre srebrne, temveč zlate krone z ozirom na to, da je družba naše izdatne podpore jako potrebna!

Sr.

Slovanska knjižnica. V poslednjih štirih zvezkih (snopič 11.—14.) je priobčila »Slovanska knjižnica« »Odisėjo«, katero je prosto po Homerji spisal g. prof. *Andrej Kragelj* v Gorici. Mi prav veselo pozdravljamo to lepo delo; saj naša mladina še ni imela podobnega berila v slovenskem jeziku, in ga odobravamo tem bolj, ker je g. pisatelj dobro pogodil pripovedni zlog ter zveščo roko prikrojil epopejo takó, da ne bode zanimala samó mladine, nego tudi marsikaterega odraslega čitatelja. Prav za takšne je dodan primeren uvod, ki v velikih potezah navaja vsebino Odisejino in opisuje grško verstvo. Kar se tiče jezika, imeli bi pač tu tam pripomniti kaj malega (osebno nas moti pomožni glagol za dopovedkom, prepogosta raba pridevnega deležnika in nekatere oblike kakor »umroč«, »odstraniti se«, »v omotico pasti« nam, »omedleti«, »dopadati« i. dr.), vendar pa te hibe, ki so kolikor toliko tudi le nedoslednosti, celotnemu delu ne jemljó velike cene. — Uredništvo »Slovanske knjižnice« je dalo vse štiri snopiče vezati v jedno knjigo, ki stane 48 kr., lično vezana pa 1 gld. Vsemu podjetju, žal, še ni toliko naročnikov, da bi bil njega obstanek zagotovljen.

Dve novi knjigi za pouk o petji. V zalogi Ig. pl. Kleinmayra & Fed. Bambergova v Ljubljani sta izšli nedavno ti-le knjižici: »*Početni nauk o petji za ljudske šole*«, po R. Weinwurm sestavljen *Ant. Nedvěd* (8°, 31 str., cena 20 kr.), in »*Vaje v petji*«, zložil *Anton Nedvěd* (8°, 88 str., cena 60 kr.). Obe knjižici imata namen, ljubezen do petja, ki je tolikanj živa med Slovenci, privedi do izhodišča óne poti, ki se končuje z velikimi zbornimi deli, kakeršna dandanes proizvaja »Glasbena Matica«, do poti, na kateri se izobraža zmisel in zanimanje za umetniško zborni petje. Navodilo za prve stopinje na tej poti obseza »Početni nauk«, katerega je gospod Nedvěd sestavljen po znani knjigi, uvedeni v javnih šolah. Pisatelj izhaja od preprostega glasbenega elementa, namreč od takta — od najpreprostejših kombinacij $\frac{2}{4}$ takta na jednem tonu — in potem progresivno obravnava tudi intervale od prime do oktave, vzporedno s težjimi kombinacijami $\frac{2}{4}$, pozneje $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$, $\frac{6}{4}$ in $\frac{6}{8}$ takta, takó da drobna knjižica malemu pevcu podaja vse, kar mu je treba vedeti in znati. Oznameno intervalov s števkami, kakor se tukaj rabi, bilo bi sicer jako priporočno, če bi se dalo tipografski ločiti od števk, ki oznamujejo takt. — Za daljnjšo izobrazbo rabi drugi zvezek, »Vaje v petji«. Najprej podaja pisatelj v kratkem uvodu poglobila pravila o petji, nató nekaj predvaj, izmed katerih pa nekatere obsejajo že marsikaj, kar spada v nastopni oddelek, med intervale, potem pa obravnava intervale po vrsti od prime, sekunde, le-te zložene do diatoniške skale, do oktave. Vzglede je jako veliko, ritem je kaj raznovrsten, vendar vselej preprost. Nató se vrsté vaje v šestnajstinkah, trijolah, v triosminskem in šestosminskem taktu, kromatika, pri kateri uporsblja pisatelj samó kromatiške znake prim in sekund, in napósled je obilo vzglede v različnih dur-skalah in mol-skalah s kratkim dodatkom dvoglasnih vaj. — Vse vaje, tudi kar je težjih, niso pretežke tudi menj nadarjenemu učencu. Zložene so do malega iz dvotaktovnih simetriško sestavljenih fraz in se na sredi perijode malone povsod obračajo k dominantni, zató si jih brezuvetno lahko ohrani vsakdo v sluhu in si brez težave lahko predstavlja intervale. — Obe knjižici sta seveda namenjeni najširšim krogom, ker je večina vendarle menj glasbeno nadarjena; začetnika hočeta le v obče uvesti v glasbo, mi pa ji radi kar najtopleje priporočamo sleharnemu začetniku, tem bolj, ker je njiju tipografska oprava jako lepa, cena pa dokaj nizka.

K. Hoffmeister.

Pomladni glasi posvečeni slovenski mladini. IV. Uredil *Ivan Štrukelj*. Založili so-trudniki. V Ljubljani, 1894. Tiskala „Katoliška Tiskarna“. 143 str. Cena broširanemu izvodu 25 kr. kartoniranemu 35 kr. Ukusno natisnjena knjižica obseza pet pesmij, življenjepis Valvasorjev, štiri pripovedne spise in igrokaz v treh dejanjih. Najboljša spisa med vsemi sta povest „Hudi dnevi“ in črtica „Pri bučah“, oboje spisal *Ivan Štrukelj*; v obeh se kaže jako lepa nadarjenost pisateljeva. Mladini primerni sta tudi ostali povesti: „Pastir“ (spisal *Fr. S. Finžgar*) in „Materina luč“ (spisal *Ž. Jerše*). Igrokaz „Od hiše“ (spisal *Jos. Volc*) nima tega, česar bi največ potreboval: dramatiškega dejanja. Življenjepisi „Baron Ivan Vajkard Valvasor“ (spisal *Eugen Lampe*) se čita prav dobro; pesmi so pač manjše vrednosti, sosebo v „Beli kači“, tej razblinjeni pripovedki, zasledili smo marsikaj prisiljenega. V obče pa vendar priznavamo drage volje, da je letošnji zvezek „Pomladnih glasov“ dokaj boljši od lanskega, zato ga radi priporočamo šolskim knjižnicam in sploh prijateljem slovenske mladine.

Cerkvena glasba. 1. Maša »Ora pro nobis« v spomin 700 let, odkar obstoji fara na Št. Viški Gori 1192.—1892. Zložil *Ž. Laharnar*, organist. Izdalo Cecilijansko društvo za goriško nadškofijo. Tisek Engelmann in Mühlberg v Lipsiji. — Stara častita fara na Št. Viški Gori sme biti ponosna na svojega vrlega sina organista, skladatelja *g. Laharnarja*. Pred nami leži umotvor (označena maša) tega skladatelja, ki jasno priča, koliko vzmore in kako visoko se vzpnè človeški duh celo brez šole z resno in trdno voljo. Da je maša dobra, tega nam ni treba še posebe poudarjati; saj so jo vrlo dobro ocenili strokovnjaki, da celó predsednik nem. cec. društva Schmidt jo zmatra vrednim umotvorom za vzprejem v nemški cec. katalog. Vendar naj dostavimo o tej maši še to-le: 1. Celotnost in jednota te vzgledne maše se sosebo kaže v tem, da slone glasovi na lepem motivu litanijskega koral »ora pro nobis« — *a, gis, fis, gis, a*. Ta motiv je v posamnih glasovih nekaj ves izveden, nekaj omenjen ali predrugačen, drugi glasovi pa ga spretno vpletajo v lep venec. 2. Harmonija je do cela izborna, nastopanje glasov ne kaže nikjer najmanjše sile, vse teče gladko, pripravljene disonance se prelepo spajajo v konsonance. 3. Dobro predavana se bode maša slišala, kakor da je stoglasna, vse vrè, kipí in se kopiči v prelepem melodiškem toku. 4. Tekst je takó dobro deklamiran, da se povsod dobro razloči, najsi je mnogokrat med glasove različno porazdeljen. 5. Maša kaže, da ima skladatelj veliko prirojene kontrapunktiške olikanè moči. — Da se prelepi maši čudimo, to je umevno; nenavadno pa je, da jo je spisala roka kmetskega mladeniča, katero pokrivajo trdi žulji! Izorno in glasbeno dovršeno delo se najbolje priporoča samo po sebi.

2. Missa »Jesu, rex gloriae«. Ad IV. voces inaequales (org. ad lib) auctore *D. Fajgelj*. Op. 69. — Strokovnjaški list »Cerkv. Glasbenik« je ocenil to mašo takó-le: »Cena čedno natisnjeni partituri 60 kr., v založbi tiskarne R. Milica v Ljubljani. Ime skladateljevo samo že pové, da je skladba v vsakem oziru dovršeno delo; pristavljamo še, da je maša zeló melodična in kljub mnogim imitatoričnim motivom vendar še lahka, ker se glasovi gibljejo v lahkih, prijetnih, pogostoma le škálnih postopih. Maša je zložena v C-dur (Credo v F, Benedictus v G). V 6. taktu pri »Agnus« od konca naj poje tenor »c« namestu »g«. (Tisk. pomota *D. F.*). Želimo skladatelju in založniku iz srca obilo naročnikov.«

D. Fajgelj.

Petdesetletnica firme J. Giontini v Ljubljani. Znana Giontinijeva knjigarna praznuje danes svojo petdesetletnico. Ustanovila jo je leta 1829. goriška firma G. Paternolli, dné 1. maja 1844. leta pa jo je prevzel Ivan Giontini ter ji dodal trgovino s popirjem, knjigoveznicu in trgovino z glasbenim orodjem. Giontinijeva knjigarna je bila

od svojega početka do današnjih dni izredne važnosti za slovensko književnost, zakaj že do leta 1860. je izdala 115 del, do danes pa malone 400 slovenskih književnih proizvodov, izmed katerih so nekateri čakali že po več natisov. Kot posebnost navajamo, da so se znane »Sanjske bukve« v prvih izdajah tiskale v 3000, pozneje v 4000 izvodih, letos pa izide že 21. (!) izdaja v 6000 izvodih! Takšnega zanimanja bi pač podjetnemu založniku želeli tudi pri drugih delih, izmed katerih je mnogo takih, ki so stalne vrednosti! Sosebno bogata je zaloga knjig za preprosti národ in za mladino in ta zaloga se vsako leto povprek pomnoži vsaj za osem knjig. — Mi smo že večkrat pohvalno poudarjali marljivo delovanje Giontinijeve knjigarne in ji tudi danes, ob nje petdesettetnici, izrekamo svoje posebno priznanje, kateremu dodajamo željo, da bi i nadalje takisto uspešno in vztrajno delovala za čimdalje lepši razvoj slovenske književnosti!

Dve novi razpravi dr. V. Oblaka. Jagičev »Archiv für slavische Philologie« XVI. prinaša dve razpravi našega učenega dr. V. Oblaka, in sicer »Die Halbvocale und ihre Schicksale in den südslavischen Sprachen« (str. 153.—198.) in »Zum silbenbildenden / im Slavischen« (str. 199.—209.). V prvi razpravi zasleduje pisatelj razvitek in različne reflekse polglasnikov v slovenščini, in zato utegne to delo zanimati tudi naše filologe. Važno je, kar navaja o dveh različnih dobah v razvitku bolgarskih polglasnikov v prave samoglasnike, ker se doslej niso mogli dovolj razložiti razni zastopniki polglasnikov v istem bolgarskem narečju. V hrvaščini nas v tem oziru posebno zanimljejo narečja na krškem otoku, o katerih se tukaj govori dovolj natančno. — V drugi razpravi omenja dr. Oblak najprej to, da zlogotvorni / še dandanes živi v govoru različnih krajev na otoku Krku, o čemer se je še vedno dvojilo, in tudi v nekaterih bolgarskih narečjih, potem pa pojasnjuje daljši razvitek tega glasú v *ol, ou, u, o* in *lu*, pri čemer se sosebno ozira na jugoslovanska narečja.

Operni pevec J. K. Tertnik je priredil dne 4. m m. v Ljubljani svoj prvi samostojni koncert, čegar vzpored je obsejal slovenske skladbe Nedvčdove, Vilharjeve in Gerbičeve, dočim so bile točke v nemškem jeziku vzete iz opernih del Wagnerja (»Tannhäuser«, »Lohengrin«) in Leoncavalla (»I pagliacci«). Gospod Tertnik se je od tistega časa, kar smo ga prvič slišali pri koncertu »Glasbene Matice« v dvorani filharmoniskega društva, do današnjega dne naučil izredno veliko; ako še vzamemo njega fenomenalni junaški tenor, kakeršnih izvestno ni mnogo po svetu, tedaj je popolnoma umevno, da je gospod operni pevec dosegel velikanski uspeh. Najbolj so se seveda njega glasu prilgale velike arije iz oper Wagnerjevih, ali izvrstno je pogodil tudi pretežno liriski značaj naših slovenskih pesmij. Gospoda Tertnika čaka brez dvojbe še sijajna bodočnost, za katero mu lahko že sedaj častitamo.

Knjige »Maticе Hrvaške«. Knjižnica za klasično starino. Knjiga I. Povjest grčke književnosti. Sastavio dr. August Musić. Dio prvi. Povjest grčke poezije u klasično vrijeme. Zagreb 1893. Izdanje „Maticе hrvatske“. — Osvedočena, da je klasična starina kakor za človečanstvo v obče, tako tudi za vsakega pojedincu jedini most, ki nas vodi do tega, da dobro razumemo sedanost in v nji popolnoma izpolnimo svojo zadačo, počela je „Matica hrvatska“ izdajati pred jednajst leti zbornik prevodov najboljših starih klasikov, grških in rimskih. Da pa olajša čitanje klasikov, bodisi v originalu, bodisi v prevodu, pokrenila je knjižnico, v kateri hoče objasniti vse kulturne strani starega klasičnega sveta. Kot prva knjiga tega zbornika je izšla zgodovina grške poetske književnosti v klasični dōbi, katero je sestavil naš rojak g. dr. August Musić, izvenredni profesor klasične filologije pri kr. véliki šoli zagrebski. Pisatelj sam pravi, da jo je „sestavil“, ne „spisal“. Pisateljev namen torej ni bil podati čitateljem

plodove svojih preiskovanj, nego v lahkem in preglednem obliku razložiti širšemu hrvaškemu občinstvu razvoj grške književnosti. V to zvrho je upotrebil najboljše vire, in drage volje priznavamo, da mu je trud izvrstno uspel.

Najprej se karakteriše v pristopu značaj grškega naroda, na katerem je osnovana grška književnost. Potem se razpravlja v prvem poglavju o grškem jeziku, pismu in o narečjih grških; drugo poglavje nam predočuje zgodovinske dogodke, ki so vplivali na razvoj književnosti in razdelbo književne povesti. Tretje poglavje govori o národni poeziji, četrto do dvajsetega pa nam stavlja pred oči epsko, lirsko in dramatsko poezijo klasičnega veka.

Ako rečemo, da se dá knjiga lahko in gladko čitati ter da zanimlje čitatelja do kraja, izrekli smo najugodnejšo sodbo o nji, zakaj nič se ne prigodi rajši, nego da je taka knjiga suhoparna, dolgočasna in da utruji čitatelja. Tvarina je dobro izbrana, prazna imena se ne nabrajajo. Gradivo je pregledno vzporejeno, tako da si čitatelj ustvari jasno ogrodje književnega poslojja. Značajni znakovi vsake dobe, vsakega posebnega pesnika so krepko naglašeni, tako da čitatelj jasno razume literarno, etično in národno važnost različnih dob, pisateljev in del. Baš te karakteristike so sijajen ures te literarne povestnice, ki ne zadržava čitatelja z nobeno učeno primesjo. O življenju pisateljev se podajajo samo najpotrebnejši, točni podatki, o prepornih stvareh, o različnih domnevanjih učenjakov ni spomena; tembolj se stavlja v jasno luč vrednost književnih pojavov. Jednako nam ugaja, da je karakteristiki pesnikovi, ako le mogoče, dodan tudi kak primer njegove poezije, saj jeden primer časih boljše razjasni kako zamisel nego gostobesedna razprava. Pesniške primere sta prav dobro prevedla gospoda H. Badalić in Stj. Senc. Primeri iz Homerja so vzeti iz prevoda Maretičevega. Prevodi v prozi so potekli iz peresa pisatelja samega. Končno še omenjamo, da je oceni vsakega večjega dela pri dejana vsebina v kratkih besedah, kar tudi povišuje vrednost knjigi.

Jezik je izbran in lahko umeven. Najmenj gladek je v onih partijah, ki so vzete iz drugih knjig, v tujem jeziku napisanih. Prozajski prevodi pesniških primerov se prenatanko naslanjajo na besedilo originala in so zategadelj takisto temni kakor original. Nikakor se ne moremo sprijazniti z latinsko transkripcijo grških imen, n. pr. „pean“ namesto „pajau“, „Ahejci“ nam. „Ahajci“ i. t. d. Tudi pogrešamo doslednosti v hrvačenji grških lastnih imen. Tako čitamo imena „Pamfos“, „Linos“, poleg „Homer“, „Demodok“ in „Zoilo“ od „Pamphos“, „Linos“, „Homeros“, „Demodokos“, „Zoilos“, — „Tamir“ in „Panijasis“ od „Thamyris“ in „Panyasis“, „Teagen“, „Krates“ in „Sofloko“ od „Theagenes“, „Krates“ in „Sophokles“, „Klonas“ in „Aristija“ od „Klonas“ in „Aristeas“. —

Mato Vodopić. Marija Konavoka. Po istinskom dogodjaju iz vremena prije austrijske zapreme Bosne i Hercegovine. S uvodom popratio *Marcel Kusar*. Sa slikom piščevom. U Zagrebu. Naklada „Matice hrvatske“ 1893. — V malem številu pripovedalcev, kateri bogat v Dalmaciji književnost hrvaško, odlikoval se je biskup Mato Vodopić (porojen dne 12. grudna 1816., umrl dne 13. sučca 1893) Poleg mnogih pesmij in nabiranja národnih stvari je spisal štiri pripovedi „Tužno Jelo“, „Robinjico“ v stihih, „Na Doborskijem razvalinama“ in „Marijo Konavoko“. V poslednji povesti opisuje resničen dogodek, ki se je zgodil za njegovega župnikovanja v Konavlih. Neki Vule (pravo ime mu je bilo Mato Lasić) je hotel siloma oteti Marijo, hčer uglednega Konavljana. Zaradi tega se je vnel prepir med dvema seloma, in tekla je celo kri. Kakor v vseh svojih pripovedih, ne odlikuje se Vodopić toliko po tem, da bi novele odgovarjale pravilom prave umetnosti; niti je znamenit zaplet niti razplet povesti, kateri nedostaje pravega dejanja. Izvrstno pak umeje slikati tajnosti človeških čustev in strastij. Kar se tega tiče,

je pravi mojster, tako večje upotrebljava vse pomočke realizma. Kakor v fotografski sliki nam prikazuje ljudi v psihološki analizi, njih govor, njih običaje; slikovito nam predočuje kraje, prirodne pojave i. t. d. Veščaki tudi v velike hvalijo njegov jezgroviti čisto narodni zlog in jezik. V „Mariji Konavoki“ nas zanimlje poleg drugih opisov narodnega življenja se posebno opis „krstnega imena“. To cerkveno slavo, katera se nahaja inče samo pri pravoslavnihi Srbih, ohranila je samo jedna občina katoliška — konavelska. Zanimljivi so tudi opisi otmice ali „devojačke grapše“ in „braće“, nekakega ostanka občinskega vladanja.

Gospod Marcel Kušar je napisal kratek uvod o življenji in književnem delovanji pokojnega biskupa. Prav veliko zaslugo pa bi si bil gospod Kušar pridobil, da je raztolmačil ogromno število takih izrazov, kateri motijo vsakega čitatelja, ki ni več konavelskemu narečju, in katerih zastoj iščeš v dosedanjih besednjakih. —

B o s a n k e. Pripovijeda *Ivan Lepušić*. U Zagrebu Naklada „Matica hrvatske“. 1893. — Obče zanimanje za Bosno in Hercegovino se navzlic petnajstim letom, odkar jih bolje vzpoznavamo, še ni ponehalo. Saj nam hranita ti deželi še neizmerno mnogo narodnih zakladov, ki še niso izkopani. Da se Hrvatje še bolj zanimajo za ti deželi nego mi, to je naravna stvar, ker so Bošnjaki njih rod in sosed. Zategadelj so veselo vzprejemali črtice, katere jim je pošiljal iz Bosne g. Ivan Lepušić, ravnatelj ljudske šole v Banjiloki (ako me spomin ne vara). Napisal je bil že dva zvezka bosenskih črtic, in evo, letos je izdala „Matica hrvatska“ tretjo, o kateri pa, žal, ne moremo izreči ugodne sodbe. „Bosanke“ so zbirka štirih povestij, od katerih so prve tri tako naivnootroče, da bi bolj sodile za deške ljudske šole, nego za odrasle čitatelje Matičinih knjig, katerim so menda namenjene. Čuditi se moramo le lahkosti, s katero razpreda g. pisatelj svoje robinzonade in s katero vodi svoje junake v najneverjetnejše situacije, iz katerih jih seveda rešava zopet najsmelejši slučaj. V teh gostobesednih pripovedkah, v katerih pa je malo dejanja, dojima se nas najneugodnejše ono osladno moralizovanje, katero takoj izdaja učitelja ljudskih šol. V vseh pripovedkah živé kristjanje in muhamedovci v čudoviti zlogi; učitelji bosenskih ljudskih šol imajo nedvojbeno nalogo, da vcepljajo deci to zlogo, in brez dvojbe si želi vsak domoljub in človekoljub take zloge, a resnici na ljubo treba priznavati, da v prošlosti take zloge ni bilo in da so take trditve falsifikacija istine. Sploh se mi dozdeva, da so te povesti okvir za to, da je pisatelj v njih namestil vse anekdote, dovtype, fraze in turške besede, kolikor jih je zvedel v Bosni. Jezik bi bil inče lep, in tudi upotrebljavanja turskih besedij ne grajamo, ker dajejo jeziku nekak lokalni kolorit. A veliki večini Matičinega čitateljstva so te besede neznane, in pisateljeva dolžnost bi bila, da jih pod črto raztolmači z navadnimi domačimi besedami. —

Jovan Hranilović. Izabrane pjesme. Zagreb. Naklada „Matica hrvatske“ 1893. — Pesnik je bil še nedavno v nekdanj kranjskem, sedaj hrvaškem Žumberku uni-jatski paroh, sedaj pa duše pase v Banatu. Svoje pesmi je razdelil pesnik v lirске, epsko-lirске, epske in prevedene pesmi. Pridodan je tolmač „Žumberačkim elegijam“. Izmed lirskih pesmij nam je omeniti posebe ciklus „Žumberskih elegij“, kjer v pesniških slikah riše život in običaje, jade in nevolje žumberskega naroda. V „pesmah svakidanjkah“ predočuje pesnik v genljivih črtah rane denašnjega socijalnega in narodnega življenja. Po našem mnenji se epske pesmi ne razlikujejo od epsko-lirskih, ker pesmi, katere je pesnik namestil pod epsko zaglavje, prepletene so većinom s lirskimi refleksijami, in namesto epskega dogodka je subtrat pesmi navadno samo situacija, na katero pesnik nadovezuje svoja premišljanja. To velja donekle tudi za lirsko poezijo njegovo. Pesnik ne opeva čustev, katera se sama rodé v duši njegovi, nego pesmi so odsev njegove kontemplativne narave, katera zajema iz vanjskega sveta povod za vzbujanje čustev

Pesnikove misli se večinoma vrté okolo jednega glavnega predmeta; to je njegova hrvaška domovina in sodbina naroda hrvaškega. Priporoča zlogo med južnimi Slovenci, katera, žal, vedno bolj gineva. Pesniška dikcija je živa in vzvišena. Najmenj nam ugajajo prevedene pesmi. —

Mirko Bogović. Pjesnička djela. Svezak prvi. Drame: Matija Gubec. — Stjepan, poslednji kralj bosanski Zagreb. Naklada „Matica hrvatska“. — „Matica hrvatska“ je usvojila pohvalno misel, izdajati izbrana ali tudi zbrana dela pisateljev, katera so ali že razpečana, tako da jih ni več dobiti, ali pa so v raznih knjigah raztrkana, tako da se jih je mučno dočepati. Tako je sklenila izdajati pesniška dela Mirka Bogovića, ki je nedavno umrl. Pokojnik je bil izmed onih pesnikov, ki so v temni dobi narodne zasnoposti vzbujali národno zavest s svojimi deli. Letos je izdala „Matica hrv.“ dve dramí pokojnikovi: „Matijo Gubca“ in „Stjepana, poslednjega kralja bosanskega“.

Prva imenovanih dram razpravlja znane dogodke iz kmetske vojske leta 1572. do 1573. Dejanje je prav vešče zapleteno in razpleteno, vendar ni vtisek celovit, ker se nobena oseba tako ne iztiče, da bi jo mogli imenovati nosilca dejanja, nego prizori polni dramatskega življenja so naužani v večjo celoto. Za prikazanje na odru ima igra dosti težkoč. Jezik je gladek in ves prepleten z narodnimi reki, ki so časih — žal — tudi trivijalni.

Vsebina druge drame je propast bosenskega kraljevstva leta 1463. Ta drama je mnogo dovršenejša od prve. Stjepan, naravni sin Tome Kristića Ostojića, kralja bosenskega, ki se je zaradi svojega prijateljstva s Turki zameril papežu, s preganjanjem bogomilov velikemu delu plemstva in s svojim ravnanjem proti zakoniti ženi njenim mogočnim sorodnikom, pridobil si je veliko pristašev. Podpihovan od kralja ogerskega, ogorčen na očeta zaradi svojega kopilstva, od narave silno slavohepen, ne strši se nobenega pomočka, da bi zakraljeval Bosni, katero hoče zopet osloboditi vseh tujih vplivov. Zatorej ubije potajno očeta in pride na prestol. A koj tedaj jame ugašati njegova zvezda. Očividno je, da ga Bog zaradi njegovega nečela zapušča, a tudi v nesreči ostane nepokolebljiv junak in tak tudi pogine. Drama, na odru prikazana, mora napraviti velikanski vtisek. Jezik je vznošen in mnogo bolj dostojanstven nego v „Matiji Gubci“. Za natančnejšo analizo dram nam ne dostaje prostora. (Dalje prihodnjič.) *R. Perušek.*

Iz hrvaške književnosti. *Stjepan Korenić*, katehet v zagrebškem ženskem liceji, napisal je pedagoško studijo „Gdje je istina“, v kateri razpravlja neugodne uspehe sedanjega ljudskega šolstva na Hrvaškem ter mimo drugega priporoča, da bi se korenito preustrojile nedostatne čitanke in razbremenila ljudska šola. Zanimljivo pisana knjižica stane 20 kr. in se dobiva v knjigarni „Dioničke tiskare“ v Zagrebu.

Društvo sv. Jeronima v Zagrebu je izdalo za leto 1893. vsega skupaj 79.000 izvodov svojih društvenih knjig, za 8.500 več nego leta 1892. Do konca leta 1893. je bilo vpisanih 11.416 članov; društvena imovina znaša okolo 150.000 gld. Za prihodnje leto izdá društvo mimo drugega „Gospodarsko kemijo“, katero je po rajnem slovenskem župniku Vrtovcu predelal učitelj Lovro Matagić.

Hrvaško stenografsko društvo v Zagrebu je imelo meseca sušca svoj občí zbor. Društvena knjižnica se je pomnožila za 50 knjig, dohodkov je bilo 696 gld. Društvo je izdajalo svoje glasilo »Stenograf«. Predsednika prof. *Fr. Magdića* je pozvala vlada, naj spiše učno knjigo o stenografiji.

Album za gasilce. Prejeli smo vabilo na „Vatrogasni album“, katerega namerja izdati uredništvo „Vatrogasca“ v Zagrebu. V tej knjigi bodo življenjepisi s slikami ne samo zapovednikov posamičnih gasilnih društev, nego tudi zaslužnih gasilcev, dobrotnikov

in prijateljev gasilstva v občē. Album bode izhajal v zvezkih velike osmerke po 25—30 slik z življenjepisi na lepem popirji, slike pa na kartonu, in se bode oziral na hrvaško-slovenska društva. Cena lepo vezanemu zvezku bode okolo 1 gld. 20 kr. — Isto uredništvo namerja izdati tudi „Vatrogasni žepni koledar za godinu 1895“, ki bode poleg kalendara in drugega berila obsejal statistiške podatke tudi vseh slovenskih gasilnih društev. Cena 80 kr.

Jagičev „Archiv“. Nedavno sta izšla prvi in drugi zvezek XVI. letnika Jagičevega zbornika „Archiv für slav. Philologie“. Kakor prejšnji, prinašata tudi ta dva mnogo zanimljivega in raznovrstnega gradiva iz obširnega področja slovanske filologije v najširšem zmislu. Tudi nekaj doneskov za zgodovino slovenščine se nahaja tukaj. Na prvem mestu pa omenimo Vondrákovo razpravo „Althochdeutsche Beichtformeln im Altkirchenslavischen und in den Freisinger Denkmälern“. Vondrákova zasluga je, da je zasledil original jedne izpovedne molitve staroslovenskega („pannonskega“) eucholog. sinait. v starovisokonemščini, in sicer v rokopisu iz IX. in XI. stoletja. Mi smo sicer vedeli po kijevskih odlomkih, da je že na velikomoravskih tleh, tedaj že v pannonski dobi, vplivala latinščina na staroslovenščino, da se je tudi iz nje prevajalo v staroslovenščino. Za homeletiko in katehezo se pa v teh ravnokar za krščanstvo pridobljenih pokrajinah ni dala latinščina uporabiti v korist staroslovenščine; morala je tedaj staronemščina, katera je bila tukaj v cerkvi ozko spojena z latinščino, priskočiti na pomoč. To se nam sedaj dozdeva popolnoma naravno, in vender ni imel nihče poguma brez nobene podlage izreči take trditve. Sedaj imamo temu v Vondrákovi razpravi neovržne dokaze. Zanimljivo je vender, da se je že prej izreklo mnenje, da je baš v nekaterih molitvah euchol. sinait. najti vpliv latinskega in ne grškega izvornika. Z isto izpovedno molitvijo euchol. sin., katera je predstavljena iz staronemščine strinja se v marsičem nedvojbeno zadnja izpovedna molitev brzijskih spomenikov, kakor nam to dobro razlaga Vondrák. Po njegovem mnenju je nekje v slovaških pokrajinah ali na slovaškoslovenski meji prestavil duhovnik nemške izpovedne molitve v staroslovenski jezik s primesjo slovaškega narečja. Ta prevod se je potem predelal v čisto staroslovenskega, kakor se nahaja v euch. sinait., in z marsikaterimi izpremembami v slovenščino, kakor ga vidimo v brzijskih spomenikih. V tem oziru nam še marsikaj ni jasnega in marsikaj je še dvojbenega. Tudi slovaške sledove v brzijskih spomenikih bode treba podpreti s tehtnejšimi dokazi ali pa jih opustiti. — Med ostalimi razpravami še opozarjamo na obširno studijo danskega učenjaka Sörensena „Beitrag zur Geschichte der Entwicklung der serb. Heldendichtung“. Razven tega so tu še razprave Verhrackega, Kažuňackega, P. Gjorgjevića, Abichta in Oblaka.

Med korenitimi ocenami je največ Jagičevih. Tudi o novi glagolski izdaji misala poročā. „Wir haben es nicht mit einer Errungenschaft neuester Zeiten zu thun, wie ein ‚liberaler‘ österreichischer Verwaltungsbeamter vor mehreren Jahren den Glagolismus Istriens als eine Neuerung des Jahres 1848 braudmarken wollte. Nein, er hat sich nur um die Kleinigkeit von 600 Jahren verrechnet; das Recht datiert nämlich nicht vom Jahre 1848, sondern 1248“ — piše Jagić v tej oceni. — Mnogo zanimljivih opazek in novih mislij je v obsežni oceni Murkovi o Sobestjanskega ruski knjigi „Učēnija o nacional. osobennost. karaktera i juridičesk. byta drevnih Slavjan“.

V bibliografskem oddelku poročājo Jagić, Brückner, Oblak in Polívka kratko in jedernato o mnogih novih knjigah; navzlic vsi kratkosti nam povedo vender dovolj o vrednosti dotičnih razprav.

Glagolita Clozův. Vydal dr. Václav Vondrák. Se tremi svétlotiskovými pfi lohami. V Praze 1893, 4°, 126. — Kopitarjeva za ono dōbo epohalna izdaja glagol. cloz. je že iz davna pošla. Zato nam je Vondrák jako ustregel z novo izdajo tega važ-

nega spomenika. Izdaja sama ustreza vsem zahtevam najstrožje kritike, pod črto so dodane varijante iz drugih staroslovenskih spomenikov, v kolikor so sploh znane ali pristopne, tudi grški tekst se nahaja tam, in praznino v samem glag. cloz. je izdajatelj zamašil s tekstom iz homil. Mihanovičevega. Za tekstom je dodan vesten slovar, v katerem so pri vsaki besedi zabeležena vsa mesta in iz grškega originala dodani pomeni. Vondrákova izdaja ni morda samo nov revidiran natisek Kopitarjeve; Kopitarjevega uvoda ni v nji, nadomestil ga je izdajatelj z obširno vsestransko oceno spomenika v jezikovnem in paleografskem oziru. Iz te preiskave, katera obseza prvih 43 str., moremo do dobra spoznati, koliko je napredovala v podobnih vprašanih slavistika v zadnjih petdesetih letih. Najvažnejše je seveda ono poglavje, kjer V. korenito razpravlja o provenijenci spomenika in pojasnjuje razmerje med njim in ostalimi tako imenovanimi panonskimi spomeniki. Tudi jaz sem istodobno nekoliko pojasnil isto stvar v svoji razpravi „Zur Würdigung des Altslovenischen“ v „Archivu“ XV. in v svojem bolgarskem spisu „Několko bělěžki vŕhu staroslov. pametnici“. Strinjava se v vseh važnejših točkah, samo da je V. o tem razpravljaj mnogo natančneje in obširneje. Dognal je, kar sem omenil tudi že jaz, da je glag. cloz. potekel iz originala, v katerem je že precj sledu novejši ali bolgarski redakciji, kar se seosebno dobro dá opaziti pri evangeljskih citatih, v katerih je po nekod že revidiran prevod. To pričajo tudi oni primeri, v katerih se zamenjujejo glasovi *u* in *o*, *e* in *i*, seosebno pa *ŕ* in *q*, ker je to bolgarsko jezikovno svojstvo. Spomenik sam pa je pisan nekje na hrvaških tleh, ker čitamo v njem nekolikokrat *u* za *q*. Sicer stoji res tudi, toda v manjšem številu *o* za *q*, in zato je svoje dni mislil Miklosich, da je glagol. cloz. nastal med nami, toda ti primeri so samo pisne pomote, pisec je pozabil napisati drugo polovico glagolske črke, in prva polovica glagolskega *q* pa je ravno *o*. Nasprotno pa primeri *z u* za *q* ne morejo biti take pomote. Seosebno važno je to radi tega, ker sedaj vemo, da je novejša redakcija prodrla iz Bolgarske in Macedonije že v X. stoletji, zakaj takrat je bil pisan original sedanjega glag. cloz., celo v pokrajine, kjer je nastal naš spomenik, da je tedaj že v tako stari dōbi bila nekaka vez med bolgarsko-macedonsko in hrvaško glagolsko pismenostjo. Seveda, kako daleč na sever je sezala ta vez, to se na jedini podlagi glag. cloz. ne dá določiti, ker ne vemo, baš v katerih hrvaških pokrajinah (doli nekje v Primorji ali v Bosni), je pisan ta dragoceni spomenik. Vondrák celo misli, da so latinske črke *T. M.*, ki se čitajo kot inicijali v nekaterih glagolskih spomenikih, pisanih na bolgarsko-macedonskih tleh, vzete iz hrvaške glagolice. V tem mu moram nasprotovati, zakaj v glagolskih spomenikih, pisanih na hrvaški zemlji, ni najti pred XII. stoletjem teh črk, (razven v napisu v Baški) na jugu pa se nahajajo že v XI. stoletji, v samem glag. cloz. jih tudi ni, in kar je seosebno važno, vrbniški (Grškovičev) glagolski odlomek, katerega je ravnokar izdal Jagić, ne pozná teh črk. Prav lepo nam je razložil pisatelj tudi palaeografske posebnosti spomenikove, toda o teh ne morem tukaj govoriti, opozarjam samo na svojo oceno v „Archivu“ 588-594 in priporočam vsem onim to novo izdajo (češke akademije), kateri se zanimljejo za staroslovenske studije.

V. Oblak.

Narodopisna razstava v Pragi. Čehi delajo velike priprave za narodopisno razstavo v Pragi, ki se otvori prihodnjega leta. Ustanovilo se je tudi posebno društvo, čegar namen je prirejanje narodopisnih razstav; to društvo ima več podrejenih odborov. Deželni zbor češki je dovolil namerjani razstavi 60.000 glđ. podpore.

»Češka svatba«. Skladatelj *K. Bendl* je dovršil nov češki balet v desetih slikah, za katerega je uporabil največ motive národnih pesmij in iger, ki se pojó in igrajo pri čeških svatovščinah.

Razstava slikarskih in kiparskih del. Književno-umetniška zajednica v Belem Gradu je ukrenila leta 1895. prirediti razstavo lepih umetnostij, ki bode obsezala dva

oddelka; v prvem se razstavijo znamenita dela srbskih slikarjev in kiparjev od XVIII. veka do današnjih dni, v drugem pa dela jugoslovanskih umetnikov sploh.

Ruski kipar M. M. Antokolskij, po jednoglasni sodbi vseh veščakov največji živeči mojster, bil je na berlinski umetniški razstavi za dva velika kipa (Peter Véliki in Kristus pred sodbo ljudstva) odlikovan s prvim darilom, veliko zlato svetinjo. Antokolskij si je že leta 1870. pridobil svetovno ime z orjaškim kipom Ivana Groznega.

Mednarodna umetniška razstava na Dunaji se je otvorila dne 6. sušca. Vsega skupaj je izloženo na nji okolo 1300 slik in kipov iz vseh evropskih dežel, nekaj tudi iz Amerike.

Največja knjiga na svetu. Vlada severoamerikanskih Združenih držav izdaja že 22 let „Zgodovino secesijske vojske“. Zgodovina bode obsegala 120 zvezkov v osmerki, izmed katerih jih je doslej 89 natisnjenih. Vsak zvezek je debel 75 cm, ima 1000 strani in velja vlado 2000 dolarjev. Delo se tiska v 11.000 izvodih in je namenjeno arhivom. Cena celotni zgodovini je do 3000 gld.

O Prešérnu čitamo v knjigi „Neues illustriertes Ehrenbuch, herausgegeben von Teuffenbach“ kratek, simpatiški pisan životopis iz peresa nekovega Gröberja. Med drugimi životopisi sta tudi Vegov in Čehovinov. — V dvorni tiskarni na Dunaji so izšle kot ponatisek iz knjige penzijskega društva nekatere pesmi Prešérnove v nemškem jeziku. Mi jih nismo prejeli. — Zagrebška „Prosvjeta“ je prinesla v 5. številki Prešérnovo „Izgnubljeno vero“ v slobodnem prevodu Sabičevem

Listnica. F. S—r (»Slavček«, »Deklic«, »Onstran morja«): Za sedaj pač še niste, da rabimo Vaše besede, »za na polje poezije« in tudi še dolgo ne bode.

»Slišal sem kosa pet',
Čarobno doni,
Zraven pa slavček
Prav milo brenči.«

Človek bi Vam nekaj rekel, ali molčimo rajši da ne bode zamere! —

Ljubogoj (»Začetek ljubezni«). Namesto vse pesmi postavimo semkaj samó stike: nabrala — nasmijala; godi — topi; bilo — ljubilo; objela — prišla; oživi — kri; vzvrela — vnela. Ti stiki imajo prvič to dobroto, da so kaj lahki, drugič pa tudi to, da jih lahko spolni vsakdo, kdor je količkaj slišal o cveticah in poljubih. — O. Z. in X.: Izmed poslanih pesmij bi se dale uporabiti za silo samó nekatere, vendar pa bi bilo tudi tem treba tako korenitih poprav, da se jih res ne utegnemo lotiti. — Erazem, Vam odgovorimo o priliki pismeno — J. T. v R. Povest smo prejeli; hvala. Kadar jo prečitamo, poročimo Vam svoje mnenje pismeno. — J. F. v K. Rokopisa obeh dramatiških del sta Vam na razpolaganje; naš list ne more priobčiti ni jednega ni drugega. — Slavkov. V tem oziru Vam ne moremo ustreči. Poskusite svojo srečo kje drugje.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrto leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik**. — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar**.
Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.